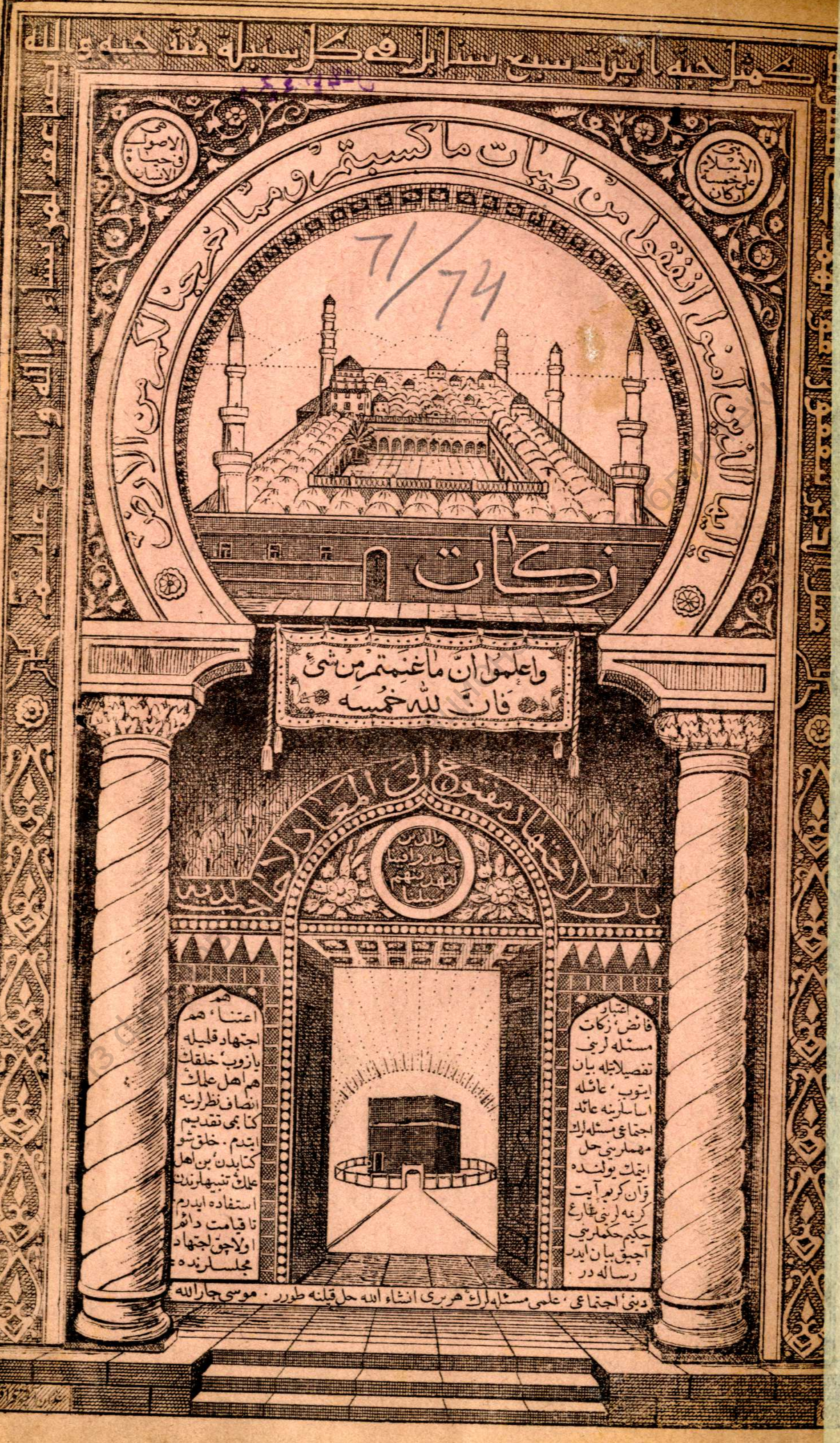
كمثل حبة انبتت سبع سنابل في كل سنبلة مائة حبة والله
يا ايها الذين امنوا انفقوا من طيبات ما كسبتم ومما اخرجنا لكم من الارض
هي الاصول في حياة الانسان
بني الاسلام على خمسة اركان
زكات
واعلموا ان ما غنمتم من شیٔ فان لله خمسه
والذين جاهدوا فينا لنهدينهم سبلنا
همم اعتناء هم اجتهاد قليله يازوب خلقك هم اهل علمك انصاف نظرلرينه كتابمی تقديم ايتدم. خلق شو كتابدن، بن اهل علمك تنبيهلرندن استفاده ايدرم تا قيامت دائم اولاجق اجتهاد مجلسلرنده
اعتبار فائض، زكات مسئله لرينی تفصيلاتيله بيان ايتوب، عائله اساسلرينه عائد اجتماعی مسئله لرك مهملرينی حل ايتمك يولنده قرآن كريم آيت كريمه لرينی شارع حكيم حكملرينی آچيق بيان ايدر رساله در
دينی اجتماعی، علمی مسئله لرك هربری انشاء الله حل قيلنه طورر . موسى جار الله

ملتڭ احسانينه اعتماد ايتدم.

محترم ملتڭ بويوك التفاتنه، محترم اوقوچيلرڭ استفاده‌لرينه، اهل علمڭ خالص انتقادلرينه شو دفعه ينه اوچ كتابمى تقديم ايتمك شرفنه ايرشدم.

برى «اصلاحات اساسلرى» ملتڭ بوتون طلبلرينه باى خزينه، ملتڭ فكرينه جانلى ترجمان، سياسى اجتماعى ادبى حركتلرينه درست بر تاريخ اولدى.

ينه برى «شريعت اساسلرى» در. مدنيت قانونلرى مدنيت حقوقلرى آراسنده شريعت اسلاميه مركزينى رياضت برهانلريله تعيين ايتمك ايچون، امانت قلميله حقيقت خطوطيله شريعت اسلاميه شكللرى اساسيله قاعده‌سيله رسم قيلندى.

ينه برى الگزده‌گى شو كتاب. ربا معامله‌لرى فائض مسئله‌لرى حقنده شريعت اسلاميه تعليملرينى بيان ايدر. ربا مسئله‌لرينى تمام حل ايتمك اميديله باشلامش ايدم، توفيق راحله‌لرى اوزرنده مقصد كعبه‌سنه ايرشدم. اسلام فقيهلرى نظرنده مشكل، اهل اسلام حقنده اڭ مهم مسئله‌لر، تشكر لسانيله سويله‌يم، تمام حل قيلندى.

محترم اديب عثمان افندى آقچوقراقلى جنابلرينڭ قدرت صناعيه‌سيله رسم قيلنمش گوزل بر زينتله شو كتابم يوزينى زينتله‌دم. اسلام ركنلرى، بناسى، روحى، اجتهادڭ غايه‌سى تمام آچيق تصوير قيلنمق مهارتيله، كتابڭ اڭ بويوك مقصدى كتابڭ ماتور يوزنده جانلى صورتيله كوسترلدى.

شو اوچ كتابمى موسقوا ياشلرينڭ اعانه‌لريله، خصوصاً بورناش قاراميش بى‌بيش باى‌تيره‌ك تجارت خانه‌لرينڭ احترام يوليله كوندورلمش بويوك هديه‌لريله نشر ايتدم. اوز طرفمدن كتاب بازارينه چيقاردم.

ملتم احسانينه اعتماد ايتدم، احسان ايله كتابلرم بلكه آلنور، احترام گوزيله كتابلرم بلكه اوقولور. باشقه‌لرينڭ نشرينه بن ده بلكه موفق اولورم.

فيورال ١٩١٧ سنه.

موسى جارالله.

«واعلموا ان ما غنمتم من شیء فان لله خمسه.»

«مثل الذین ینفقون اموالهم فی سبیل الله کمثل حبة انبتت سبع سنابل فی کل سنبلة مئة حبة. والله یضاعف لمن یشاء. والله واسع علیم.»

محترم اسکندر بک حضرتلرینه هدیهم موسی ۱۹۱۷

زکات

موسی جارالله اثری.

زکات، قرض، ربا مسئله‌لرینی تفصیلاتیله بیان ایدوب، خاتونلرڭ حقوقلرینه دائر امامت کبی تعدد زوجات کبی متعه کبی مسئله‌لری ده حل ایتمک یولنده قران کریم آیت کریمه‌لرینی، شارع حکیم حکملرینی علی‌الاجمال بیان ایتمش رساله‌در.

هم اعتنا، هم اجتهاد قلمیله یازوب، خلقڭ هم اهل علمڭ انصاف نظرلرینه کتابمی تقدیم ایتدم. خلق شو کتابدن، بن اهل علمڭ تنبیهلرندن استفاده ایدرم. تا قیامت دائم اولاچق اجتهاد مجلسلرنده دینی، اجتماعی، علمی مسئله‌لرڭ هر بری انشاءالله حل قیلنه طورور.

«والذین جاهدوا فینا لنهدینهم سبلنا»

پتروغراد،
محمد علیم مقصودف مطبعه‌سی ۱۹۱۶ سنه.

Татар
3-4983
Госуд. библиотека Б-ка г. Ленинград

بسم الله الرحمن الرحيم

سوز بسمله‌سی.

اڭ مهم اڭ مشكل دینی مسئله‌لرده مقدس شریعتنڭ قطعی هم آچیق جوابلرینی بیان ایتمك آرزوسیله، شو رساله‌می نشر ایتدم. وقتم غایت طار ایدی؛ قلبم، دماغم، تفكردن زیاده غموم ایله مشغول ایدی. حاضرلگم‌ده كامل توگل ایدی. اول حاضرلنمش معلوماتم‌ده كتبخانه‌م خرابه‌لرنده ضائع ایدی.

شو عذرلرمی محترم اوقوچیلرنڭ بویوك التفاتلرینه تقدیم ایتدم. بیانم‌ده قصورلرم بولنور ایسه، مسامحه هم محاكمه میزانلرنده قصورلرم سببلریله وزن قیلنور دیدم.

مسئله‌لرنڭ آغرلغی بویوكلگی، وقتم طارلغی، قلبم دماغم مشغوللگی لسانمی قلممی سوزدن منع ایدرلر ایسه‌ده، علم مسئله‌لرینه رغبتم، دین مسئله‌لرینه احترامم علم مجلسلرینه بنی دعوت ایتدی، بیان منبرلرینه سوق ایتدی. حاضرلك قوتیله توگل، بلكه رغبت روحیله، اجابت ایتدم، انقیاد ایتدم. مطبوعات مجلسلرنده، علم اهللری حضورنده، بیان منبرلرنده شارع حكیمنڭ قران كریمنڭ جوابلرینی اوقودم.

گرچه عاجز آمد این عقل از بیان
عاجزانه جنبشی باید دران.

شو رساله‌ده بیان قیلنه‌چق دینی مسئله‌لر ــ «شورا» صحیفه‌لرنده خلق مطالعه‌سنه عرض قیلنمش مهم مسئله‌لردر.

«یر، تجارت، صناعت نالوغلرینی زكاتدن حساب ایتمك ممكنمی؟ اگرده ممكن توگل ایسه، سوداگرلر ایگونچیلر حقنده زكات عشر كبی

Из фондов Российской Национальной библиотеки

فرضلر ظلم اولمازمی؟» سواللری ١٩١٥ سنه نویابر ١٥ ده چیقمش ٢٢ نچی عدد شوراده، ٧٠٢ صحیفه‌سنده، عرض قیلنمش ایدی.

مسئله ـ مطبوعات صحیفه‌لرنده یاگی ایسه‌ده، خلق فکرنده سوداگرلر آغزنده اسکی اولسه کرك.

«یاگی هم اهمیتلی مسئله» حقنده ذاکر افندی آیوخان جنابلرینڭ اجتهادیله حاضرلنمش جوابڭ «شورا» صحیفه‌لرنده نشر قیلنه‌چغی‌ده اداره طرفندن وعد قیلنمش ایدی. باشلاندی، سویله‌نور، نهایت مسئله حل قیلنور، دیدم ده؛ جوابڭ ظهورینه منتظر قالدم.

لکن سنه باشنده «شورا» علی‌العاده بندن کیسلدی. جواب درج قیلنمش اولگی عددینی اوقومق، بوگا کوره، بگا ممکن اولمامش ایدی.

مرحوم حسن افندی حضرتلرینڭ جنازه‌سنه، محترم عائله‌سنڭ تعزیه‌سنه وارمش ایدم. آقچورینلر خانه‌سنده محترم عبدالله حضرت سلیمان جنابلریله بر نیچه دفعه صحبت ایتدك. اولگی عدد «شورا»ده محترم ذاکر افندی آیوخان جنابلرینڭ جوابلرینی، یاش حضرتڭ دلالتیله، اوقودم.

یاش قلمله یازلمش بیگوك اوزون مقاله‌یی بلکه اولگی دفعه‌ده ده اوقوب چیقار ایدم، لکن ١٤ نچی صحیفه ده «لو كان المطعم بن عدی حیاً وکلمنی فی هولاء النتنی لترکتهم له» حدیثنده «النتنی» سوزینی «الثنی» ایتوب ضبطی بنی طوقتاتدی. تعجب ایتدم، غایت غریب سوز بنم ایچون یاگی بر کشف اولاچق ایدی. شو کونه قدر او سوزدن غفلتم‌ده بگا البته تأثیر ایده‌چك ایدی.

غایت مشهور حدیثڭ سوزلرنده ایکی روایت ثابت ایسه، برندن بنم غفلتم بنم قلبمه شدتلی بر ضربه ایندره‌چك ایدی. حیرتله قالقدم؛ مرحوم محترم حسن افندینڭ کتبخانه‌سنه عجله ایتدم؛ حدیث کتابلرینه‌ده، قران کریم تفسیرلرینه ده «لسان العرب» جلدلرینه ده مراجعت ایتدم؛ لکن «الثنی» سوزینی هیچ برنده بولامادم. آلای ده قناعت ایتمه‌دم، قلبم قرارینی بولامادی. اوز کتبخانه‌مه عجله ایتدم.

کتبخانه‌م حدیث، تفسیر، لغت جهتیله غایت بایدر. اوز «هفتیك»لرمه مراجعت زحمتاری ده آساندر. قایتدم، کتابلرمه مراجعت ایتدم.

Из фондов Российской Национальной библиотеки

«النثنی» سوزنده یالگز ایکی روایت واردر؛ روایتلک اختلافی‌ده ماده جهتیله توگل؛ بلکه یالگز هیئت جهتیله در.

بری: ایکی نونک فتحه‌سی، اورتاده تانک سکونیله در.

سوزک معناسی آفت مصیبت اولور ایسه، اویله کلمه‌لرک جمعلری عمومیتله «فعلی» وزننده اولور: مریضک جمعی مرضی؛ «میت»ک ـ موتی؛ جاهلک ـ جهلا؛ احمقک ـ حمقی؛ «منتن ـ نتن» سوزلرینک جمعلری نتنی اولور.

«فعلی» جمعلرنده مفردلرک وزنلری معتبر توگل، بلکه معنی‌ده آفت بولنمق معتبردر. «مصروع» سوزینک‌ده جمعی «صرعی» اولور، مقتولک‌ده جمعی قتلی اولور.

دیگری: «النتنین» روایتیدر: اولگی ایکی نون اورتاسنده تا، صوک ایکی نون اورتاسنده جمع یاسی.

حافظ الامه امام احمد حضرتلرینک مسندینک ٤ نچی جلدنده، ٨٠ نچی صحیفه‌ده، جبیر بن المطعم حضرتلرینک ٣ نچی حدیثی اولمق اوزره «عن النبی صلی الله علیه وسلم قال لوکان المطعم بن عدی حیاً فکلمنی فی هولاء النتنین اطلقتهم له» عباره‌سیله روایت قیلنمشدر.

«انما المشرکون نجس» آیت کریمه‌سنک حکمیله اولسه کرک، شارع حکیم رسول کریم علیه الصلاة والسلام حضرتلری بدر اسیرلری حقنده «هولاء النتنی» دیمشدر.

احتمال یرلرینک همه‌سنه مراجعتلرم برکه‌سنده حدیثک سوزلرینه قلبم قرار ایتدی، غفلت قایغولری کوکلمدن طارالدی، ممنون اولدم.

محترم ذاکر افندی آیوخانک ضبطی البته خطادر دیدم: بر نیچه جهتدن:

١) روایتلرک هیچ برنده «الثنی» سوزی یوقدر. یالگز شو مشهور حدیث‌ده توگل، بلکه هیچ بر حدیث‌ده یوقدر. (ث ن ی) ماده‌سندن بایتاق کلمه‌لر قران کریم‌ده هم‌ده حدیثلرده وار ایسه‌ده، «الثنی» سوزی یوقدر.

٢) الثنی سوزی مفرددر. قاموسک بیاننه کوره، جمعی ثنیه‌در. بوکا کوره، «هولاء الثنی» ترکیبی لغت جهتیله‌ده خطادر. شارع حکیمک لسانی‌ده راویلرک لسانی‌ده او قدر فاحش خطالردن البته معصوم اولسه کرک.

٣) الثنی سوزی، قاموسڭ بیاننه کوره، «الذی بعد السید، ومن لارأی له ولا عقل، والفاسد من الرأی» معنالرنده در. دیمك، الثنی سوزینڭ اوچ معناسی واردر: اصلی یوق اساسی یوق بوزوق فکر معناسنده اولور؛ عقلی رأیی یوق آدم معناسنده اولور؛ درجه‌سی سیدلر درجه‌سندن دون، یعنی مهم مسئله‌لرده سوزی معتبر توگل آدم معناسنده اولور.

بوڭا کوره، معنی جهتیله ده الثنی سوزی حدیث ده درست اولاماز. چونکه بدر اسیرلری قریشڭ الڭ بویوك طبقه‌سندن ایدی.

بدر قصه‌سنده محمد بن جریر الطبری حضرتلری دیمش: «لم یتخلف من اشراف قریش احد، الا ان ابا لهب قد تخلف».

مشهور مشاوره ساعتلرنده بدر اسیرلری حقنده حضرت عمر «فان هولاء ائمة الکفر وصنادیدها» دیمش ایدی.

٤) رسول کریم نبی امین علیه الصلاة والسلام حضرتلری اوزرنده مطعم بن عدی جنابلرینڭ ایکی نعمتی وار ایدی.

بری: بغیض بن عامر بن هاشم قلمیله یازلمش مشهور معاهده کاغدینی نقض ایدوب، هم رسول علیه الصلاة والسلام حضرتلرینی هم بوتون مسلمانلری هم مسلمانلرڭ طرفدارلرینی محبوسلکدن خلاص ایتمك یولنده سعی ایتمش ایکی آدمڭ الڭ بویوگی مطعم بن عدی حضرتلری ایدی.

دیگری: الڭ زحمتلی مشقتلی کونلرنده رسول کریم حضرتلرینی مطعم بن عدی حمایه ایتدی؛ بر وقت قریشڭ ادبسزلکلری اذالری حدوددن آشدی، رسول کریم علیه الصلاة والسلام حضرتلری مکه‌یی براقمق فکرینه کیلوب، بویوك قبیله‌لرڭ هر برینه مراجعت ایتدی؛ قریشدن قورقوب، هیچ بری قبول ایتمك کرامتنه نائل اولمادی؛ غایت آغر مشقتلر ایچنده طائفدن قایتور ایکن، رسول کریم علیه الصلاة والسلام حضرتلری مطعم بن عدی حمایه‌سنده جوارنده مکۀ مکرمه شهرینه اوزینڭ سعادتخانه‌سنه داخل اولابیلدی.

مطعم بن عدی حضرتلرینڭ شو ایکی نعمتنه تشکر هم مقابله یولیله، بدر اسیرلری حقنده «لو کان المطعم بن عدی حیاً وکلمنی فی هولاء النتنی لترکتهم له» دیدی شارع حکیم علیه الصلاة والسلام حضرتلری.

غلبه دقیقه‌سنده، هم‌ده سبقت ایتمش احسانلره مقابله مقامنده «هولاء الثنیه» سوزی البته هیچ بر جهتله مناسب اولماز ایدی. چونکه دونلره غلبه ایتمك بویوك غلبه اولماز؛ اهمیتلری اعتبارلری یوق آدملری آزاد ایتمك همتی‌ده، عربلرنڭ او کونگی عادتلرینه کبرلرینه کوره، او قدر بویوك نعمت حساب قیلنماز ایدی.

بوڭا کوره، «فی هولاء الثنی» سوزی هیچ بر جهتله طوغری توگلدر. روایت جهتیله‌ده، لغت جهتیله‌ده، تاریخ جهتیله‌ده، مقام جهتیله‌ده خطادر.

شو حدیث ـ حدیث کتابلرینڭ هر برنده واردر، غایت مشهوردر، «الثنتی» سوزی‌ده حاشیه‌لرده شرحلرده حتی لغت کتابلرنده‌ده تمام مضبوطدر. «الثنی» سوزی هیچ بر یرده یوقدر. خطالق وجهلرینی صایمق زحمتلرینه‌ده هیچ بر حاجت یوقدر. لکن محترم ذاکر افندی آیوخانڭ قلم‌ده جسارتنه کوره، هم‌ده حدیث سوزلرینڭ مخصوص حرمتلرینه کوره، خطالق وجهلرینی تفصیل ایتدم.

تأدبڭ‌ده حدودی واردر. عادی سوزلری قراءت یا حکایت ایدر ایکن، انسان خطا ایدر ایسه، یاخود لحن ایدر ایسه، تنبیه ایتمك درستلمك اهل ادب نظرنده خلاف ادب حرکتلردن حساب قیلنور. ادب هم کرم مجلسلرنده لغت خطاسی هر وقت عفو قیلنور. لکن قران کریمڭ آیت کریمه‌لری، شارع حکیمڭ حدیثلری مستثنادر، یاخود مستثنی اولمق لازمدر.

ادب مجلسلرینڭ ادبلرینی بیان یولنده ادیبلرڭ بری دیمش:

ومصلح الشکل لدی الحکایه	غیر حدیث المصطفی والآیه
من غیر اذن منه او قرینه	قد فاته الادب والسکینه.

متن حدیث‌ده «الثنی» سوزینڭ خطالق وجهلرینی بوڭا کوره جسارتله یازدم.

حدیث عباره‌سنده کوڭلم قرار ایتدکدن صوڭ، زکات مسئله‌سی حقنده یازلمش اوزون مقاله‌یی تکرار مطالعه ایده‌چك اولدم، لکن اولگی عدد «شورا» بن‌ده یوق ایدی. صوراشدم، آرادم، نهایت ایول ۷ ده اولگی عدد «شورا» طابولدی.

Из фондов Российской национальной библиотеки

۲۲نچی عدد «شورا» دەگی سواللری، اولگی عدد دەگی جوابلری البته دقتله مطالعه ایتدم. اشتباه یولیله عرض قیلنمش سواللر، دیەلم، اهمیتلی ایسەده، جواب یولیله یازلمش جسارتلی سوزلر قناعت ویرەبیلورلك توگل ایدی.

سواللری جوابلریله مقایسه ایتدم؛ خاطرمه اناجیل دە منقول مشهور سوال جواب قصەسی خطور ایتدی.

متی انجیلندە، ۲۲نچی اصحاح دە، (۱۵-۲۲) آیتلرندە قصه شویله نقل قیلنمشدر:

۱۵ - حینئذ ذهب الفریسیون، وتشاوروا علیه، لکی یصطادوه بکلمة.

۱۶ - فارسلوا الیه تلامیذهم والهیرودسیین قائلین: یا معلم، قد علمنا انك محق، وتعلم طریق الله بالحق، ولا تبالی باحد، ولا تنظر الی وجوه الناس.

۱۷ - فقل لنا ما ذا تظن، هل یجوز لنا ان نعطی الجزیة لقیصر ام لا؟

۱۸ - فعلم عیسی شرهم، فقال لماذا تجربوننی یا مراؤون؟

۱۹ - ارونی نقد الجزیة! فأتوه بدینار.

۲۰ - فقال لهم عیسی لمن هذه الصورة والکتابة؟

۲۱ - قالوا لقیصر. حینئذ قال لهم: اوفوا ما لقیصر لقیصر، وما لله لله!

۲۲ - فلما سمعوا تعجبوا، وترکوه وانصرفوا.

اناجیلنڭ روایتنه کوره، عیسی علیه الصلاة والسلام حضرتلرینی مکر طوزاقلرینه توشورمك قصدیله، دشمنلری فریسیلر اوزلرینڭ تلمیذلرینی همدە هیرودیانلری عیسی حضورینه کوندورمشلر. فریسیلر روما قیصرلرینه اطاعت ایتمەمك طرفدارلری اولوب، هیرودیانلر - روما قیصرلرینه اطاعت طرفدارلری ایدیلر. شو زمان لسانیله تعبیر ایدر ایسەك، فریسیلر صول پارتیه اعضالری اولوب، هیرودیانلر اوڭ پارتیه آدملری ایدی.

سیاسی ایکی پارتیه آدملری عیسی حضورینه کلوب دیدیلر:

یا معلم، سویله بزه روما قیصرلرینه جزیه ویرمك، نالوغلرینی تولەمك بزه جائز اولورمی؟

تورات ده، تثنية‌الاشتراع سفرینڭ ۱۷ نچی سوره‌سنده، ۱۵ نچی ایت‌ده موسی علیه الصلاة والسلام حضرتلرینڭ شریعتنه کوره، یات یرلك پادشاهلره اطاعت ایتمك یهودلره حرام ایدی.

فریسیلرڭ سواللرینه عیسی علیه السلامڭ جوابی تورات حکمنه موافق اولاچق ایسه، روما قیصرلرینه جزیه ویرمك جائز دگلدر دیمك لازم اولاچق ایدی. عیسی علیه السلام بویله دیه‌چك ایسه، قیصر مأمورلری عیسی علیه السلامی قتل ایتدره‌چکلر، حبس ایده‌چکلر، تعذیب ایده‌چکلر ایدی. یعنی عیسی علیه السلام صوراوچیلرڭ مکر طوزاقلرینه توشه‌چك، مکارلرڭ مقصدلری ده حاصل اولاچق ایدی.

لکن رسول حکیم عیسی علیه السلام مکارلرڭ مکرلرینی آڭلادی. هم حق، هم الزامی جواب ویرمك یولیله «قیصرلره تیوش حقلری قیصره، اللهڭ حقلرینی اللهڭ اوزینه ویرڭز!» دیدی.

حاجی احمد افندی امیرڭ سواللری، ذاکر افندی آیوخانڭ جوابلری بر نیچه جهتدن اناجیلڭ سوال جواب قصه‌سنه مشابهدر.

درست، حاجی احمد افندی امیرڭ سواللری مکر یولیله توگل ایدی. لکن ایکی حق، بری حکومت نالوغی، بری شارعڭ زکاتی، تعارض ایتدکدن صوڭ، ظلم اولمق، جبر اولمق نیچون یالڭز شارعڭ زکاتنه توجیه قیلندی؟

حکومتدن خوفڭ تأثیری بولنمش ایسه، شارع حضورنده تأدب وظیفه‌سیله لااقل، «ایکی حقدن بری ظلم اولمازمی؟» دیمك ادب اقتضاسی دگلمی ایدی؟

سوال مقامنده، دیه‌لم، هر تعبیر جائزدر. لکن هر جوابڭ اوزینه کوره رعایه‌سی لازم ادبلری واردر. محترم ذاکر افندی آیوخانڭ جوابلرنده رعایه‌سی لازم اسلوبلری بن کورمه‌دم.

عیسی علیه الصلاة والسلام شریعتنده فرض یا واجب صدقه یوق ایدی. نصرانیت‌ده صدقه‌لرڭ همه‌سی نافله‌در، تطوعدر. نصرانیتڭ تطوع حکملرینڭ‌ده قدسیتی حضورنده عیسی علیه السلام حضرتلری تأدب ایتوب، قیصرلرڭ نالوغلری یاننده نافله صدقه‌لری‌ده اسقاط ایتمه‌دی. ذاکر افندی

آیوخان جنابلری ایسه، زه‌مستوالرڭ نالوغلری یانـنده اسلامیتڭ اڭ بویوك رکنلرینی اڭ قطعی فرضلرینی‌ده اسقاط ایتمك جسارتنه اقدام ایده‌بیلدی.

اڭ بویوك بر رسولڭ جوابیله، بزم کبی عادی بر معلمڭ جوابی آراسنده شو قدر فاحش تفاوتڭ سببی نه‌در؟

بر طرف‌ده نبیلکدن، بر طرف‌ده عادیلکدن باشقه مناسب بر سبب یوقدر. اڭ موجز جواب شودر.

صوڭره، جواب منبرنده ذاکر افندی آیوخانڭ لسانی علم منبرلرینه او قدر مناسب توگلدر. خصوصاً ١١نچی صحیفه‌ده، اولگی باغانه‌ده، اولگی آلتی یول-علم منبری اوزرنده، فقیهلرڭ یوزلرینه خطاب یولیله سویله‌نه‌چك سوز توگلدر.

فقیهلرڭ مذهبلرینه ذاکر افندینڭ اعتراضلرینڭ بعضلری بلکه اکثری مساهله قلمیله یازلمش، صای ملاحظه لسانیله سویلنمش اولسه کرك.

مثلاً: اوطون کبی مباحلری آیت کریمه‌لرڭ عمومندن فقیهلرڭ استثنالرینه ١٠نچی صحیفه‌ده ایکنچی باغانه اخیرنده ذاکر افندینڭ اعتراضی او قدر قوتلی اولماسه کرك.

چونکه اوطون کبی قامش کبی نباتات کبی مباحلرڭ همه‌سی انسانلرڭ همه‌سی آراسنده مشترکدر. مباحلرده زکات کبی عشر کبی شیلر متصور دگلدر. بوڭا کوره، حکم زکاتدن مستثنادر، بلکه مستثنی اولمق لازمدر، یاخود آیت کریمه عمومنه مباحات داخل دگلدر.

اگرده آغاچلق مباح اولماسه، بلکه بر آدم اوزینڭ خصوصی ملك یرنده اوطونلق ایچون آغاچ اوسدرر ایسه، او وقت اوطوندن عشر واجبلگی فقه کتابلرنده آچیق تصریح قیلنمشدر.

قدرت الاهیه الیله، یاخود دیه‌لم، طبیعت تدبیریله حبوب کبی ثمار کبی شیلر خلق قیلنمش ایکن، البته انسانلره حیوانلره غدا اولمق ایچون خلق قیلنمشدر. لکن یر یوزنده اورمانلر، باغچه‌لر، جنتلر آغاچلقلر خلق قیلنمش ایکن، کیسمك یاقمق ایچون توگل، بلکه انسانلرڭ حیوانلرڭ حیاتلرینه لازم اولاچق ماده‌لری حاضرله‌مك تحلیل ایتمك ایچون خلق قیلنمشدر.

بوڭا كوره، «آغاچلردن زكات ويرگز!» تعبيرى شارع حكيمڭ لسان ادبنده وارد اولاماز. چونكه تشريع لسانى الوهيتڭ الڭ بويوك مقصدلرينه مخالف اولاماز. اوطونلق ايچون صرف قيلنەچق آغاچلر بركتلى عدالتلى هيئت اجتماعيەده مباح اولور، يعنى همه انسانلر آراسنده مشترك بركت اولور. مباح ده زكات، عشر كبى حصەلر متصور توگلدر.

لكن بر انسان اوزينڭ خصوصى ملك يرينى آغاچلق قيلوب، آغاچلرينى اوطونلق ايچون كيسەر ايسه، قران كريمڭ آيت قطعيەسنڭ آچيق حكمنه كوره، اوطوندن عشر واجب اولور. حنفيلرڭ بدائع. كبى هدايه كبى الڭ معتبر كتابلرنده شو مسئله تصريح قيلنمشدر. اوطون مسئلەسى حقنده فقيهلرڭ سوزلرى غايت اساسليدر. بوڭا كوره، ١١نچى صحيفەده اولگى آلتى يول جواب منبرينه علم قلمنه مناسب اولماسه كرك.

بيگوك اوزون مقاله زحمتسزگنه عجله قلميله يازلمش اولسه كرك. قران كريمڭ آيت كريمەلرى حقنده ده، شارع حكيمڭ حديثلرى سنتلرى حقنده ده، فقه كتابلرنده آچيق بيان قيلنمش مسئلەلر حقنده ده محترم ذاكر افندى آيوخان جنابلرينڭ سوزلرى قناعت ويرەبيلمك شرفندن محرومدر.

اسلاميتڭ زكات كبى، عشر كبى، خمس كبى غايت حكمتلى مؤسسەلرينه نالوغ كبى يات اسملرى طاقمق جسارتى، حريت دعوالرينه كوره، ديەلم، جائزدر. لكن زكات ايله نالوغلرى آيورمامق قصورى جواب قلملرينه، خصوصاً ذاكر افندى آيوخان كبى فقه مذهبلرينڭ همەسيله اشتغال ايتوچى ياش مجتهدلره همتلى معلملره مناسب توگلدر.

نالوغ هيچ بر صورتله اسلامڭ زكاتنه معارض اولاماز.

ير نالوغى – يرڭ مؤونەسيدر، يردن استفاده ايتمك حقنه مقابل تعيين قيلنمش مشروع هم معقول بر وظيفەدر.

تجارت نالوغى – حقوقڭ مؤونەسيدر، مملكت ايچنده حقوق عامەدن استفاده ايتمك مقابلنه تعيين قيلنمش مشروع بر وظيفەدر.

حقوقلرڭ برى، فائدەلرڭ برى مقابلنه دفع قيلنەچق مال – هيچ بر صورتله زكات اولماز. زكات ده خالص اولمق، يعنى حق ياخود فائده مقابلنده اولمامق لازمدر.

صوکره زکات ده ، عشر ده اسلامیت شرطدر ، زکات ده عشر ده عبادت معناسی اصلدر . دولتلرك هر برنده ، اسلام دولتی اولسه ده اولماسه ده ، خلقك همه‌سنه برابر اولمق اوزره ، نالوغلر تعیین قیلنور . نالوغ ، بزم فقیهلرك لسانیله تعبیر ایدر ایسه‌ك ، ضریبه یاخود نائبه تسمیه قیلنور .

ضریبه سوزی نالوغ سوزینك حرفیاً ترجمه‌سیدر .

اولگی عصرلرك هر برنده ضریبه‌لر وار ایدی . هیچ بری هیچ بر وقت فرض واجب زکاتلره تطوع صدقه‌لره معارض اولمادی ، خاف قیلنمادی .

محترم ذاکر افندی آیوخان جنابلری تکلفاتی بر طرفه براقوب مذهب اماملریله اوزینك شریکلری کبی صحبت ایدر . الفت حاصل اولدقدن صوك ، دیه‌لم ، کلفت ساقطدر . لکن احترام باقی اولمق لازم اولسه کرك ؛ اهل اجتهاد سوزلرینك قیمت علمیه‌لرینی انکار ایتمك لازم اولماسه کرك ؛ مذهب اماملرینك حضورنده تز چوکمك ادبلرندن باش طارتمق طغیانی‌ده فائده‌سز بر حرکت اولسه کرك .

درست ، تقلید ایتمك ، یعنی مذهب اماملرینك سوزلریله اللرمزی آیاقلرمزی عقللرمزی اختیارمزی باغلامق جائز توگلدر ، بلکه حرامدر . لکن مذهب اماملرینك غایت بویوك عقللرندن غایت کیك معلوماتلرندن عمرلرمزك نهایه‌لرینه قدر استفاده ایتمك لازمدر ، بویوك شرفدر .

تقلید مسکنتیله ، تقلید اسارتیله - استفاده همتلری آراسنده تفاوت غایت بویوك اولسه کرك .

اوزون مقاله سوزلرینه انتقاد یولیله عرض قیلنه‌چق ملاحظه‌لرم بوراده تمام اولدی .

غایت بویوك ، همده روسیه مسلمانلرینك ملی دینی حاجتلرینی تأمین جهتیله فوق‌الغایه مهم موضوع ده اوز رأیمی ، اگرده موفق اولور ایسه‌م ، قران کریمك شارع حکیمك قطعی قرارینی صوك سوزینی بیان ایتمك آرزوسیله ، زکات مسئله‌سی حقنده «شورا» صحیفه‌لرنده بر نیچه مقاله نشر ایده‌یم دیدم .

زکات اسلامك اك بویوك اك مهم بر رکنیدر . روزه حقنده اوزون بر کتاب یازدم ، مهم هم مشکل مسئله‌لرینی حل ایتدم ، یاخود حل ایتمك

یولنده اجتهاد ایتدم. روزه مسئله‌لری اسلامیت دنیاسنده کونلرك برنده حل قیلنه‌بیلور ایسه، انشاءالله، بنم کتابمه موافق صورت‌ده حل قیلنه‌چق. «اوزون کونلرده روزه» کتابم جهتندن بنم قلبم ایمانم تمام مطمئندر.

مطبوعات صحیفه‌لرنده دینی مسئله‌لره دائر نشر قیلنه‌چق مقاله‌لرمی موضوعلرك برینه حصر ایتمه‌مك آرزوسیله، زکات مسئله‌سندن مقدم، ربا مسئله‌سی، تعدد زوجات مسئله‌سی، خاتونلرك امامتلری مسئله‌سی، متعه مسئله‌سی حقنده علی الاختصار بر نیچه سوز عرض ایته‌یم.

ربا مسئله‌سی حقنده «شورا» صحیفه‌لرنده اوزون متعدد مقاله‌لر نشر قیلندی، لکن شو کونگی بانقلرك معامله‌لرینی حل ایته‌بیله‌چك برر سوز «شورا» مقاله‌لرنده یوق ایدی.

داملا شهاب‌الدین حضرت شرف امضاسیله، تعدد زوجات حقنده «شورا»ده بر سوال نشر قیلنمش ایدی. بر وقت، شو مهم مسئله مناسبتیله، بن بر نیچه مقاله نشر ایتمش ایدم. شو کون «شورا» صحیفه‌لرنده تعدد زوجات مسئله‌سنده رأیمی برر مقاله‌ده علی‌الاختصار عرض ایته‌یم دیدم.

ربا، تعدد زوجات، زکات، امامت، متعه مسئله‌لرنده بنم بیانم مناظره اصولیله اولماز، بلکه انشاءالله بیان یولیله اولور.

II

قرض - ربا.

قرض، ربا سوزلرینك معنالری شو کون آدم بالالرینك هر برینه خصوصاً تجارت آدملرینه البته معلومدر.

قرض معامله‌سی انسانیت دنیاسنده غایت اسکی معامله‌در. قرض معامله‌سی غایت ساده غایت بسیط بر معامله ایسه‌ده، هیئت اجتماعیه معامله‌لرنده مدنیت دنیاسنده قرض شو کون فوق‌الغایه فوق العاده بویوك اهمیتلری حائز اولدی. مدنیت دنیاسنك بویوك دولتلرك سیاسیلرینی‌ده اقتصادلرینی‌ده فقیهلرینی‌ده شو کون قرض مسئله‌سی هر مسئله‌دن زیاده مشغول ایتدی. الك ساده بر مسئله هیئت اجتماعیه‌ده الك بویوك الك مشکل مسئله اولدی.

Из фондов Российской национальной библиотеки

اول ده مرحمت یولیله اعانه اولمق صفتیله باشلانمش قرض معامله‌سی شو کون مدنیت دنیاسنده تجارتلرك صناعتلرك زراعتلرك اڭ بویوك عاملی، مدنیت معامله‌لرینڭ اڭ بویوك وسیله‌سی اولدی. شو کون سیاست دنیاسنڭ اڭ بویوك تدبیرلری، مدنیت دنیاسنڭ اڭ بویوك اثرلری ثمره‌لری قرض برکه‌سیله تأمین قیلنور.

شو کونگی قرض اولگی قرضڭ تمام عینی ایسه‌ده، بعض جهتلردن غایت اهمیتلی آیورمه‌لری‌ده واردر.

اولگی وقتڭ قرضلری قارن طویدرورلق قدر اولور ایدی.

شو کونگی قرض قارون خزینه‌لرینڭ بر قاچ مثلی قدر اولور.

اولگی زمانلرده اڭ فقیر آدم قرض آلور ایدی؛ شو کون اڭ بای آدم اڭ بای شرکت بلکه اڭ بای دولت قرض آلور.

اولگی زمانلرده حرکتدن اشدن عاجز آدم قرض آلور ایدی؛ شو کون اڭ بویوك اشلره اڭ مقتدر آدم، بلکه اڭ قوتلی دولت قرض آلور.

اولکی وقتلرده آچلق یالانغاچلق کبی عادی اڭ اوفاق حاجتلری دفع ایتمك ضرورتی ایچون قرض آلنور ایدی؛ شو کون مدنیت دنیاسنڭ اڭ بویوك حاجتلرینی ترقیاتڭ اڭ صوڭ درجه‌لرینی تحصیل ایتمك تأمین ایتمك مصلحتی ایچون قرض آلنور.

انسانڭ فقیرلگیله برابر انسانیت دنیاسنده طوغمش قرض معامله‌لرندن هم عادی هم طبیعی اولمق اوزره تجارت دنیاسنده ربا معامله‌سی‌ده طوغدی.

تجارت دنیاسنده ربا معامله‌سی‌ده غایت اسکیدر. سوریه‌ده مصرده بابل‌ده روماده یونان مملکتلرنده غایت اسکی زمانلرده ربا معامله‌لری شائع ایدی.

انسانیت دنیاسنده غایت قدیم ربا معامله‌سی حقنده ـ اهل علمڭ سیاسیلرڭ اقتصادیلرڭ فقیهلرڭ اخلاقیونڭ نظرلری‌ده غایت فاحش صورت‌ده متخالفدر، متناقضدر.

انسان ربا مسئله‌لرینی دقتله ملاحظه ایدر ایسه، ایکی طرفڭ دلیللرینی‌ده تمامیله احاطه ایدر ایسه، هر ایکی طرفڭ دلیللرینی مجبوریتله قبول ایتوب، متناقض نتیجه‌لری قطعیتله اعتقاد ایدر، بلا تردد قبول ایدر.

مدنیت، تجارت دنیاسنده قرض ـ ربا معامله‌لرینڭ غایت بویوك برکتلری فائده‌لری، انسانیت دنیاسنده ربا معامله‌لرینڭ غایت دهشتلی مفسده‌لری غایت مهلك ضررلری خسارلری ده توفیق قبول ایتمز هم ایده‌مز صورت ده تعارض ایتمشدر.

بوڭا کوره، ربا معامله‌لری هم عملی هم نظری جهتله الڭ مشکل مسئله‌لردن اولمشدر. حتی موافقات صاحبی امام شاطبی، فروق صاحبی امام قرافی کبی بویوك فقیهلر ربا مسئله‌لرینی حل ایده بیلمکدن عجزلرینی انصاف لسانیله اعتراف ایتدیلر.

امام شاطبی حضرتلری الموافقات‌ده دیمش: «ویبقی النظر، لم جاز مثل هذا فی غیر النقدین والمطعومات، ولم یجز فیهما؟ محل نظر قد خفی وجهه علی المجتهدین. وهو من اخفی الامور التی لم یتضح معناها الی الیوم.»

ربا مسئله‌لرینڭ مجتهدلری‌ده عاجز ایدر قدر آغرلغی غامضلگی بڭا معلوم ایدی، شو دقیقه‌ده کوزم اوڭنده نور کبی حاضردر. ربا مسئله‌لرینه اسلامیتڭ نظرینی‌ده بن تقدیس ایدرم؛ اسلام فقیهلرینڭ کوزل بیانلرینی ده تقدیر ایدرم، احترام ایدرم. بر وقت «قواعد فقهیه‌م» ده ربا مسئله‌لرینی بیان ایده‌یم دیمش ایدم، نصیب اولمادی. «دینی اجتماعی مسئله‌لرڭ» نظرینی انتقاد مناسبتیله «ملاحظه‌م» ده ربا مسئله‌لری حقنده اوز نظرمی یازمش ایدم.

«ملاحظه‌م» ده (٢٦-٢٧) صحیفه‌لرده هم‌ده (٤٥-٤٧) صحیفه‌لرده ربا معامله‌لرینه دائر استطراد یولیله موجز جمله‌لر یازلمش ایدی. لکن ربا مسئله‌لرینی حل ایتدم دعواسیله توگل ایدی، بلکه حل طریقلرندن برینی مثال ایتمك یولیله ایدی. ربا مسئله‌لرینی یا اویله یا بویله حل ایتمك البته ممکن اولابیلور دیمش ایدم. حتی بانقلرڭ شو کون معروف نظاملرینه کوزل کوزل تعدیلات ویرمك احتماللری‌ده بعید توگلدر دیمش ایدم.

ایندی شو دفعه شو مقاله‌م‌ده دها زیاده تفصیل ایده‌یم.

سماوی دینلرڭ هر بری ربا معامله‌لرینی شدتله صراحتله قطعیتله تحریم ایتمشدر.

Из фондов Российской национальной библиотеки

تورات‌ده، سفر الخروج ده، ٢٢ نچی اصحاح‌ده، ٢٥ نچی آیت‌ده دیمش :

«اذا اقرضت فضة لفقیر من شعبی ممن عندك فلا تكن له كالمرابی . لا تضعوا علیه ربا .»

یعنی : بنی اسرائیل فقیرلرینڭ برینه كوموش پاره‌لری قرض ایدر ایسه‌ڭ ، فقیر اوزرینه ربا وضع ایتمه .

تورات ده ، سفر تثنیه‌ده ، ٢٣ نچی اصحاح ده دیمش :

«لا تقرض اخاك برباً فی فضة او طعام او شیء آخر مما یقرض بالربا .» (١٩)

«بل الاجنبی ایاه تقرض بالربا . واخاك لا تقرضه بالربا . لكی یبارك الرب الاهك جمیع اعمال یدیك فی الارض التی انت داخل لتمتلكها .» (٢٠)

یعنی : «دین قارنداشلرینه قرض ویرسه‌ڭ ربادن صاقلان . یات آدملردن ربا آل ، دین قارنداشلرینه قرض ویرور ایسه‌ڭ ، رباسز ویر . سناڭ رباڭ هر بر اشكی بركتلی قیلور .»

توراتڭ شو آیتلرینڭ نصوصنه كوره ، یهود فقیهلری یهودیلرڭ اوز آرا معامله‌لرنده ربا معامله‌لرینی قطعی صورت‌ده تحریم ایتمشلر .

یهودیلرڭ بری یهودیدن ربا آلسه ، یاخود ربا ویرسه ، یهود فقیهلرینڭ هر وقت علی‌العاده شدتلرینه صراحتلرینه كوره ربا آلوچی‌ده ربا ویروچی‌ده یهودیلكدن چیقمش حساب قیلنور .

محتاج یهودیلره حاجت ساعتلرنده قرض ویرمك اعانه ایتمك مساعده اللرینی اوزاتمق یهودیلرڭ هر برینه تورات حكمیله یاخود فقیهلرینڭ اجتهادیله بر فرض وظیفه كبی اعتقاد قیلنور . محتاج یهودیلرڭ فقیرلكلری ده مسكینلكلری ده شرط توگلدر . بای یهودیلرڭ بری بر تقدیر بر عذر حسبیله محتاج قالور ایسه ، اعانه ایتمك قرض ویرمك فرض اولور . معذور محتاجلره ولوبای اولور ایسه‌ده مساعده ایتمك اعانه اللرینی اوزاتمق عاجز مسكینلره صدقه ویرمكدن دها زیاده ثوابلی حساب قیلنور . چونكه عاجز مسكین آدم خلقڭ خیراتلرینی اوزینڭ حاجتلری یولنده هلاك ایدر ، اما مثلا بر بای سوداگر ، قدرتلی بر صانع خلقڭ اعانه‌لرینی بركت یوللرنده صرف ایتوب خیرات حاصل ایدر ، ملتڭ ثروتنه بایلق ویرور .

يهوديلرك اوز آرالرنده ربا معامله‌لری شدتله تحريم قيلنمش ايسه ده؛ توراتك آچيق عباره‌سنه كوره، يات ملتلردن ربا آلمق مشروع بلكه مطلوب قيلنمشدر:

«بل الاجنبی، اياه تقرض بالربا» جمله‌سی امر كبی بر خطابدر.

يات ملتلرك ماللرنده ملكلرنده حرمتی عصمتی نفی ايتمك اعتقاديله اولسه كرك، ياخود يهود فقهلرينك اجتهادلرينه تقليد مسكنتيله اولسه كرك، اسلام فقيهلرينك بعضلری فقه كتابلرينك بعضلرنده «مسلم ايله يات ملت آراسنده ربا معامله‌لری حلالدر» ديدی.

تمام آچيق غايت باطل بر دعوی در. قران كريم يهود فقيهلرينك شو مسئله حقنده صوك درجه تهورلرينی معجز بلاغتيله ابطال ايتمشدر:

«ذلك بانهم قالوا ليس علينا فی الاميين سبيل. ويقولون علی الله الكذب، وهم يعلمون.

«وان منهم لفريقاً يلوون السنتهم بالكتاب لتحسبوه من الكتاب وما هو من الكتاب. ويقولون هو من عند الله وما هو من عند الله. ويقولون علی الله الكذب وهم يعلمون.»

شو آيت كريمه‌لرك بيانلرينه كوره، يات ملتلرك ماللرينی ملكلرينی يهود فقيهلری يهوديلره حلال حساب ايتوب؛ شو عقيده‌لرينی ده اللهك كتابنه اللهك خطابنه اسناد ايدرلر.

شو دعوالرينك هر بری، قران كريمك بياننه كوره، باطلدر، آچيق يالاندر. هر بر انسانك ماللری ملكلری محترمدر، باشقه‌لرك هيچ برينه حلال اولماز. ماللرك ملكلرك بلكه عموميتله حقوقك حرمتی دين ثمره‌سی توگل، بلكه انسانلرك هر برينه انسانيت بركه‌سيله انسانيت شرفيله احسان قيلنمش بر امتيازدر، مقدس بر حقدر.

يات خلقك ماللرينی ملكلرينی حلال صايمق عقيده‌سی سماوی دينلرك هيچ برنده بولنمامشدر. سماوی كتابلرك سماوی دينلرك برينه بويله عقيده‌لری اسناد ايتمك آچيق يالاندر، افترادر، سماوی دينلرك عدالتلری حضورنده بويوك بهتاندر.

Из фондов Российской Национальной библиотеки

«ويقولون على الله الكذب وهم يعلمون.»

انسانلرنڭ ماللرنده جانلرنده عرضلرنده حقوقلرنده حرمت ، عصمت ـ دار اعتباريله‌ده، دين بركه‌سيله‌ده توگل، بلكه انسانيت شرفيله‌در. شو حقيقتی «قواعد فقهيه» ده، ٨٤ نچی صحيفه‌ده، هم «ملاحظه» ده، ٣٢ نچی صحيفه‌ده يازمش ايدم.

بزده غايت مشهور بر نيچه اوهام واردر. بری حربی كلمه‌سيله كفر سوزينی مرادف كبی وهم ايتمك. شو وهم بزده غايت شائعدر. حتی ابتدائی مكتب كتابلرينه ده درج قيلنمشدر. فقه كتابلرنده فاسد، باطل معامله‌لرنڭ جوازی ده شو وهم اوزرينه تأسيس قيلنمشدر.

يات ملتلردن ربا آلمق يهوديلر عقيده‌سنده حلالدر ديدك. اوز آرالرنده ربا معامله‌لری يهوديلره شدتله تحريم قيلنمشدر ديمش ايدك. لكن اوز آرالرنده ربا حراملغی حاجت صورتلرينه مخصوصدر. اما تجارت، صناعت يولنده ويرلمش قرضلردن ربا آلمق جائزدر، حلالدر. بر يهودی يمك ايچمك كيمك كبی ضروری حاجتلری ايچون ديگر بر يهوديدن قرض آلور ايسه، شو قرضنڭ رباسی حرام اولور، لكن تجارت‌ده صناعت‌ده زراعت‌ده استفاده ايچون يهودی يهوديدن قرض آلور ايسه، شو قرضنڭ رباسی حلال اولور. چونكه فائده يالگز عملدن يالگز مالدن حاصل اولماز، بلكه عمل ايله مالدن حاصل اولور. عمل صاحبی عمليله، مال صاحبی ماليله فائده‌دن حصه آلابيلور.

بر طرفدن مالنڭ، ديگر طرفدن عملنڭ شركتی شريعت اسلاميه نظرنده ده جائزدر. اسلام فقيهلری شو نوع شركتی قراض ناميله تسميه ايدرلر.

شو قراض معامله‌سی «يا ايها الذين آمنوا لا تأكلوا اموالكم بينكم بالباطل الا ان تكون تجارة عن تراض منكم.» آيت كريمه‌سننڭ عمومنه داخلدر.

ايكی طرفنڭ هر بری معامله‌لره اهل اولور ايسه، مالنڭ مقداری تمام معلوم اولوب، فائده‌دن هر بر طرفنڭ حصه‌سی جزء شائع اولمق اوزره تعيين

قیلنمش ایسه، عاملنڭ حریتنه اختیارینه هیچ بر حد قویولمامش ایسه، شو تقدیرلرده قراض معاملهسی درست اولوب، فائدهدن تعیین قیلنمش حصهلر ایکی طرفنڭ هر برینه حلال اولور.

فقه کتابلرنده ربا مسئلهلریله قراض هم سلم مسئلهلرینی اجتهادله اهتمامله اوزون وقتلر مطالعه ایته کلدکدن صوڭ، ربا مسئلهلری حقنده بنم قلبمه بر نظر الهام قیلندی. او نظرمی قران کریمنڭ نصوصیله، اسلامیتنڭ روحیله، مجتهدلرنڭ بیانلریله وزن ایته طوردم. ربا مسئلهلرینی بانق معاملهلرینی حل ایتمك یولنده شاید مفید اولور امیدیله، او نظرمی بر فرضیه اولمق اوزره قبول ایتدم.

او نظرمی «ملاحظه»مده (٤٦-٤٧) صحیفهلرده، ٢٨ سطرده، مختصر ایسهده، آچیق صورتده بیان ایتمش ایدم.

قرض ایکی نوع اولور دیدم: بری استهلاك قرضی، بری استحصال قرضی. اولگی قرض احسان، اعانه اساسلرینه مبنی اولوب، ربا حرام اولور. ایکنچی نوع قرض ـ تجارت هم کسب اساسلرینه مبنی اولوب، فائدهدن حصه آلمق مشروع اولور دیدم.

انسان ضروری حاجتی ایچون قرض آلور ایسه، اویله قرض شریعت اسلامیه حکمنده احسان هم تعاون اساسلرینه مبنی اولور؛ قرض مقابلنه فائض آلمق البته حرام اولور.

هیئت اجتماعیهده انسانلرنڭ بری محتاج قالور ایسه، عمومی سرمایهدن یاخود خصوصی کیسهدن احسان یا قرض طریقیله او انساننڭ حاجتلرینی دفع ایتمك البته واجب اولور. انسانیت وظیفهسیده اسلامیت فریضهسیده شودر.

شو کونگی مدنیت نظاملرنده اویله قرضلر مقابلنده فائض آلمق مشروع ایسهده، اسلامیت حکمنده قطعی حرامدر.

مدنیت تزاحم اساسلرینه مبنی ایسهده، اسلامیت بلکه عمومیتله هر دیانت تراحم اساسلرینه تأسیس قیلنمشدر. مدنیت بلکه تناهب مسابقهلرینه دعوت ایدر، اما اسلامیت تواهب فضیلتلرینی تعلیم ایدر. مدنیت اوزینڭ

Из фондов Российской национальной библиотеки

بالالرینی مبارزه یوللرینه سوق ایدر ایسه ده، اسلامیت مؤمنلری احسان هم تعاون روحیله تربیه ایدر.

فرق غایت بویوکدر.

بعضاً قرض آلمق ضروری حاجتی دفع ایتمك ایچون اولماز، بلکه مأمول بر فائده‌یی کسب ایتمك ایچون اولور. اولگی صورت‌ده قرض استهلاك ایچون ایدی؛ شو قرض ایسه، استحصال ایچون، یعنی بر فائده‌یی تحصیل ایچون اولور.

شو صورت ده قرض ویرمك یا احسان یولیله، یاخود فائده ده اشتراك اصولیله اولابیلور. هر بری شریعت اسلامیه نظرنده البته مشروعدر.

شو کونگی مدنیت بانقلرینك نظاملری براز تعدیل قیلنور ایسه، بانق معامله‌لری ایکنچی نوع استقراضك عینی اولور: بانق نقود صاحبلرندن قرض آلور. طوپلانمش نقودی توفیر یوللرنده استعمال ایدر. یوزده فلان قدر فائده آلور. نظام‌ده تعیین قیلنمش حصه نقود صاحبنه‌ده ویرلور.

حصه معلوم، نقود قانون قوتیله دولتك تأميناتیله محفوظ، خزینه حمایه‌سنده امانت؛ ایکی طرفك هیچ برینه ضرر یوق؛ تکافل عمومی برکه‌سیله هر بر طرف استفاده ایدر.

«ملاحظه» ده شو نظرمی یالگز بر ملاحظه اولمق اوزره بیان ایتمش ایدم. بیانم دعوی هوسیله، یاخود دها معقول طریقلری نفی ایتمك هواسیله توگل ایدی. «بانق معامله‌لرینی شریعت اسلامیه اصولیله یا اویله یا بویله حل ایتمك هر حال‌ده هر جهتله ممکندر، بلکه شو کون معروف نظاملره گوزل گوزل تعدیلات ویرمك احتماللری بعید توگلدر.» دیمش ایدم. شو عبارم «ملاحظه» ده ٤٧ نچی صحیفه‌ده (٤-٦) سطرلرده یازلمش ایدی.

بیلورم، بانق معامله‌لرینی شریعت اسلامیه اصوللرینه تطبیق زحمتلری بزه شو کون مجبوریت قوتیله، یعنی اسلامیت رکنلرینی اهمال ایتمك بلکه تمام ابطال ایتمك سیئه‌سیله شوملغیله لازم اولمشدر.

فرض ایده‌یك، بر یوزنده مدنیت اسلامیه قائم اولسه ایدی، هیئت اجتماعیه‌ده اسلامیت رکنلری تمام تمامنه اقامه قیلنسه ایدی، شوکونگی بانق معامله‌لرندن اسلامیت دنیاسی البته تمام مستغنی اولور ایدی. هر حالده ربا مسئله‌لرینك شوکونگی مشکللگی اسلامیت گناهی توگل، بلکه انسانلرك گناهیدر.

اسلامیت دنیاسنده خمس، عشر، نصف عشر، ربع عشر زکاتلری تمام طوپلانوب بیت‌المالللر، یاخود دیه‌لم، اسلام بانقلری تأسیس قیلنسه، هم‌ده حاجت قرضلرینه خیرات یوللرینه مخصوص سرمایه‌لر تعیین قیلنوب، تجارت قرضلرینه کسب قرضلرینه مخصوص خزینه‌لر تعیین قیلنسه، ربا مسئله‌لرینك مشکللگی قالماز ایدی؛ ربا معامله‌لرینك دهشتلی مفسده‌لری‌ده انسانلری آدم بالالرینی آغلاتماز ایدی.

ربا مسئله‌لرنده توراتك تلمودك حکملرینی نقل ایتدم؛ انجیلك سوزلرینی‌ده نقل ایده‌یم. لوقا انجیلنده، ٦نچی فصلده بویله دیمش:

٢٧ـ لکن اقول لکم ایها السامعون احبوا اعداءکم واحسنوا الی من یبغضکم.

٢٨ـ وبارکوا لاعنیکم وصلوا لاجل من یعنتکم.

٢٩ـ ومن ضربك علی خدك فقدم الاخر. ومن اخذ رداءك فلا تمنعه ثوبك.

٣٠ـ وکل من سألك فاعطه. ومن اخذ مالك فلا تطالبه به.

٣١ـ وکما تریدون ان یفعل الناس بکم کذلك افعلوا انتم بهم.

٣٢ـ فانکم ان احببتم من یحبکم فایة منة لکم. فان الخطاة یحبون من یحبهم.

٣٣ـ وان احسنتم الی من یحسن الیکم فایة منة لکم فان الخطاة هکذا یصنعون.

٣٤ـ وان اقرضتم الذین ترجون ان تستوفوا منهم فایة منة لکم فان الخطاة یقرضون الخطاة لکی یستوفوا منهم المثل.

٣٥ـ ولـكن احبوا اعداءكم. واحسنوا واقرضوا غير مؤملين شيا. فيكون اجركم كثيراً، وتكونوا بنى العلى فانه منعم على غير الشاكرين والاشرار.

٣٦ـ فكونوا رحماء كما ان ربكم هو رحيم.

شو انجيلڭ حكمنه كوره، نصرانيت دينى عفو اساسلرينه احسان قاعده‌لرينه مبنيدر. دين قارنداشلرينه‌ده يات ملتلرڭ هر برينه‌ده احسان ايتمك قرض ويرمك مندوب اولوب، قرض مقابلنه فائض آلمق ياخود بر شى اميد ايتمك هيچ انساندن جائز توگلدر. احسان ايت، قرض وير، لكن هيچ بر شىء اميد ايتمه. قرض آلوچى قرضگى اوز اختياريله اعاده ايتمه‌سه، مطالبه ايتمه.

نصرانيت فقيهلرى انسانلرڭ معامله‌لرينى احسان، محبت، مسامحه، عفو اساسلرينه بنا ايتوب، ربا صورتلرينڭ احتماللرينڭ هر برينى منع ايتمشلر.

احسان مقابلنه فائض آلمق، فائده اميد ايتمك نصرانيت نظرنده جائز اولماز. كل قرض جر نفعاً فهو ربا قاعده‌سى نصرانيت عقيده‌سنده‌ده مقبولدر.

ربا معامله‌لرنده توراتڭ انجيلڭ حكملرى معلوم اولدى. قران كريم آيت كريمه‌لرينڭ ربا حقنده بيانلرينى‌ده بوراده تفصيل ايته‌يم؛ سماوى كتابلرڭ ربا حقنده اتفاقلرينى كوره‌يك.

قران كريم ربا معامله‌لرينى آچيق بلاغتله تام صراحتله تحريم ايتمش: ربا حقنده اڭ اولگى آيت كريمه مكه‌ده روم سوره‌سنده ايندى:

«فآت ذا القربى حقه والمسكين وابن السبيل. ذلك خير للذين يريدون وجه الله. واولئك هم المفلحون.»

«وما آتيتم من رباً ليربو فى اموال الناس فلا يربو عندالله. وما آتيتم من زكاة تريدون وجه الله فاولئك هم المضعفون.»

يعنى: قريبلره حقلرينى وير، مسكينلره‌ده يول اوغللرينه‌ده وير. احسان طريقيله ويرمك انسانڭ اوزى ايچون دها زياده خيرليدر. يالگز احسان ايتوچيلرگنه ماللرڭ اڭ بويوك بركتلرينه اڭ بويوك فائده‌لرينه نائل اولور.

باشقەلرڭ ماللرینی آرتدرمق امیدیله راضی اولوب ربا ویرسەڭز، الله حضورندە آرتماز. اما الله رضاسیچون زکات اولمق اوزرە ویرسەڭز، مالڭ اوزی دە برکەسی‌دە قات قات آرتار.

یعنی: ربا ضرورت بلیەسیله اولمایوب، ویروچیلرڭ رضاسیله اولسەدە، آلوچیلرڭ ماللرینه برکت ویرمز. اما لوجەالله صرف قیلنەچق زکات ماللرڭ اوزلرینی‌دە برکتلرینی‌دە قات قات زیادە ایدر.

شو آیت کریمە «یمحق الله الربا ویربی الصدقات» آیت کریمەسنڭ معناسندەدر. لکن نظمڭ دلالتنه کورە، نزول حادثەلری باشقە اولسەکرك: روم آیت کریمەسی رضا ربالرندە اولوب، بقرە آیت کریمەسی ضرورت ربالرندە اولسەکرك. روم آیت کریمەسندە ربا ـ ویروچیلرڭ اختیارلرینەاسناد قیلنوب، بقرە آیت کریمەسندە آلوچیلرڭ حرصلرینه اسناد قیلنمشدر. بوڭا کورە، بری رضا ربالرندە اولوب، دیگری ضرورت ربالرندە اینمش اولسەکرك دیدك.

ربا ـ ضرورت رباسی‌دە، رضا رباسی‌دە آلوچیلرڭ ماللرینه برکت ویرمز. ربا ماللری عاقبت خراب اولور، خراب ایدر. احسان الیله خیرات یوللرینه صرف قیلنور صدقەلر مال صاحبلرینەدە هیئت اجتماعیه حاللرینەدە برکت ویرور.

روم آیت کریمەسیله بقرە آیت کریمەسنڭ افادەلرینه بر شاهد حاجت اولور ایسە، شو کونگی محاربە دهشتلرینه کوز اوچیله نظر کافی اولسەکرك.

مدنیت دنیاسنڭ دولت هم جماعت بانقلرندە ربا معاملەلریله طوپلانمش او قدر بویوك خزینەلر شو کون نرەلرە ضائع اولدی؟

قارونلرڭ حرص هم شهوت اوچاقلرندە کومور یا سرگین کبی طوپلانوب، مدنیت دنیاسنڭ قلبلرندن احسان فضیلت کبی صفتلری یاندروب کول ایتمش آلتون خزینەلری شو کون نصل خراب اولدی؟ حسابی یوق نه قدر مملکتلری عائلەلری انسانلری نصل خراب ایتدی؟

Из фондов Российской национальной библиотеки

«یمحق الله الربا» معناسی شو کون ایندی صوقور کوزلره‌ده کورندی.

قران کریم «یا ایها الذین آمنوا لا تأکلوا اموالکم بینکم بالباطل الا ان تکون تجارة عن تراض منکم» کبی متعدد آیت کریمه‌لرده باطل هم فاسد معامله‌لردن انسانلری منع ایتدی؛ صوکره لسان شارع باطل معامله‌لری‌ده جائز هم مشروع معامله‌لری‌ده بیان ایتدی. بطلانی اڭ آچیق بیان قیلنمش معامله‌لرڭ بری ربا معامله‌لری ایدی.

ربا سببیله یهودیلرڭ باشلرینه اینمش بلالری عبرت طریقیله حکایت ایتوب قران کریم «فبظلم من الذین هادوا حرمنا علیهم طیبات احلت لهم وبصدهم عن سبیل الله کثیراً واخذهم الربا وقد نهوا عنه واکلهم اموال الناس بالباطل» دیدی.

صوکره آل عمران سوره‌سنده «یا ایها الذین آمنوا لا تأکلوا الربا اضعافاً مضاعفة واتقوا الله لعلکم تفلحون، واتقوا النار التی اعدت للکافرین، واطیعوا الله والرسول لعلکم ترحمون.» آیت کریمه‌سی ایندی.

شو آیت کریمه ضرری بوتون انسانلره معلوم فاحش ربالر حقنده ایدی. اولگی زمانڭ ربالری عمومیتله غایت فاحش ایدی. حتی اصل مالڭ بر قاچ مثلی اولور ایدی. اسکی دولتلرڭ حکومتلری ربا مقدارینی تحدید ایتدکدن صوڭره، کلدانیلر یوزده یگرمی، مصریلر یوزده اوتوز مقدارینی مشروع ایتدیلر. شو قدر فاحش ربا ـ احیاناً آی حسابنه اولور ایدی.

بویوك مفسده‌لری منع ایتمك اوفاق مفسده‌لر حلالدر دیمك اولماز. انسانی قتل ایتمه! دیمك «اور» دیمك دگلدر. بوڭا کوره، «لا تأکلوا الربا اضعافاً مضاعفه» آیت کریمه‌سی اوفاق ربالرڭ حلال اولابیله‌چگنه هیچ بر صورتله اشاره اولاماز. بلکه ربا معامله‌لرینڭ اصوللرینه کوره، هر بر ربا، نه قدر آز ایسه‌ده «اضعاف مضاعفه» اولور. هر ربا، بسیط اولور ایسه‌ده، هر آی‌ده یا هر سنه‌ده بر دفعه تضعیف قیلنور. ربا مرکب اولور ایسه، نه قدر آز اولسه‌ده، بر نیچه سنه ایچنده مالڭ بر قاچ مثلی اولور. بوڭا کوره، «لا تأکلوا الربا اضعافاً مضاعفه» آیت کریمه‌سنڭ شمولنه اوفاق ربالرڭ‌ده هر بری داخلدر.

هجرتنڭ ١٠ نچی سنه‌سنده، ذوالحجه طوقزنده جمعه کون عرفه کوننده، عرفات یاننده، زوال دقیقه‌سندن صوڭ، شارع کریم علیه الصلاة والسلام حضرتلری اویله نمازندن مقدم خطبه اوقودی. اسلامڭ تعلیملرینی تفصیل ایتوب، جاهلیتڭ باطل عادتلرینی ابطال ایتدی، دیدی: «الا ان الله حرم الربا. وربا الجاهلیة موضوع. واول رباً اضعه ربا العباس بن عبدالمطلب. وان کل دم کان فی الجاهلیة موضوع. وان اول دم اضعه دم ابن ربیعة بن الحارث بن عبدالمطلب.»

شارع حکیم حضرتلرینڭ اڭ بویوك اڭ مهم خطبه‌سنده مذکور ربا عمومندن ربا نوعلرینڭ هیچ بری خارج اولماسه کرك.

رسالت کونلرینڭ اڭ اخیر دقیقه‌لرنده، ١١نچی سنه صفرڭ اخیرنده، شارع کریم علیه الصلاة والسلام حضرتلرینڭ ارتحال دقیقه‌لرندن بش اون کون مقدم ربا معامله‌لری حقنده بقره سوره‌سنڭ صوڭ آیت کریمه‌لری ایندی.

صدقه آیت کریمه‌لری صوڭنده یازلمش یدی آیت کریمه (٢٧٥-٢٨١) ربا معامله‌لرینی تحریم حقنده غایت آچیقدر، تمام ظاهردر، غایت جزیل بلاغتلیدر.

آلڭز الڭزه قران کریمی؛ اوقوڭز بقره سوره‌سنده ربا آیت کریمه‌لرینی؛ کورڭز، اولگی آیت کریمه‌ده رباچیلرڭ احوال روحیه‌لری نصل تصویر قیلنمش؟

ربا معامله‌لرینی حلال ایتمك دعوالرنده رباچیلرڭ شبهه‌لرینی‌ده اولگی آیت کریمه حکایت ایتمش: «ذلك بانهم قالوا انما البیع مثل الربا.» یعنی فائده آلمق خصوصنده بیعڭ اوزی ده تمام ربا کبیدر. بیع معامله‌لرنده فائده آلمق جائز ایسه، ربا معامله‌لرنده ده البته جائز اولور دیدیلر.

قران کریم بیان‌ده انصاف اسلوبلرینه سلوك ایدوب، رباچیلرڭ اڭ قوتلی دلیللرینی موجز معجز جمله‌ده نقل ایتدی. شو کون مدنیت دنیاسنده ربا طرفدارلری یعنی اقتصاد علماسی ربا معامله‌لرینڭ جوازی حقنده بر قاچ دلیل بیان ایتمشلر ایسه‌ده اڭ قوتلی دلیللری «الربا مثل البیع والاجاره» شبهه‌سیله افاده قیلنه بیلور.

حکایت ده امانت ادبنه، بیان‌ده انصاف وظیفه‌لرینه رعایه ایتوب، قران کریم رباچیلرك اڭ قوتلی دلیللرینی دها زیاده بلیغ جمله‌یه قلب ایتدی‌ده «انما البیع مثل الربا» دیدی.

درست، دلیل قوتلی، اشتباه غایت بویوك، فرق غایت مشکل! ماللرك هر برندن فائده آلمق مشروع بلکه مطلوب اولور ایسه، درهم دیناردن نقوددن فائده آلمق نصل حرام اولابیلور؟

یوقاری‌ده الموافقات صاحبی امام شاطبی حضرتلرندن نقل ایتدم، دلیلك جوابندن اشتباهك فرقندن مجتهدلرك اڭ بویوکلری‌ده عاجز اولدی.

حتی قران کریم‌ده بیان ادبلرینڭ دلالتیله‌ده اشتباهك بویوکلگی دلیلك قوتلیلگی قبول قیلنمشدر، جوابی‌ده انسانڭ فکرینی اجتهاد یوللرینه کوندورمك اسلوبیله اینوب،

«واحل الله البیع وحرم الربا» نظمیله نازل اولمشدر.

یعنی: بیع معامله‌لریله ربا معامله‌لرینڭ غایت بویوك فرقلری سزڭ کوزڭزه ظاهر اولمامش ایسه‌ده، شارع حکیمڭ نظرنده غایت بویوك فرق ظاهردر. بوڭا کوره، شارع برینی حلال، برینی حرام ایتمشدر. انسانیت کوزی شو کونگی حاللری کوره‌بیلور ایسه‌ده، او حاللرڭ عاقبتلری انسانیت کوزندن اکثریتله مستور قالور؛ اشتها کوزی آخوری طوربه‌یی کورر ایسه‌ده، آخری عاقبتی کورمز؛ حرص کوزی مادی مصلحتلره آلدانوب رغبت ایدر ایسه‌ده، معنوی روحانی قیمتلری تقدیر ایتمز؛ آق درهملری صاری آلتونلری طوپلامق یولنده انسانڭ قیمتلی فضیلتلرینی فدا ایدر ایسه، میلیاردلری‌ده انسانڭ فائده حساب قیلنماز.

ربا معامله‌لریله بیع معامله‌لری آراسنده فرق غایت بویوکدر، حرص کوزی بونی کورمز. ربا معامله‌لری عاقبت جهتیله انسانڭ اوزینی‌ده ماللرینی‌ده خراب ایدر، انسانلره ظلم اولور؛ بیع معامله‌لری ایسه، حال اعتباریله‌ده عاقبت جهتیله‌ده برکت اولور، برکت ویرور.

بیع معامله‌لریله ربا معامله‌لری آراسنده بوڭا ماعدا غایت بویوك ینه بر فرق واردر: بیع معامله‌لرنده انسانلر اوزلرینڭ حاجتلرینی مبادله ایدرلر، فائده هر وقت بر عمل مقابلنه اولور. ربا معامله‌لرنده فائده اکثریتله انسانڭ ضرورتنه احتیاجنه فقیرلگنه اضطرارینه مقابل اولور؛

Из фондов Российской национальной библиотеки

مال صاحبی انسانڭ فقیرلگندن احتیاجندن استفاده ایتمش اولور. ضرورت ساعتلرینی استغلال ایتمك، یعنی انسانلرڭ احتیاجلرندن طارلقلرندن فائده آلمق عقل نظرنده ده اخلاق نظرنده ده دین حکمنده ده البته حرامدر.

انسانڭ کوزی حرص پرده‌سیله قاپلانماسه، بیع معامله‌سیله ربا معامله‌لری آراسنده غایت بویوك غایت آچیق فرق ـ ساده کوزلرڭ هر برینه‌ده البته تمام آچیق کورنور.

حرص پرده‌سیله قاپانمش کوزلر بیع معامله‌لریله ربا معامله‌لرینی فرق ایتمزلر ایسه ده، حکمت کوزی غایت بویوك فرقلری کوروب، بیع معامله‌لرینی حلال ایتدی، ربا معامله‌لرینی حرام ایتدی.

«یمحق الله الربا ویربی الصدقات» ـ یعنی: حاجت، ضرورت مقابلنده آلنمش فائده‌لری الله خراب ایدر؛ حاجت، خیرات یوللرینه صرف قیلنمش ماللرڭ برکتلرینی‌ده اوزلرینی‌ده قات قات زیاده ایدر.

صرف ایتمه‌دکچه انسان کسب ایده‌مز. هر دخل البته بر خرجڭ ثمره‌سی اولور. طبیعتڭ ده اقتصادڭ ده قانونی شودر. یردن برکتلی محصولات چیقارمق ایچون ده بر مقدار حبوبات صرف ایتمك لازمدر. صدقات انسانڭماللرینی برکتلی ایدر، حفظ ایدر؛ زکات انسانڭ خزینه‌لرینی حمایه ایدر.

ربا، ـ خرجسز دخل اولمق جهتیله، ـ عاقبت تلف اولور.

«یا ایها الذین آمنوا اتقوا الله وذروا ما بقی من الربا ان کنتم مؤمنین.»

یعنی: مؤمن ایسه‌ڭز، ربالرڭ بقیه‌لرینی‌ده براقڭز.

تحریم آیت کریمه‌لری ایندکدن صوڭ، ربا معامله‌لرینڭ هیچ بری منعقد اولماز، اولگی عقدلرڭ ده حکمی قالماز، باطل اولور. اول قبض قیلنمش ربالری قایتاروب ویرمك، دیه‌لم، واجب توگل ایسه ده، قالدق ربالری طلب ایتمك حرام اولور. «وذروا ما بقی من الربا» معناسی شودر.

Из фондов Российской национальной библиотеки

«فان لم تفعلوا فأذنوا بحرب من‌الله ورسوله.»

یعنی: اگر ربا بقیه‌لرینی طلب ده اصرار ایدر ایسه‌گز، بیلگز، الله هم پیغمبری سزه محاربه اعلان ایدر.

حرب اعلان ایتمك تحریم طریقلرینڭ اڭ بویوگیدر. حراملرڭ اڭ بویوكلری حقنده ده بلكه هیچ بری حقنده شو قدر شدتلی جزالتلی دهشتلی تحریم عباره‌سی قران كریم‌ده یوقدر.

اولگی عقدلرڭ بقیه‌لری حقنده شو قدر شدتلی جزالتلی تحریم ـ تحریم آیت كریمه‌لری ایندكدن صوڭ ربا معامله‌لرینڭ حراملغی حقنده غایت بلاغتلی مبالغه در.

«وان تبتم فلكم رؤوس اموالكم. لا تظلمون ولا تظلمون»

یعنی: ربادن توبه ایتسه‌گز، سرمایه‌گز اوزگزه اولور. ربا آلوب ظلم ایتمه‌گز، سرمایه‌گز ضائع یا ناقص اواوب مظلوم اولماگز.

(نفی صیغه‌سیله نهیدر.)

«وان كان ذوعسرة فنظرة الی میسرة»

یعنی: قرض آلوچی بای ایسه، سرمایه‌گزی طلب دقیقه‌سنده بلا تأخیر اعاده ایدر، تأخیریله ظلم ایتمز. لكن قرض آلوچی فقیر اولوب، طلب دقیقه‌سنده سرمایه‌گزی اعاده دن عاجز اولور ایسه، انتظار ایتمك واجب اولور. (بوراده «كان» یائی اولسه كرك.)

«وان تصدقوا خیرلكم ان كنتم تعلمون»

یعنی: انتظار ایتمك یاخود عفو ایتمك ـ سرمایه‌گزی طلب ایتمكدن خیرلیدر.

«واتقوا یوماً ترجعون فیه الی الله ثم توفی كل نفس ما كسبت وهم لا یظلمون»

شو آیت كریمه قرض ویروچیلره ده قرض آلوچیلره ده غایت مؤثر بر نصیحتدر.

یعنی: قرضگزی عفو ایتمز ایسه‌گز، الله قاشنده حضورگزی خاطرگزه آلوب، لا اقل مطالبه‌ده مسامحه یولیله حركت ایتگز، فقیرلره طارلق ویرمه‌گز.

Из фондов Российской национальной библиотеки

قرض آلمش ایسه‌گز، الله قاشنده حضورگزی کوزگز اوگنه قویگزده، ویروچیلرنك حقلرینی تمامیله ایفا ایتمك یولنده اجتهاد ایتگز.

قران کریم‌ده ربا آیت کریمه‌لرینی تلاوت ایتوب، تفسیرلرینی‌ده اجمال ایتدك.

بدویت دنیاسنه‌ده اسکی مدنیت دنیاسنه‌ده معلوم ربا معامله‌لری قران کریم‌ده غایت آچیق غایت جزیل قطعیتله تحریم قیلنمشدر، کوردك.

ربا ـ نسیئه رباسی ـ عقلنك اخلاقنك حکمیله‌ده همه سماوی دینلرنك اجماعیله‌ده قطعی صورت‌ده حرامدر، قلیلی‌ده کثیری‌ده حرامدر، شو حقیقتی‌ده بیان ایتدك.

بانقلرنك معامله‌لرینی حل ایتمك طریقلرینه‌ده، اوزون بیانمز اثناسنده اشاره ایتدك.

ربا معامله‌لری حقنده قران کریمنك تعلیملری بیانلری تقدیم قیلندقدن صونك، ربا مسئله‌لری حقنده ینه بر نیچه سوز سویله‌یك. مهم مسئله بلکه حل قیلنور.

III

قرض ـ ربا

ربا معامله‌لری فائض مسئله‌لری حقنده سماوی کتابلرنك آچیق نصوصلرینی یوقاری صحیفه‌لرده تفصیلاتیله نقل ایتمش ایدم.

انسانلرنك معامله‌لرنده فائضنك بر قاچ صورتی بر نیچه نوعی وار ایسه‌ده، دیانت حکمیله تحریم قیلنمش فائض ـ قرض اولمق اوزره ویرلمش یاخود دیون اولمق اوزره ذمه‌ده قالمش ماللرنك فائضلرینه مخصوصدر. فائضنك فائده‌لرنك باشقه صورتلری دیانت حکمنده حلالدر، مشروعدر.

فائض، یعنی فائده، فقیهلرنك بیاننه کوره، انسانانك: ۱) مالیله اولور؛ ۲) عملیله اولور؛ ۳) ضمانیله اولور. مال فائده‌سننك‌ده متعدد صورتلری واردر. مال قوتیله، مثلا، فابریقه تأسیس قیلنور، تیمور یول انشا قیلنور،

Из фондов Российской Национальной библиотеки

بویوك تجارت یـا صناعت شرکتلری تأسیس قیلنور. مصارفدن فضله فائـده حاصل اولور ایسه، بوتون فائده مال صاحبلرینه قالور.

شو اوچ صورتڭ هر برنده فائده‌لرڭ همه‌سی، سماوی دینلرڭ حکمنه کوره، مشروع بر حق اولوب مال صاحبلرینه حلال اولور. فائض، فائده یالـگز قرض، یالـگز دیون صورتلرنده حرامدر. دیانت نظرنده تحریم قیلنمش فائض قرض فائضلرینه، دیون فائضلرینه مخصوصدر.

فائض، فائده مسئله‌لرینه سیاسی اقتصادڭ نظری ـ سماوی دینلرڭ نظرینه براز باشقه‌در. انسانلرڭ معامله‌لرنده معروف هم مقبول اولوب کلمش فائـده‌لری اقتصاد علماسی ایکی قسمه تقسیم ایتدیلر. ۱) عمل فائده‌سی، کوچ فائده‌سی. یعنی انسانڭ عملنه اجتهادینه مترتب اولور فائده. ۲) عملسز، کوچسز فائده. یعنی اوزلرینڭ کوچلرینی زحمتلرینی صرف ایتمزلر ایسه ده، مال صاحبلرینه ملك نامیله ویرلور فائده.

اولـگی نوع فائده، یعنی عمل فائده‌سی ـ سیاسی اقتصاد علمالری نظرنده بالاجماع مشروع اولوب؛ کوچسز، عملسز ملك فائده‌سی غایت بویوك اختلافلرڭ میدانی اولمشدر.

اقتصاد عالملرینڭ قوتلی کثرتلی بر فرقه‌سی عملسز کوچسز ملك فائـده‌لرینڭ همه صورتلرینی قطعیتله شدتله تحریم ایتدی. شو بویوك مذهبڭ بیاننه کوره، فائده یالـگز عملڭ یالـگز کوچڭ ثمره‌سیدر. کوچسز عملسز هیچ بر فائده مشروع توگلدر. ملك دعواسیله کوچسز عملسز فائده هم اولـگی زمانلرده هم شوکون انسانیت دنیاسنده هم سماوی دینلرڭ تعلیملرنده مقبول معروف ایسه ده، مشروع معقول بر حق اولمایوب، بلکه غصب قوتیله مجبوریت حکمیله شائع اولمش غیر مشروع معامله‌لرڭ اثریدر. قرض فائضلری ده، دیون فـائضلری ده، شرکت فائضلری ده شو بویوك مذهبڭ اساسلی اعتقادینه کوره حرامدر.

اقتصاد عالملرینڭ دیگر فرقه‌لری ملك فائده‌لرینی جائز کورور ایسه‌ده، ملك فائـده‌لرینڭ مشروعلکلرینی توجیه خصوصلرنده اوزلرینڭ دقیق نظریه‌لرینی مهارتله جسارتله سویله‌مشلر ایسه ده، هیـچ برینڭ نظریه‌سی قناعت ویره بیلورلك توگل ایدی؛ عاقبت نظریه‌لرڭ هر بری تمام جرح

Российской Национальной библиотеки

قیلنوب، ساقط اولوب، فائض مسئله‌لرینی توجیه یوللرنده سیاسی اقتصاد حیرت ده قالدی.

شو کونگی سیاسی اقتصاد ـ انصاف لسانیله بونی اعتراف ایتدی.

اجتماعی مسئله‌لری حل ایتمك وظیفه‌لرنده اهل علمانڭ حیرتلری، اوزلرینڭ حیرتلرینی انصاف لسانیله اعترافلری ـ عجز توگل، بلکه غایت گوزل بر شرف ایدی، هر وقت بویوك بر شرف اولور، قالور.

اجتماعی حادثه‌لرڭ اولگی سببلرینی، شو کونگی حاللرڭ صوڭ کله‌چك نتیجه‌لرینی تعیین خصوصلرنده اصابت ایتمك انسانلرڭ عقللرینه نسبتله غایت مشکل بر وظیفه‌در، اهل علمانڭ اکثری او وظیفه حضورنده اکثریتله عاجز قالور.

شو حال ـ مسئله‌لرڭ طبیعتنه، انسانڭ عقلنه نسبتله طبیعی بر حالدر.

درست، هیئت اجتماعیه حاللرینی اداره ایتوچی اجتماعی قانونلرڭ اجتماعی عامللرڭ هر برینی انسانڭ عقلی بیلسه ایدی، اجتماعی حادثه‌لرڭ اجتماعی حاللرڭ برینڭ دیگرینه مناسبتلرینی متقابل تأثیرلرینی انسانڭ عقلی هر وقت تماملیه احاطه ایتسه ایدی، اجتماعی احوالڭ سببلری حقنده انسانڭ قراری، اجتماعی حادثه‌لرڭ معامله‌لرڭ نتیجه‌لری حقنده انسانڭ نبوتی بلکه طوغری اولور ایدی.

لکن هیچ بر انسانڭ، بلکه هیچ بر فیلسوفڭ حکیمڭ عقلنده او قدر بویوك قوت یوقدر. عقل، نه قدر بویوك ایسه‌ده، غفلت ایده‌بیلور، غفلت ایدر.

بوڭا کوره، شو کونگی معامله‌لرڭ حادثه‌لرڭ نتیجه‌لری حقنده انسانڭ نبوتی، شو کونگی احوالڭ سببلری حقنده انسانڭ قراری اکثریتله خطا اولور.

فیلسوفلر، حکیملر، فقیهلر، مقتصدلر شو حکمده بر درجه‌ده، بر سویه‌ده‌در.

بوڭا کوره، دعوی لسانی هر وقت طوغری اولماز ایسه‌ده، اعتراف لسانی هر وقت درست اولور. بر مسئله علمیه قطعی صورتده حل قیلنمامش

ایسه، اعتراف ایتوب، حل قیلنمادی دیمك علومك شرفنه اهل علمك حرمتنه دها زیاده مناسب اولور. عاقبتی معلوم توگل نظریه‌لری دعوی لسانیله حقیقت مطلقه اولمق اوزره اعلان ایتوب طوقتامقدن ـ اعتراف ایتوب تفتیش یوللرنده حرکت ایتمك خیرلیدر.

بنم نظرمده، انسانك عقلی حردر؛ فقیهلره ده تقلید ایتمز، حکیملره ده فیلسوفلره ده تقلید ایتمز. فکرك بر حدی یوقدر، عقل هر بر موضوع ده بوتون حریتله فکر ایده بیلور. اولگیلرك معلوماتلرندن، سماوی دینلرك تعلیماتلرندن عقل نصل استفاده ایده بیلور ایسه، هر برینی ادب دائره سنده حریتله انتقاد ایده بیلور.

طلب قصدیله اولور ایسه، انتقاد انسانك عقلنه حقیقت نقدلرینی احسان ایدر.

بیلورم، فقه مذهبلرینی‌ده، علوم نظریه‌لرینی‌ده، سماوی دینلك تعلیملرینی‌ده انتقاد حقوقی انسان‌ده البته واردر.

بوتون بویوك فائده‌سیله برابر، انتقاد جسارتلرینی فقه مذهبلری سماوی دینلرك تعلیملری حقنده قبول ایدر ایسه‌ك، علوم نظریه‌لری حقنده ده انتقاد فضیلتلرینی بن البته قبول ایدرم. شوکونگی علوم نظریه‌لرینه تقلید ایتوب، سماوی دینلرك فقه مذهبلرینك حق اساسلرینی‌ده انکار یاخود استخفاف ایتمك علوم شرفنه اهل علمك شأننه هیچ بر صورتله مناسب اولماز. دین تعلیملرینی، فقه مذهبلرینی استخفاف ایتمك حریتچیلر بازارنده شوکون مقبول بر مودا ایسه‌ده، علم مجلسلرنده طلب یوللرنده اویله مودالرك وزنی قیمتی بولنماز.

انصاف هم احترام وظیفه‌لرینی التزام ایتوب، سماوی دینلرك تعلیملرینی، فقه مذهبلرینی علوم نظریه‌لرینی شو دفعه بر درجه‌ده بر سویه‌ده اعتبار ایدرم. دلیل، بنم نظرمده، اوزینك نامیله توگل، بلکه قیمت ادبیه‌سیله قیمت اجتماعیه‌سیله معتبردر.

فائض مسئله‌لرنده بیانمی شو دفعه قرض فائضلرینه دیون فائضلرینه حصر ایده‌یم. چونکه تجارت هم بانق بازارلرنده معامله‌لرك اکثریتی قرض هم دیون معامله‌لرینه عائددر؛ فائضك ده باشقه صورتلری، مثلا شرکت فائضلری

تجارت یا صناعت یوللرنده متداول سرمایه‌لرك ماللرك فائضلری اسلامیت حكمنده عمومیتله حلالدر. فائض حقنده شریعت اسلامیه حكملرینی بیان ایچون، سرمایه فائده‌لری شركت فائده‌لری حقنده سوز سویله‌مك لازم توگلدر. بوڭا كوره، سوزمی قرض هم دیون فائضلرینه حصر ایتدم.

قرض، بزم لسانمزده بوروچ، انسانلرك هر برینه معلوم بر معامله‌در: مثلیله معادلیله اعاده قیلنمق اوزره ماللرك برینی انسانلرك برینه ویرمكدر.

فقه كتابلرنده فقیهلرك بیانلرینه كوره، قرض ارفاق اساسنه، یعنی احسان اعانه اساسلرینه مبنی بر معامله‌در. قرض آلمق، استقراض ایتمك مشروع مباح ایسه‌ده، قرض ویرمك اختیاری بر تبرعدر. قرض باشده برتبرع اولور. ویردكدن صوڭ، ویروچی حقنده لازم بر عقد اولوب، ویرلمش مال مستقرضڭ ملكی اولوب قالور. ویرلمش مالڭ اوزینی قایتاروب آلمق اختیاری ویروچی‌ده قالماز. لكن ویرلمش مالڭ مثلی یاخود قیمتی مستقرضڭ ذمه‌سنه ثابت اولوب ویروچی هر وقت طلب ایده بیلور.

فقیهلرك بیانلرینه كوره، قرض‌ده اجل یوقدر. ویروچی ویرلمش ماللرك بدللرینی مثللرینی هر وقت طلب ایده بیلور. تأجیل شرط قیلنور ایسه‌ده معتبر اولماز.

حنبلیلره، شافعیلره، مالكیلره كوره هر مال‌ده هر متاع‌ده قرض درستدر. بیعی درست ماللرك هر برینی قرض یولیله‌ده ویرمك درست اولور. حنفیلره كوره، قرض یالڭز نقودده، یالڭز مثلیات‌ده درستدر. نقود ــ مثلیاتدر. مبادله معامله‌لرنده مقدارلری وزن، یا كیل، یاخود عدد ایله تقدیر قیلنه بیلور ماللر متاعلر مثلیاتدر.

شو اختلاف هر نه قدر مهم هم اساسلی بر اختلاف ایسه‌ده بنم مقصدمه نسبتله بوراده اختلافڭ بر اثری یوقدر. تجارت دنیاسنده قرض معامله‌لریناڭ اكثریتی نقود قرضلرینه دائر اولمق حسبیله، قرض تعبیری بنم عرفمده مثلیات قرضلرینه دلالت ایدر.

قرض‌ده تبرع اولمق معناسی واردر دیدك. قرض، فقیهلرك رأیلرینه كوره، مبادله بابندن اولمایوب، قرض‌ده عاریت اولمق معناسی غالبدر. قرض اولمق اوزره آلنمش ماللر آلوچیلرك اللرنده عاریت اولمق امانت اولمق صفتیله قالوب، فائده‌سیله فائده‌لندكدن صوڭ، اعاده قیلنور ایسه، ماللرك گویا اوزلری اعاده قیلنمش كبی اعتبار قیلنور.

باش‌ده تبرع اولوب، ویرلدكدن صوڭ آلوچی النده عاریت كبی حساب قیلنور قرض ــ عاقبت تملیك عقدینه منقلب اولور. چونكه ویرلمش ماللرك فائده‌لریله آلوچیلرك انتفاعلری تملیك بولنمادقچه ممكن اولماز. آلنمش ماللرك فائده‌لریله انتفاع جهتلرینی تكمیل ایتمك ایچون، قرض عاقبت تملیك عقدینه منقلب اولور.

اقتصاد عالملرینك اسلام فقهیلرینك اتفاقلرینه كوره، قرض تملیكدر. شو اساس حكم ــ فائض مسئله‌لرینی بیان‌ده بزه بر مقدمه كبی اولور.

مبادله‌ده ایكی بدلك هر بری حاضر اولور ایسه، مبادله نقد مبادله‌سی اولور. مثلا بش روبل ویروب، بر كتاب صاتون آلمق كبی.

ایكی بدلك بری حاضر اولوب، بری حاضر اولماز ایسه، مبادله دین مبادله‌سی اولور. پاره، یعنی ثمن حاضر ویرلوب‌ده، آلنه‌جق متاع حاضر دگل ایسه، اویله مبادله، اسلام فقیهلرینك عرفنده، سلم اسمیله تسمیه قیلنور.

مال، متاع حاضر ویرلوب‌ده، پاره‌سی ثمنی حاضر دگل ایسه، متاعك پاره‌سی ثمنی آلوچیلرك ذمه‌لرنده دین اولور.

انسانك ذمه‌سنده ثابت حقوقك هر بری دین‌در.

انسان یوز روبل استقراض ایدر ایسه، اعاده قیلنه‌چق مثلی ذمه‌ده دین اولور. بر متاع صاتون آلوب ده عقد دقیقه‌سنده بهاسی تسلیم قیلنماسه، متاعك بهاسی ذمه‌ده دین اولور.

قرض ایله دیونك فرقلری ایندی ظاهر اولمش اولسه كرك.

قرض دیونك مخصوص بر نوعیدر. یوز روبل آلوب، یوز روبل

Из фондов Российской Национальной библиотеки

اعاده ایته‌چك ایسه، قرض اولور. بر مال آلوب، بر قاچ کوندن صوڭ، یوز روبل ویره‌چك ایسه، دین اولور.

قرض ده، اسلام فقیهلرینڭ رأیلرینه کوره، اجل یوقدر. دیون ده اجل واردر. قرض‌ده اجل شرط قیلنور ایسه‌ده، معتبر اولماز. دیون‌ده اجل واردر. مدتی ایکی طرفڭ رضاسیله یاخود بازارڭ عرفیله ثابت اولور.

قران کریمڭ ارشادینه کوره، هم قرض معامله‌لری هم دیون معامله‌لری امانت اساسنه بنا قیلنمق تیوشدر. ویروچی-انسانڭ امانتنه ایمانته اعتماد ایدر. آلوچی حقانیتله استقامتله معامله ایتوب، ذمه‌سنده ثابت بوتون حقوقلری تمامیله ایفا ایدر.

«فان امن بعضکم بعضاً فلیؤد الذی اؤتمن امانته ولیتق الله ربه» آیت کریمه‌لری قرض هم دیون معامله‌لری حقنده انسانلری ایتمن وظیفه‌لرینه، یعنی بری دیگرینه اینانمق اعتماد قیلشمق وظیفه‌لرینه ارشاد ایتمشدر.

«و من اهل الکتاب من ان تأمنه بقنطار یؤده الیك. و منهم من ان تأمنه بدینار لا یؤده الیك» آیت کریمه‌سی‌ده قرض هم دیون معامله‌لرنده امانت امنیت اساسلرینه دلالت ایدر. یعنی: مسلم-انسانلر ایله امانت هم امنیت یوللرنده معامله ایدر.

فقه کتابلرنده بیان قیلنوب، اسلام نظرنده مقبول هم مطلوب قرضڭ دیونڭ حقیقتلری اساسلری اینڈی معلوم اولدی دیه‌یك.

قرض: اعانه اولمق اوزره انسانلرڭ برینه مالارڭ برینی ویرمکدر. قرض مقابلنه رهن آلمق کفیل صورامق جائز ایسه‌ده، اکثریتله انسانڭ امانتنه ایمانته اعتماد یولیله ویرلور.

شوکون مدنیت معامله‌لرنده تجارت دنیاسنده معروف قرضڭ حقیقتی بزم فقه کتابلرنده بیان قیلنمش قرضڭ عینی ایسه‌ده، غایت مهم بویوك فرقلری ده تفاوتلری ده واردر.

اولا: شون‌کون قرض-اعانه، احسان معامله‌سی توگل، بلکه دائره‌سی

غایت کیاڭ بر تجارت معامله‌سیدر . آلوچی کبی ویروچی‌ده شوکون قرض معامله‌لرینه رغبت ایدر ، بلکه محتاج اولور .

ثانیاً : قرض معامله‌لرنده معین بر اجل شوکون معتبردر . اجل ایکی طرفڭ رضاسیله ، یاخود بازار عادتیله تقدیر قیلنور . ویروچی اجلڭ حلولندن قبل پاره‌لرینی طلب ایده‌مز .

ثالثاً : احسان هم امانت اساسلرینه بنا قیلنمش قرض ـ انسانیت دنیاسنده احسان هم امانت صفتلرینڭ طارلغی قدر ، طار ایدی . شوکون مدنیت دنیاسنده تجارت صناعت زراعت معامله‌لرینڭ هر برنده کلیتله عمومیتله مقبول معتبر اولمش قرض معامله‌لرنده یالڭز احسان یالڭز امانت اساسلری اعتبار قیلنمق البته ممکن اولماز . احسان کبی وظیفه‌لرڭ دائره‌لری واردر ، هیئت اجتماعیه معامله‌لرینڭ هر برینی احاطه ایده‌مز . شوکون انسانیت دنیاسنده امانت دائره‌سی‌ده غایت طاردر ، عهدینی اونوتمش آدم بالالرینڭ اکثرینی ایچنه آلاماز . عمومیت کسب ایتمش قرض معامله‌لرنده احسان کبی امانت کبی اساسلری آرامق اعتبار ایتمك ممکن توگلدر ، بلکه هر وقت مطلوب توگلدر .

رابعاً : اولگی زمانلرده قرضڭ فائده‌لری یالڭز آلوچیلره مخصوص ایدی . شوکون قرضلرڭ فائده‌لری عمومیدر . هیئت اجتماعیه حاجتلرینڭ اکثری ، بلکه الڭ مهملری قرض برکه‌سنده تأمین قیلنور . بوڭا کوره ، قرض معامله‌لرینی یالڭز اعانه یالڭز احسان اساسلرینه تأسیس ایتمك ممکن اولماز . احسان کبی اختیاری بر اساس ـ اجتماعی حاجتلرڭ هر برینی البته تأمین ایده‌مز .

خامساً : قرض معامله‌لرینڭ کیفیتلری یوللری هیئت اجتماعیه شکللرینڭ اختلافیله مختلف اولور . معلوم بر شکل اجتماعی‌ده قرض معامله‌لری اعانه یولیله اولا بیلور ایسه‌ده ، یاخود اولمق لازم ایسه‌ده ، دیگر بر شکل اجتماعی‌ده تجارت اساسلرینه استفاده اساسلرینه بنا قیلنه بیلور ، یاخود بنا قیلنمق لازم اولور .

حكمت اجتماعیه بویله اقتضا ایدر . هیئت اجتماعیه معامله‌لرنده متعدد عامللر مختلف قانونلر واردر . هر بری اوزینڭ دائره‌سنده عمل ایدر . بری دیگرینه مناقض اولماز . اجتماع قانونلری آراسنده تناقض کورمك نظرڭ قصوریدر . هر برینی اوزینڭ دائره‌سنده اعمال ایتمك تدبیرڭ روحیدر . اجتماعی شکللرڭ اختلافنه‌کوره اجتماع قانونلری‌ده مختلف اولور . بر شکل اجتماعی‌ده احسان اساسی غالب ایسه، دیگر بر شکل اجتماعی‌ده اشتراك اساسی تجارت اساسی غالب اولا بیلور . اساسلرڭ اختلافیله معامله‌لرڭ حکملری‌ده البته مختلف اولور .

سادساً: قرض معامله‌لرینڭ حکمی استقراضڭ سببلرینه مقصدلرینه کور، مختلف اولور . استقراضڭ سببی حاجت ضروریه اولوب، مقصد ضرور حاجتلری دفع ایتمك اولور ایسه، اویله قرضلر البته یالگز اعانه اولمق اوزره ویرلور . اگرده قرض آلمق تجارت یا صناعت اشلرینی اداره ایتمك قصدیله اولور ایسه، اویله قرضلرڭ حکملری‌ده اساسلری‌ده تمام باشقه اولور . تجارت معامله‌لرینڭ قرضلری‌ده تجارت اساسلرینه تأسیس قیلنمق مناسبدر .

شو آلتی جهتله تفاوت ثابت اولور ایسه، شریعتڭ حکمتی عدالتی او بویوك تفاوتلری البته اهمال ایتمز . تفاوت اعتبار قیلنور ایسه، متفاوت قرضلرڭ حکملری حکمت شرعیه نظرنده هیچ بر وقت برابر اولماز .

هیئت اجتماعیه نظاملری معامله‌لری گوزلله‌شوب مدنیت ترقی ایتدکچه، قرض معامله‌لرینڭ اهمیتی همان زیاده اولور .

شوکون اقتصاد دنیاسنده قرض معامله‌لری غایت بویوك اهمیت کسب ایتدی . اقتصاد دنیاسنه قرض معامله‌لرینڭ غایت بویوك فائده‌لری‌ده واردر .

قرض استقراض دیون معامله‌لرینه عمومی بر تعبیر اولمق اوزره، اقتصاد عالملری «اعتبار» سوزینی استعمال ایدرلر . اعتبار سوزی «قره‌دی» سوزینڭ مقابلی اولمق اوزره، تورك ادیبلری طرفندن اصطلاح

ИЗ ФОНДОВ РОССИЙСКОЙ НАЦИОНАЛЬНОЙ БИБЛИОТЕКИ

قیلنمشدر . لغت جهتیله او قدر طوغری توگل ایسه ده، معروف بر اصطلاح اولمق اوزره اعتبار سوزینی بن ده استعمال ایده‌یم .

قره‌دی سوزی انساننڭ امانتنه، قدرت ملکیه‌سنه اینانمق، طایانمق، اعتماد ایتمك معناسنده ایسه، قران کریم‌ده شو معنی‌ده «ایتمان» سوزی نازل اولمشدر . «فان امن بعضکم بعضاً فلیؤد الذی اوتمن امانته» ایتمان سوزی «امن» ماده‌سندن افتعال بابیدر . بر انسانی امین حساب ایتمك انساننڭ طوغریلغنه اینانوب النه امانت تسلیم ایتمك معناسنده‌در . شو معنی‌ده «ومن اهل الکتاب من ان تأمنه بقنطار یؤده الیك» آیت کریمه‌سنده امن سوزی ده نازل اولمشدر .

امن، تأمین، ایتمان، استیمان سوزلری شو معنی‌ده استعمال قیلنور . قره‌دی مقابلنده شو دورت سوزڭ برینی استعمال ایتمك لغت جهتیله دها درست اولور ایدی . شویله ایسه‌ده، شو دفعه تورك ادیبلرینه تقلید ایدوب، قره‌دی مقابلنده، قرض هم دیون معامله‌لرینه عمومی بر تعبیر اولمق اوزره، اعتبار سوزینی استعمال ایدرم . دیون معامله‌لرینی‌ده شامل اولمق جهتیله اعتبار سوزی «قرض» سوزندن زیاده افاده‌لیدر . امنیت، امانت معنالرینه دلالت ایتمك جهتیله اعتبار سوزی بازار معامله‌لرینڭ اقتصاد نظرنده اساسنده، دلالت ایدر . لغت جهتیله خطا ایسه‌ده، تورك ادیبلرینڭ یاڭی بر عرفلری اولمق حسبیله، اعتبار سوزینی ادبیات لساننه بوندن صوڭ قبول ایتمك مناسبدر .

اقتصاد دنیاسنده، تجارت صناعت زراعت معامله‌لرنده، دولتڭ مملکتڭ ضروری حاجتلری خصوصلرنده اعتبارڭ شوکون غایت بویوك اهمیتلری واردر :

١) لازم بویوك سرمایه‌لر اعتبار برکه‌سنده طوپلانور .

بویوك تجارتلری، بویوك صناعتلری، عمومیتله همه بویوك اشلری اداره ایتمك ایچون هر وقت بویوك سرمایه‌لر لازم اولور . دولتڭ همه ضروری حاجتلری، مملکتڭ همه عملیات نافعه‌سی هر وقت بویوك سرمایه‌لره توقف ایدر . بویوك سرمایه‌لر یا اعتبار قوتیله یاخود اشتراك یولیله خلقدن

Из фондов Российской национальной библиотеки

طوپلانور. اعتبار بولنماسه ایدی، بویوك تجارتلرك بویوك صناعتلرك بویوك تشبثلرك ضروری حاجتلرك نافع عملیاتك يوللری اکثریتله قاپانوب قالور ایدی.

بوڭاکوره، هیئت اجتماعیه‌ده اعتبار معامله‌سی البته ضرور اولور.

۲) اعتبار یولیله طوپلانمش سرمایه‌لر برکتلی منفعتلی عملیات عمومیه یوللرینه صرف قیلنور ایسه، دولت هم مملکت ایچون غایت بویوك برکتلر حاصل اولور. عاقبت اوزینڭ فائده‌سیله برابر، سرمایه‌لر صاحبلرینه قایتارلدقدن صوڭ، مملکت ایچنده تیمور يوللر، بویوك فابریقه‌لر، قانالار جدوللر، اهمیتلی بنالرکبی امور نافعه قالور. یعنی اعتبار قوتیله آز مدت ایچنده طوپلانمش سرمایه‌لرڭ برکتلری فائده‌لری بتمز، توکنمز، همان دوام ایدر.

بوڭاکوره، هیئت اجتماعیه‌ده اعتبارڭ ضرورلغی اوستنه، غایت بویوك برکتلری ده فائده‌لری ده واردر.

۳) اعتبار— سرمایه‌لری عطالت حبسلرندن چیقاروب، کسب یوللرنده توفیر اللرنده دور ایتدرور.

خلق اللرنده طارالوب، کیسه‌لرنده خزینه‌لرنده صاقلانوب یاتوچی اوفاق یا بویوك سرمایه‌لر، قیمتلی احتیاط سرمایه‌لری اولا بیلور ایسه‌ده، اکثریتله عطالت ده قالور؛ ثمالری فائده‌لری بولنماز. اعتبار برکه‌سنده سرمایه‌لر عطالت کیسه‌لرندن چیقوب، مقتدر تاجرلر صانعلر النده تجارت صناعت یوللرنده دور ایتوب، فائده ویرور.

٤) اعتبار— اوفاق سرمایه قوتیله بویوك اشلری‌کوره بیلمك یوللرینی آسان ایدر.

اش آدمی اوزینڭ کیسه‌سنده خزینه‌سنده وار قدر مال قوتیله اش کورور ایسه، اشلرینڭ دائره‌سی محدود قالوب، سرعتی‌ده آز اولور. اش آدمی اوز سرمایه‌سناڭ اون، یوز مثلینی اعتبار قوتیله آلا بیلوب، بویوك سرمایه‌لری اعتبار یولیله تجارت صناعت اشلرنده سرعتله دور ایتدروب، قات قات برکت حاصل ایده بیلور. یعنی اعتبار برکه‌سنده، اشلرینڭ

دائره‌سی‌ده، سرعتی‌ده، فائده‌لری‌ده قات قات زیاده اولور.

٥) اعتبار — مملکتنڭ خلقنڭ قوه استحصالیه‌لرینی زیاده ایدر.

تجارت، صناعت، زراعت اشلرینڭ، عمومیتله اقتصادی معامله‌لرڭ هر بری اعتبار یاردمیله وسعت کسب ایدر؛ تالانتلی ماهر امین مجتهد آدملر اعتبار برکه‌سنده اش کوروب، بویوك تجارتلری بویوك صناعتلری اداره ایدر، بویوك ثروت صاحبی اولور. یعنی، تالانتلی ماهر آدملرڭ قوه استحصالیه‌لرینی بیهوده ضائع اولمقدن اعتبار حمایه ایدر. اعتبار بولنماسه ایدی، ماهر مجتهد آدملرڭ مهارتلری تالانتلری بیهوده ضائع اولور ایدی

برکتلی یرلر اعتبار سایه‌سنده سرعتله ترقی ایتوب، اوزلرینڭ برکتلرینی محصولاتلرینی بوللق اوزره بذل ایدر. اعتبار یا شرکت قوتلری بولنماسه ایدی، برکتلی یرلرڭ برکتلری یا معطل قالور ایدی یاخود ضائع اولور ایدی.

٦) اعتبار — هیئت اجتماعیه‌ده تعاون یوللرینی کیڭ ایدر.

مشغولیت حسبیله یاخود ضعیفلك جهتیله اوزلرینڭ ماللرینی سرمایه‌لرینی تجارت صناعت یوللرنده استعمال ایتمکدن انسانلرڭ اکثری عاجز اولور. مثلا: بر طبیب، بر ادیب اوزینڭ اجتهادیله بویوك سرمایه تشکیل ایدر؛ یاش بالا بویوك سرمایه‌لرك برینه وارث اولور. اگر اعتبار بولنماسه ایدی، شویله صورتلرڭ هر برنده بویوك یا اوفاق سرمایه‌لرڭ هر بری معطل قالور ایدی. اعتبار برکه‌سنده سرمایه‌لر امین مقتدر آدملرڭ اللرینه تسلیم قیلنوب، بر طرفنڭ سرمایه‌سی دیگر طرفنڭ عملنه یاردم ایتمش اولوب، هیئت اجتماعیه‌ده غایت منتظم تعاون اساسی تأسیس قیلنمش اولور.

مدنیت دنیاسنده بانقلرڭ مهم بر وظیفه‌لری شودر: خلقنڭ سرمایه‌لرینی امانت صفتیله آلور؛ طوپلانمش سرمایه‌لری توفیر اللرینه اعتبار یولیله ویرور. مال ایله اعمال آراسنده شو صورتله تعاون وظیفه‌لری تأمین قیلنمش اولور.

اعتبار — تجارت معامله‌لریله صناعت معامله‌لری آراسنده ده تعاون وظیفه‌لرینی تأمین ایدر.

Из фондов Российской национальной библиотеки

فابریقه‌لر زاوودلر خام ماده‌لری ابتدائی شیلری تاجرلردن خلقدن اعتبار قوتیله صاتون آلور ایسه، ایکی آراده غایت اهمیتلی تعاون معامله‌لری جاری اولمش اولور. بر طرفدن تاجرلرڭ تجارتلری دوام ایدر؛ بر طرفدن فابریقه‌لرڭ زاوودلرڭ اشلری دوام ایدر. ایکی طرفڭ تعاونلری برکه‌سنده محصولات اوجوزلغیله خلق استفاده ایدر.

٧) اعتبار- دولتلر ملتلر مملکتلر آراسنده تعاون یوللرینی آچار.

بر دولتڭ بر مملکتڭ سرمایه‌سیله دیگر دولتلرڭ دیگر مملکتلرڭ تیمور یوللری صو یوللری قاناللری کبی ضرور حاجتلری تأسیس قیلنوب، دولتلر مملکتلر آراسنده اشتراك منفعت اساسلری تأمین قیلنمش اولور.

٨) اعتبار- اقتصادی معامله‌لرده نقودڭ واسطه‌لگنه احتیاج مشقتلرندن طارلقلرندن انسانلری آزاد ایدر.

اقتصاد معامله‌لرنده اعتبار بولنماسه ایدی، معامله‌لرڭ آسانلقلرینه تیزلگنه غایت بویوك سکته ویرلمش اولور ایدی: نقودلری سرمایه‌لری آلوب ویرمك مشقتلری، نقل ایتمك خطرلری هر وقت غایت بویوك یوك اولور ایدی.

اعتبار برکه‌سنده اقتصادی معامله‌لر غایت آسان اولور، آلوب ویرمك، نقل ایتمك زحمتلری قالماز. مدنیت دنیاسنده اقتصاد معامله‌لرینڭ اڭ بویوك قسمی، اقتصاد عالملرینڭ بیانلرینه کوره، اعتبار قوتیله حرکت ایدر.

انگلتره بازارنده معامله‌لرڭ طوقسان بشدن زیاده قسمی اعتبار برکه‌سیله دور ایدر، اقتصاد عالملرینڭ بیانلرینه کوره.

اعتبار- معامله‌لری نقود واسطه‌لگندن آزاد ایدر ایسه‌ده، دولتڭ مملکتڭ اعتباری خزینه‌لرنده بولنور آلتونڭ قوتنه کوره اولور. اعتبار معامله‌لری غایت گوزل تشکیل قیلنوب، نقودڭ واسطه‌لگنه احتیاج قالماق ممکن ایسه‌ده، لکن شوکونگی مدنیتڭ درجه‌سنه کوره، خزینه آلتونلری دها زیاده اهمیت کسب ایتدی. درست، شویله‌در. دولتڭ ملتڭ عزتی شرفی اعتباری- خزینه آلتونلرینڭ قوه معنویه‌سنه قوه ساحرانه‌سنه کوره ایسه‌ده، معامله‌لرده نقودڭ واسطه‌لگندن انسانلرڭ استغنالری ممکندر.

Из фондов Российской национальной библиотеки

نقودك واسطه‌لگنه احتیاج زحمتلرندن مدنی دولتلر مدنی مملکتلر اعتبار برکه‌سنده ایندی آزاد اولدی. داخلی خارجی اقتصادی معامله‌لرینك اکثریت کلیه‌سی اعتبار قوتیله دور ایدر.

هیئت اجتماعیه‌ده استقامت روحی غلبه ایدوب، امانت عمومیه سلطان اولور ایسه، او وقت اعتبار معامله‌لری تمام ظاهر اولور، نقودك واسطه‌لگنه احتیاج قالماز.

لکن شوکونك مدنیتی اوبویوك علویت فطریه‌دن محرومدر، ایکی آراده غایت اوزون مسافه‌لر واردر؛ مدنیت او بویوك علویتدن اوزاقلاشور، یاقینلاشماز.

٩) اعتبار برکه‌سنده مالله سرمایه‌لره انسانلرك ریاستلری ظاهر اولور.

احتیاج النده اسیر انسانلرك اقتصادی حرکتلری، بلکه همه حرکتلری آلتونك قوه قهریه‌سیله فرمان شاهانه‌سیله اولور. انسانلرك اوفاقلری بویوکلری، شوکونگی مدنیت اقتضاسیله، آلتون النده بنده‌در. معامله‌لرده شوکون انسانك اهلیتی قیمت انسانیه‌سی نظره آلنمایوب، یالگز آلتونك قوه اشترائیه‌سی اساس اولور.

اعتبار برکه‌سنده، غایت آز ایسه‌ده، انسانك قیمت ذاتیه‌سی اهلیت انسانیه‌سی اساس اولور؛ انسانلرك معامله‌لری معین بر مدت ایچنده نقودك واسطه‌لگندن آزاد اولوب قالور. سرمایه‌لره مالله انسانلرك ریاستلری ظاهر اولور.

١٠) اعتبار برکه‌سنده بوش قالمش نقود ـ دولتك مملکتك مهم تدبیرلرینه ضرور حاجتلرینه صرف قیلنه بیلوب، دولت هم ضرردن قوتولور، هم استفاده ایدر.

معامله‌لرده نقودك واسطه‌لگنه اعتبار برکه‌سنده احتیاج قالماز دیمش ایدك. اعتبار برکه‌سیله بوش قالمش نقود دولتك ضروری هم نافع حاجتلرینه صرف قیلنور ایسه، مثلا، تیمور یوللری بنا قیلنور ایسه، مملکت تیمور یوللردن استفاده ایدر؛ تیمور یوللرك انشالری ایچون لازم اولا بیله‌جك

Из фондов Российской национальной библиотеки

استقراض آغرلغندن قوتولور . اعتبار ـ شو صورتده بر نیچه جهتله برکت ویرمش اولور .

« تلك عشرة كاملة . »

اعتبارڭ ، يعنى قرض استقراض هم ديون معامله‌لرينڭ انسانيت دنياسنده فائده‌لرندن اون فائده‌يى بيان ايتدك . بوڭا باشقه، اوفاق بويوك فائده‌لرى ده بلكه واردر .

انسانيت دنياسنده، اعتبارڭ هر حالده اهميتى غايت بويوكدر . هيئت اجتماعيه‌ده اعتبار هم نافعدر هم ضروردر . مدنيت ترقى ايتدكچه، انسانلرڭ استقامتلى گوزل معامله‌لرى هر جهتله همان زياده‌لشدكچه، اعتبارڭ اهميتى همان زياده اولور، بلكه ضرورت كسب ايدر؛ همه معامله‌لرڭ اساسى اولور .

اقتصاد دنياسنده اعتبار معامله‌لرينڭ اهميتى ضرورلغى اثبات قيلنمش ايسه، اعتبار معامله‌لرينى، يعنى قرض، استقراض، ديون معامله‌لرينى اهمال ايتمك هم مطلوب اولماز، هم ممكن اولماز .

شو حقيقتى ايندى اثبات ايتدك، ديه‌يك .

انسانيت دنياسنده اعتبار معامله‌لرى معامله‌لرڭ اساسى اولوب لازم ايسه، اعتبار معامله‌لرى فائضسز اولا بيلورمى؟ ياخود تجارت دنياسنده فائض معامله‌لرى ده اعتبار معامله‌لرى كبى لازممى ضرورمى؟ فائض معامله‌لرينى تحريم ايتمك اعتبار معامله‌لرينى تمام قطع ايتمك كبى اولمازمى؟

بيانمى بوراده ختم ايدوب، فصل خاتمه‌سنده قرضڭ هم استقراضڭ بعض حكملرينى بيان ايده‌يم .

١) احتياج دقيقه‌لرنده قرض آلمق مباحدر، انسانڭ شأننه شرفنه هيچ بر جهتله ضرر ويرمز . قرضڭ اعاده‌سى واجبدر .

« من اخذ اموال الناس يريد اداءها ادى الله عنه . و من اخذها يريد اتلافها اتلفه الله . » بخارى .

٢) قرض ويرمك مندوبدر . صدقه قدر ثوابى ده واردر .

Из фондов Российской национальной библиотеки

٣) قرض، فقيهلرك نظرينه كوره، اوچ اصلك برينه لابد مخالفدر: قرض درهم ده ديناره ده طعام ده اولور ايسه، نقدى نسيئه مقابلنده مبادله اولمق جهتيله، ربا قاعده‌سنه مخالف اولور؛ استقراض مثليات ده اولور ايسه، «ال‌ده يوق شيلرى مبادله ايتمه‌مك» قاعده‌سنه مخالف اولور؛ قرض قيمتلى شيلرده (يعنى: ذوات القيم‌ده) اولور ايسه، «بدل مجهول اولمامق» قاعده‌سنه مخالف اولور.

معروف اولمق، اللهك بنده‌لرينه احسان اولمق شرفيله، قرض ده شو اوچ اصلك برينه مخالفت گناهى تحمل قيلندى. اگرده قرض معامله‌سى احسان اولمقدن چيقوب استفاده ايتمك يولنه داخل اولور ايسه، يعنى قرض‌ده فائض آلمق شرط قيلنور ايسه، اوچ اصلك برينه مخالفت گناهى عفو قيلنمايوب، قرض باطل اولور.

ابن مسعود، ابن كعب، ابن سلام، ابن عباس حضرتلرندن حديث موقوف اولمق اوزره، خليفه على حضرتلرندن مرفوع اولمق اوزره «كل قرض جر نفعاً فهو ربا» حديثى سنن بيهقى‌ده روايت قيلنمشدر.

٤) قرض تمليكدر، ويرلمش مالك عينى مستقرضك ملكى اولور، مالك اوزينى قايتاروب آلمق اختيارى ويروچى‌ده قالماز. ويرلمش مالك مثلى مستقرضك ذمه‌سنده ثابت واجب بر حق اولوب؛ قرض ده اجل يوقلق قوتيله، مقرض هر وقت هر دقيقه طلب ايده بيلور. طلب دقيقه‌سنده اعاده واجب اولور.

٥) آلنمش مالك مقدارده وصف‌ده مثلى اعاده قيلنور ايسه، واجب حق ادا قيلنمش اولور.

«فان امن بعضكم بعضاً فليؤد الذى اؤتمن امانته»

ادا ايدر ايكن، انسان اوزينك اختياريله زياده ويرور ايسه، جائز اولور. تبرع هر وقت مشروعدر. انسانك مسامحه‌سى ـ كرمنه همتنه كوره اولور.

«فان خيار الناس احسنهم قضاء.» رواه مسلم

شارع حكيم حضرتلرى ادا ايدر ايكن، آرتق ويرور ايدى. احسان ايدى، فائض معامله‌سى توگل ايدى.

Из фондов Российской национальной библиотеки

٦) مستقرضك یا مدیونك الندہ ویرہ بیلەجك ملکی طلب دقیقەسندہ یوق ایسه، انتظار واجب اولور.

«و ان کان ذو عسرة فنظرة الی میسرة.»

قرضك دیونك اداسندن عاجز انسانلر حقندہ، شو آیت کریمه امرینه کورہ، انتظار واجب اولور؛ طلب دہ شدت کوسترمك، اصرار ایتمك حرامدر. حبس ایتدرہ بیلمك اختیاری دہ یوقدر.

«ما علی المحسنین من سبیل.»

لکن بر آدم قادر ایکن، بورجلرینی دیونلرینی ادا ایتمز ایسه، محکمه قوتیله طلب ایتمك، آلمق مشروع اولور؛ حتی حبس ایتدرہ بیلور:

«انما السبیل علی الذین یظلمون الناس و یبغون فی الارض بغیر الحق. اولئك لهم عذاب الیم.»

٧) قرضلرك دیونلرك عمومیتله حقوقلرك هیچ برینی عفو ایتمك هیچ بر وقت واجب اولماز، لکن حالنه زماننه کورہ، مندوب اولا بیلور.

«و ان تصدقوا خیر لکم ان کنتم تعلمون» آیت کریمەسی اداسندن عاجز انسانلرك قرضلرینی دیونلرینی عفو ایتمك حقندہ در.

«و ان تعفوا اقرب للتقوی. ولا تنسوا الفضل بینکم.» آیت کریمەسی حقوق مالیەلرك هر برینی عمومیتله جمع ایدر.

«خذ العفو.» آیت کریمەسیله «والعافین عن الناس.» آیت کریمەسی همه حقوقلری شاملدر.

حقوقلری عفو ایتمك، شریعت اسلامیه نظرندہ هر نه قدر مندوب ایسه دہ، لکن مندوب اولمق انسانلرك حاللرینه زمانك حاجتنه کورہ اولور. خائنلرك خیانتلرینی ظالملرك ظلملرینی عفو ایتمك هر وقت مندوب اولماز، بلکه خیانت هم ظلم یوللرینی قاپامق ایچون، مطالبه مندوب اولور.

«ولمن انتصر بعد ظلمه فاولئك ما علیهم من سبیل.»

هم عفو ایتمك، هم مطالبه ایتمك هر بری هر وقت جائز ایسه ده، هیچ بری هیچ بر وقت واجب اولماز. حتی ظالملری‌ده عفو ایتمك جائزدر :

«و لمن صبر و غفر ان ذلك لمن عزم الامور.»

٨) عفو ـ عفو قیلنه‌جق آدملرك قبوللرینه توقف ایدرمی؟ یوق‌می؟

قان كبی، شرف كبی حقوق غیر مالیه‌ده توقف ایتمز؛ عفو ایته‌جك آدمك اختیاریله تمام اولور.

قرض كبی دیون كبی حقوق مالیه‌ده اختلاف وار : ١) مستقرضلرك مدیونلرك قبوللرینه توقف ایتمز، چونكه عفو ـ اسقاطدر، انسانك اختیاریله تمام اولور. ٢) قبوللرینه توقف ایدر، چونكه حقوق مالیه‌ده عفو ایتمك تملیكدر، انسانك قبولنه توقف ایدر؛ هم‌ده تملیك‌ده اكثریتله منت شائبه‌سی بولنور، انسان هر آدمك علی الخصوص سفیللرك منتلرینی هر وقت تحمل ایتمز. سفیللرك منتلرندن همت اهللرینی صاقلامق قصدیله قبول شرط قیلنمق گوزل بر تدبیر اولا بیلور.

ایكی رأیك هر بری معقولدر، موجهدر.

٩) حقوقلری عفو ایتمك، شریعت اسلامیه حكمنده، هیچ بر وقت واجب اولماز دیمش ایدك. لكن تورات آیتلرینه كوره، هر یدی سنه‌ده بر دفعه بوتون حقوقلری عفو ایتمك واجب اولور.

تورات‌ده، تثنیة الاشتراع سفرنده، ١٥ نجی سوره‌ده:

١ — فی كل سبع سنین تصنع ابراء

١ — و هذا حكم الابراء: كل صاحب دین فلیبری صاحبه مما اقرضه، لا یطالب صاحبه و لا اخاه، لانه قد نودی بابراء الرب.

٣ — اما الاجنبی فطالبه، و اما ما یكون لك علی اخیك فابرئه منه.

٤ — لكن لا یكون فیما بینكم فقیر، لان الرب یباركك فی الارض التی یعطیكها الرب الهك میراثاً لتمتلكها.

٥ — ان سمعت لصوت الرب الهك و حفظت جمیع هذه الوصایا التی انا آمرك بها الیوم و عملت بها

Из фондов Российской Национальной библиотеки

٦ — فاذاً يباركك الرب الهك كما وعدك: يقترض منك امم كثيرون، و انت لا تقترض و تتسلط على امم كثيرين و هم لا يتسلطون عليك.

شو آيتلرك دلالتلرینه کوره، یات ملتلردن مطالبه ایتمك، يهوديلردن هر يدى سنه‌ده بر دفعه عفو ایتمك واجبدر. عجيب، غريب بر حكمدر.

شريعت يهوديه‌ده هر يدنچى سنه سبت سنه‌سى اولوب، يدى يدیدن صوك كله‌چك هر ٥٠ نچى سنه يوبيل سنه‌سى اولور.

تورات ده، سفر الاحبارده، ٢٥ نچى سوره سنده:

٩٨ — واحسب لك سبعة سبوت من السنين، سبع سنين سبع مرات. فتكون لك ايام سبوت السنين السبعة تسعاً و اربعين سنه.

١٠ — وقدسوا سنة الخمسين، ونادوا بعتق فى الارض لجميع اهلها. فتكون لكم يوبيلا، وترجعوا كل احد الى ملكه، وتعودوا كل واحد الى عشيرته.

سبت سنه‌لرى، هر سبت سنه‌سنده عفو وظيفه‌لرى، يوبيل سنه‌لرى ـ وقتنه كوره بويوك مصلحت ملاحظه‌سيله وضع قيلنمش اولسه كرك.

هيئت اجتماعيه‌ده انسانلرك اقتصادى جهتله ممكن قدر برابرلكلرى ديانت نظرنده مطلوبدر. بختلرك قدرتلرك اختلافى بركه‌سنده انسانلر آراسنده اقتصادى جهتله فاحش تفاوت ظاهر اولور ايسه، انسانلرك اقتصادى حاللرينى ممكن قدر تسويه ايتمك ايچون البته بر تدبير بولنمق لازم اولور. موقت، مخصوص هم گوزل بر تدبير اولمق اوزره، تورات سبت سنه‌لرينى وضع ايدوب، هر يدى‌ده هر ٥٠ نچى‌ده بر دفعه عفو ايتمك وظيفه‌لرينى الزام ايتدى.

باشقه زمانلرك حالنه باشقه خلقك روحنه كوره، شو حكمك ضررلرى‌ده مفسده‌لرى‌ده ممكن ايسه‌ده، تورات زماننه، يهوديلرك او وقت احوال اجتماعيه‌لرينه كوره، بلكه موافق اولمشدر، احتمال ضررلرى‌ده بولنمامشدر.

بزم اسلاميت معسرلر عاجزلر حقنده انتظارى ايجاب ايتمش ايسه‌ده، هيچ بر انسان هيچ بر حقوق خصوصنده عفوى ايجاب ايتمه‌مشدر. بلكه

حالڭ زمانڭ اقتضاسنه كوره حركتى انسانڭ اختيارينه ادبنه تسليم ايتوب، مناسب صورتلرده عفوى مندوب ايتمشدر.

هيئت اجتماعيه‌ده انسانلرڭ اقتصادى حاللرينى تسويه ايتمك خصوصنده شريعت اسلاميه تدبيرلرينى زكات فصلنده انشاء الله بيان ايتسه‌ك كرك.

۱۰) اعتبارڭ، يعنى قرض، استقراض، ديون معامله‌لرينڭ اهميتلرينى يوقارى‌ده بيان ايتدك. نظرلرى دقيق اقتصاد عالملرى قرض معامله‌لرينڭ استقراضلرڭ غايت بويوك ضررلرينى ده بيان ايتمشلر: اولا) حكومتلرڭ شركتلرڭ فائض مقابلنده استقراضلرى خلقى تشبث همتلرندن محروم ايدر. خلق اوز ماليله اوز معرفتيله اش كورمكدن قالوب؛ حكومتڭ شركتڭ كاغدلرينى آلور؛ فائض مقابلنه سرمايه‌لرينى ويرور؛ تنبل اولوب كون كوروچى صنف هيئت اجتماعيه‌ده زياده‌لشور. ثانياً) حكومتلرڭ بويوك استقراضلرى تجارتلرده زراعتلرده صناعتلرده استعمال قيلنه‌چق سرمايه‌لرڭ نقصاننه سبب اولور. استقراض قيلنمش مبلغ فائده‌سز يوللره صرف قيلنور ايسه، برنيچه جهتله ضرر محققدر، چونكه بركتلى كثرتلى سرمايه جمعيت الندن چيقوب تلف اولمش اولورده، يرينه يالڭز ضررى قالمش اولور. ثالثاً) استقراض يوليله طوپلانمش سرمايه‌لرى قاپامق (توله‌مك) على العاده بر قاچ سنه‌لره توزيع قيلنمق حسبيله، شو كونڭ استقراضى صوڭ كله‌چك نسللرڭ ذمه‌لرينه حقسز عدالتسز يوك اولور. شو كونگى يوكلرى صوڭ كله‌چك نسللر اوزرينه يوكله‌مك حقوقى هيچ بر انسانده يوقدر.

استقراض ضررلرى حقنده سويلنمش سوزلرڭ هر برى طوغريدر. لكن او ضررلرڭ هيچ برى استقراض ضررى توگل، بلكه سوء استعمال ضرريدر. استقراض استعمالڭ صورتلرينه كوره يا مضر اولور، يا مفيد اولور. طوپلانمش آلنمش سرمايه منفعتلى يوللرده صرف قيلنور ايسه، مفيد اولور، فائده‌سز اهميتسز شيلره صرف قيلنور ايسه، البته مضر اولور.

شو كونگى يوكلرى صوڭ كله‌چك نسل اوستنه يوكله‌مك اعتراضى، شبهه يوق، غايت مهم اعتراضدر. لكن دقتله ملاحظه قيلنور ايسه،

Из фонда Российской Национальной библиотеки

استقراضك ضررینه دلالت ایتمز . بلکه لهنه دلالت ایدر .

استقراض قوتیله طوپلانمش سرمایه برکه سنده انشا قیلنه‌چق اشلرك منفعتی دائمی اولوب صوڭ کله‌چك نسلڭ استفاده‌سنه قالاچق ایسه، استقراض یوکلرینی صوڭ کله‌چك نسل اوستنه یوکله‌مك هر وقت جائز اولور، بلکه مطلوب اولور . حاصل اولاچق فائده‌لرك یالڭز بر جزئنه نائل اولمش معاصرلره بوتون آغرلغی یوکلتمك البته عدالت اولماز . شو عصر بوتون ثروتلرینی برکتلرینی اوزینڭ وارثنه ترك ایده بیلور ایسه، مشکل حاللرك آغر دقیقه‌لرك تولید ایتدکلری ضررلری‌ده دیونلری‌ده البته ترك ایده بیلور .

اعتبار معامله‌لرینڭ اهمیتلرینی‌ده ضررلرینی‌ده بیان ایتدکدن صوڭ، ایندی فائض مسئله‌لرینی اقتصاد لسانیله بیان ایده‌یم . اسلام تعلیملرینڭ علویتنه برهان کبی اولور .

١٧

علم نظرنده ربا

اعتبارڭ اهمیتلری فائده‌لری یوقاری‌ده بیان قیلندقدن صوڭ تجارت دنیاسنده فائضڭ‌ده بویوك اهمیتی البته آچیق معلوم اولور . چونکه ربا معامله‌لری تحریم قیلنوب الغا قیلنه‌چق اولور ایسه، تجارت دنیاسنده اعتبار معامله‌لرینی‌ده تمامیله الغا ایتمك لازم اولور ؛ یاخود اعتبار معامله‌لرینه انسانلری سوق ایده بیله‌چك یاکی تدبیرلری باشقه یوللری آرامق حاجت اولور . لکن اویله بر تدبیر عصرلر بوینچه انسانلره معلوم اولمامش، هم‌ده شوکون تجارت دنیاسنده‌ده یوق .

بوکا کوره، تجارت دنیاسنده اعتبار معامله‌لرینڭ انتظامی یالڭز فائض قوتیله، تأمین قیلنه بیلور، دیه‌یك ده، فائضڭ اهمیتی بازار کوزیله تقدیر قیلندقدن صوڭ، فائض مسئله‌لرینه فلسفه هم علم کوزیله‌ده نظر ایده‌یك . بیانمزی موجز قیلمق ملاحظه‌سیله، فلسفه نظرینی، علوم نظریه‌لرینی انتقادلریله جوابلریله برابر، سرد ایده‌یك .

فلسفه هم فیلوسوفلر فائض آلمق فائض ویرمك معامله‌لرینك هر وقت خلافنده ایدی. فیلوسوفلر امامی آریستوتیل فلسفه نظرینی هم ساده هم آچیق لسانله بیان ایتوب دیمش:

نقود ـ عقیمدر، بالاسی اولماز، جامددر، ثمره ویرمز. بوڭا کوره، قرض مقابلنه فائض آلمق البته حرام، غیر مشروع بر غصب اولور. یعنی: نقود ـ حیوان کبی طوغدروچی، یا خود، یر کبی اوسدروچی اولسه ایدی، او وقت فائض مشروع بر بالا، یا خود، طاتلی بر ثمره اولور ایدی. لکن، نقود، طبیعت حکمیله، عقیمدر، تولید ایتمز، طاشدر، ثمره ویرمز. بوڭا کوره، فائضك نسبی‌ده اساسی‌ده سببی‌ده یوقدر. غیرك حقی اولمق صفتیله البته حرام اولور.

اوستدن نظر ایدر ایکن، فیلوسوفك شو سوزلری اساسلی کبی قوتلی کبی کورنسه ده، فی الحقیقه، شو سوز غایت بویوك اشتباهدر.

فیلوسوف اوزینك نظرینی قرضك جهت مادیه سنه، نقودكده جامد ماده سنه قصر ایتوب، قرض معامله سنده نقودك بر الدن دیگر الره انتقاللرینی، نقوده آلتونلق کوموشلك کاغدلك کبی جامدلکلرینی کورمش ده، باشقه حقیقتلر فیلوسوفك کوزندن اشتباه پرده سیله مستور قالمش.

درست، نقود، طبیعت مادیه‌سیله، یا آلتون یا کوموش یاخود کاغد در، هر حال‌ده البته جامددر، تولید ایتمز، ثمره ویرمز. لکن نقود طبیعت اجتماعیه سیله تولید ایدر، ثمره ویرور: اللهك اراده الاهیه سیله، هیئت اجتماعیه قبولیله، قانونك‌ده حکمیله، نقوده قوه اشترائیه ویرلمشدر. نقودده غایت، بویوك قدرت اشترائیه واردر. نقودك دعوتنه هر بر شی اجابت ایدر؛ نقودك غایت مؤثر قوه سحریه‌سی‌ده واردر، انسانلرك همه حاجتلرینی جلب ایدر. نقود انسانلره قدرت اقتصادیه ویرور. بر آدم نقوده مالك اولدی‌می، او انسان‌ده قدرت اقتصادیه قوه کسبیه حاصل اولور. انسان او قدرتیله اقتصادی معامله‌لرك هر برینی اداره ایدر، اقتصادی فائده‌لری ده کسب ایدر.

قرض ویرمك، جهت مادیه‌سیله، جامد نقودی ویرمك ایسه‌ده، معنوی جهتیله، قدرت اقتصادیه ویرمکدر. قرض ویروچی اوزینك اقتدارینی مستقرضه نقل ایتمش اولور. هر بر انسانك النده قدرت اقتصادیه تولید ایدر، ثمره ویرور، اقتصادی فائده‌لری کسب ایدر.

اگر ده نقودك بلکه عمومیتله همه مالارك یالگز جهت مادیه‌لری معتبر اولوب قدرت اقتصادیه‌لری اهمال قیلنسه ایدی، او وقت هیئت اجتماعیه‌ده اقتصادی معامله‌لرك هر بری تمام باطل اولور ایدی، ثمره‌سز قالور ایدی، تجارت فائده‌لری ده ممکن اولماز ایدی.

اگر ده اهل علمانك آریستوتیلدن روایتلری درست اولور ایسه، فیلوسوفلر امامی آریستوتیل ماللرك هم نقودك یالگز جهت مادیه‌سنه نظر ایتمش اولوب، قدرت اشترائیه‌لرندن تمام غفلت ایتمش اولور. یا خود هیئت اجتماعیه‌ده ماللرك نقودك اك مهم قوتلرینی اهمال ایتمش اولور.

اجتماعی مسئله‌لرده آریستوتیل کبی بویوك آدملرك بویله سوزلرینی علم کتابلرنده انسان اوقور ایسه، اولگیلرك نظرلری هم شوکونگی علومك نظریه‌لری حقنده انسانك خاطرینه «حفظت شیئاً وغابت عنك اشیاء» مثلی خطور ایده بیلور.

اجتماعی مسئله‌لری توجیه یولنده اهل علم لسانیله سویلنمش نظریه‌لرك اکثری یا خود هر بری اوز باشنه، دیه‌لم، طوغری هم حقیقت اولا بیلور ایسه‌ده، مسئله‌لری تمامیله آڭلامق خصوصنده بویوك اهمیتلری وار دیگر حقیقتلردن نظریه غفلت ایتمش، یا خود او حقیقتلری اهمال ایتمش اولور.

فائض مسئله‌لرینی توجیه یولنده مقتصدلرك نظریه‌لری ده شویله‌در.

فائض مسئله‌سی حقنده اقتصاد عالملرینك بر نیچه نظریه‌لری واردر. او نظریه‌لری اساس جهتیله ایکی قلاص ایتمك ممکندر: ۱) فائض ـ هیئت اجتماعیه‌ده اقتصادی معامله‌لرك بر نتیجه منطقیه‌سی اولوب، هیئت اجتماعیه ده هم طبیعی هم ضروری هم مطلوب بر حادثه اقتصادیه‌در. ۲) فائض ـ اقتصادی معامله‌لرك اجتماعی طبیعتلریله باغلی مناسبتلی مطلوب بر حادثه اولمایوب، بلکه هیئت اجتماعیه ده بر صنفك ریاست ملکیه‌سی دیگر صنفلرك اسارت اقتصادیه‌سی نظاملرندن ناشی اولمش غیر مطلوب بر حادثه تاریخیه‌در.

Из фондов Российской национальной библиотеки

اولگی قلاص ده ایکی طائفه واردر: ۱) فائض ـ اقتصادی معاملهلرڭ بر نتیجه منطقیهسی اولوب، مال صاحبلرینڭ عمللرینه سعیلرینه مترتب مشروع بر ثمرهدر. ۲) فائض ـ اقتصادی معاملهلرڭ مشروع بر نتیجه منطقیهسی ایسهده، لکن سعی اثریده عمل ثمرهسیده توگلدر.

دیمك اصل نظریهلر اوچدر: ۱) فائض ـ اقتصادی معاملهلرڭ نتیجه منطقیهسی اولوب، عمل ثمرهسیدر. ۲) اقتصادی معاملهلرڭ معقول نتیجه منطقیهسی ایسهده، عمل ثمرهسی توگلدر. ۳) فائض ـ عدالت یولندن یازمش، هم ده مساوات اساسندن طایمش قاپیتالیزم هیئت اجتماعیهسنه مخصوص غیر مشروع غیر معقول موقت بر حادثه تاریخیهدر.

شو اصل نظریهلرڭ متعدد فرعلریده واردر.

اولگی نظریه: مالکلرڭ متعهدلرڭ فائضلری، عملهلرڭ اجرتلری کبی، عمل ثمرهسیدر. سعیلری عملهلرڭ سعیلری کبی سعیدر؛ بلکه عملهلرڭ عمللرندنده آرتق زحمتلی مشقتلی سعی اولا بیلور. مالکلرڭ متعهدلرڭ عمللرینه مهارت، استعداد، تالانت لازم اولوب، سعیلری عملهلرڭ سعیلرندن زحمتلرندن دها زیاده دواملی دها زیاده آغر اولا بیلور.

بوڭا کوره، مال فائضی عمل ثمرهسیدر.

شو نظریهده اصابت حصهسی، دیهلم، واردر. لکن سرمایه فائضلرینه عمل ثمرهسی کبی نظر ایتمك اکثریتله طوغری اولماز. سرمایه فائضی هیچ بر وقت مالکلرینڭ عمللرینه باغلی توگل ایدی، بلکه سرمایه مقدارینه متناسب بر حصه ایدی. صوڭره سهام شرکتلرندهٔ فائض شریکلرڭ عمللرینه باغلی اولمایوب، یالگز سهاملرینه کوره اولور. خزینهلرینه صندوقلرینه تسلیم قیلنمش امانتلرڭ مقابلندهٔ، بانقلر شو کون فائض ویرورلر، لکن مالکلرینڭ عمللری هیچ بر صورتله شرط قیلنماز. قرض ویروچی، هیچ بر عملی سبقت ایتمهمش ایسهده مالڭ فائضلرینی آلور.

دیمك، شو اوّلگی نظریه فائض صورتلرینڭ اکثرینی توجیهدن تمام عاجزدر.

اوّلگی نظریه فرعلرینیده بورادهٔ بیان ایدهیم.

۱) مال، سرمایه عملڭ ثمرهسیدر، کوچڭ محصولیدر. مال مادیلك

Из фондов Российской Национальной библиотеки

شكلنه ئەورلمش عملدر. تجارتده صناعتده زراعتده عموميتله استحصالده مالڭ اشتراکی عملڭ اشتراکی کبیدر. بوڭا کوره فائض ـ سرمایه واسطەسیله ایفا قیلنمش عملڭ حصەسی اولور. جانلی عمل حصه صاحبی اولور ایسه، مادی عمل (مادیلك شکلنه ئەورلمش عمل) حصه صاحبی اولا بیلور.

شو نظریەده زحمت، کلفت اثری غایت بیوکدر. سرمایەلری عمل توسیله بویامادقچه، فائض مسئلەلرینی توجیه ممکن توگل ایسه، دیمك سرمایه فائضلرینڭ اصلی اساسی یوقدر.

قبول ایدەیك، هر سرمایه مادیلك شکلنه ئەورلمش عملدر، دیەیك. درست. لکن مادیلك شکلنه ئەورلمش عمل مالکلرڭده عمللری اولابیلور ایسەده اکثریتله عملەلرڭ عملی اولور.

یعنی شو نظریه طوغری اولور ایسه، سرمایه فائضلرینڭ لهنه اولماز، بلکه تمام ضررینه دلالت ایدر.

٢) سرمایەلری کسب ایتمك طوپلامق، طوپلادقدن صوڭ صاقلامق مهم بر عملدر، آغر زحمتدر. سرمایه فائضی شو عملڭ شو زحمتڭ مکافاتیدر.

شو نظریه تمام طوغری ایسەده، سرمایه فائضلرینه توجیه اولاماز. ضرورت ساعتلرنده میلیون زحمتله طوپلانوب صاقلانمش یوز روبلڭ فائضی بش روبل اولوب، ضرورتسز تمام زحمتسز طوپلانمش بر میلیونڭ فائضی ایللی مڭ روبل اولور. یعنی فائض زحمت مقدارینه توگل، بلکه سرمایه مقدارینه تابعدر. فائض هیچ بر وقت زحمتڭ مکافاتی کبی اعتبار قیلنمادی.

٣) استحصال سرمایەسز اولماز. سرمایەلری حاضرلەمك هم ضرور هم هیئت اجتماعیه ایچون نافع عملدر. شو نافع عملنه مقابل سرمایه صاحبی فائض آلور. اگرده فائض ویرلمز ایسه، طوپلامق شوقی طوپلامق داعیەسی خلقده قالماز، سرمایه طوپلانماز، استحصال بولنماز ایدی.

٤) فائض ـ امساك هم محرومیت اجرتیدر.

آدم بالاسی زحمتلەنوب سرمایه طوپلامش. طوپلانمش سرمایەلرینی

اورینك حاجتلرینه صرف ایدوب استفاده ایده بیلور ایسه‌ده، محرومیت آغرلقلرینه قاتلانوب، پاره‌لرینی سرمایه‌لرینی صاقلامش؛ هم‌ده جمعیت انسانیه ثروتنه برکت ویرمش.

فائض شو امساكك شو محرومیتك اجرتیدر.

شبهه یوق، شو نظریه اوز باشنه طوغریدر. سرمایه فائضلرینك بعض صورتلرینی هر جهتله ایضاح ایده بیلور، توجیه اولا بیلور. درست، سرمایه‌لرینی امساك ایتوچیلرده انسانلرك جمعیتنه عمله کبی هم بویوك هم نافع خدمت ایدرلر. امساك، محرومیت هر نه قدر عمل توگل ایسه‌ده، اوز باشنه هیچ بر صورتله تأثیر ایتمز ایسه‌ده، امساك برکه‌سنده استحصال سرمایه‌لری طوپلانور، جمعیتك برکتلری زیاده اولور. لکن فائده خصوصنده امساك محرومیت بعض صورتلرده ولو بالواسطه سبب بعید اولا بیلور ایسه‌ده، اصل سبب هم عمومی اکثری سبب البته انسانك عملیدر.

امساك، محرومیت نظریه‌سی بعض سرمایه‌لرك فائضلری حقنده بلکه طوغری اولا بیلور ایسه‌ده، قارونلرك روتشیلدلرك فائضلری حقنده یالگز لطیفه اولمق اوزره سویلنه بیلور.

اگرده فائض امساك ثمره‌سی اولسه ایدی، فائضلرك ممکن قدر آزلغی مصلحت اجتماعیه نقطه‌سندن مطلوب اولور ایدی. چونکه فائضك بویوکلگی انسانلری طوپلامق حرصلرینه باشده سوق ایدر ایسه‌ده، او تقدیرده آز سرمایه فائضیله‌ده معیشتی تأمین ممکن اولمق جهتیله، نهایت قناعت طوقلغی حرص آچلغنه غلبه ایده بیلوب، انسان امساك محرومیتلرینی تمام ترك ایده بیلور. اگر فائض آز اولور ایسه، اوزینی تأمین ایتمك ضرورتنه حریص هر بر انسان اوزینك سرمایه‌لرینی ممکن قدر آرتق امساك ایدر. چونکه اوزینی هم عائله‌سینی تأمین ایده بیله‌چك فائضلری آلمق ایچون البته غایت بویوك سرمایه حاجت اولور. بوڭا کوره، امساك نظریه‌سنده فائضك ممکن قدر آزلغی مصلحت اجتماعیه نقطه‌سندن مطلوب اولور ایدی.

یعنی سرمایه فائضلرینی توجیه یولنده امساك نظریه‌سی طوغری

Издано в Российской Национальной библиотеке

اولور ایسه، سبب اوزینڭ اثرینی هدم ایتمش اولور ایدی.

صوڭره فائض هر یرده هر وقت سرمایه‌لرڭ مقدارینه تابع اولوب، هیچ بر وقت امساك مقدارینه محرومیت زحمتلرینه تابع توگل ایدی. یوقسه، فقیرلرڭ فائضلری بایلرڭ فائضلرندن قات قات آرتق اولور ایدی.

دیمك، سرمایه فائضلرینی توجیه حقنده امساك نظریه‌سی‌ده تمام ساقطدر.

فائضلری توجیه ایده بیله‌چك هر نظریه‌ده فائضڭ حقیقتی، فائضڭ سببی علة فاعلیه‌سی بیان قیلنمق لازمدر. امساك نظریه‌سی بونلرڭ هیچ برینه وفا ایتمز.

درست، فائض‌ده تشویق قوتی واردر. صاقلامق طوپلامق حرصلرینی قوتلمك ملاحظه‌سیله سرمایه فائضلرینی مشروع ایتمك البته ممكن اولابیلور. امساك نظریه‌سی فائضڭ مشروعیتنه علة غائیه اولا بیلور. لكن بونڭله فائضڭ عدالتی، مشروعیت قانونلرینڭ حقانیتی لازم اولماز، فائضڭ سببی‌ده علة فاعلیه‌سی‌ده معلوم اولماز.

بوڭا كوره سرمایه فائضلرینی توجیه حقنده اولگی نظریه بوتون فروعاتیله ساقطدر دیمك البته طوغری اولسه كرك.

ایكنچی نظریه: فائض ـ اقتصادی معامله‌لرڭ معقول نتیجه منطقیه‌سی ایسه‌ده، عمل ثمره‌سی توگل، بلكه سرمایه بركه‌سیدر.

انسانلرڭ اوفاق بویوك حاجتلرینه یارارلق بركتلرڭ اوفاقلری بویوكلری اوچ سببڭ مجموعیله: ۱) طبیعت، ۲) سرمایه، ۳) عمل بركه‌سیله حاصل اولور.

انسانلرڭ حاجتلرینه یارارلق بوتون خیراتلرڭ سببی‌ده طبیعتدر، خزینه‌سی‌ده طبیعتدر بركتلرڭ خیراتلرڭ هر بری طبیعت خزینه‌لرندن، شفقتلی سینه‌لرندن استحصال قیلنور.

استحصال ـ اوچ سببڭ مجموعیله: ۱) طبیعت، ۲) عمل، ۳) سرمایه بركه‌سیله اولور. سرمایه ـ استحصال سببلرینڭ ضروری عنصریدر. سرمایه، طبیعت كبی عمل كبی، تولید ایدر.

انسانلرڭ حاجتلرینی استحصال خصوصلرنده فائده‌سی دخلی وار هر بر شی ـ سرمایه‌در. هر نوع ابنیه، هر نوع آلات ادوات، همه مواد

Из фондов Российской национальной библиотеки

ابتدائیه سرمایه در.

شو معناسیله سرمایه ده استحصال قوتی تولید خاصیتی بویوکدر. استحصال، سرمایه برکه‌سنده، کمیت جهتیله‌ده کیفیت جهتیله‌ده زیاده اولور.

انسان بوش الیله سعی ایدر ایسه، بر مقدار حاصلات البته حاصل اولور. شو انسان گوزل آلتلر مکمل ماکنه‌لر ایله سعی ایدر ایسه، حاصلاتی البته زیاده اولور. بوش الیله عملی اون عدد ویرور ایسه، ماکنه کبی سرمایه اشتراکیله عملی یوز عدد، بیك عدد، یاخود دها زیاده ویره‌بیلور. سرمایه اشتراکیله حاصل اولاجق حاصلاتك قیمتی‌ده منفعتی‌ده ـ بوش الیله حاصل اولا بیله‌چك حاصلاتك قیمتندن منفعتندن هر حال‌ده زیاده اولور.

شو فضله ـ یعنی: کمیت جهتیله‌ده کیفیت جهتیله‌ده زیاده البته سرمایه ثمره‌سیدر، سرمایه اثریدر.

سرمایه‌ده استحصال قوه‌سی بویوکدر. شو قوت ـ زمان، مکان، محیط احوالنه کوره، تبدل ایدر ایسه‌ده، سرمایه‌لرك اهمیتی هر حال‌ده بویوکدر. سرمایه اوزی‌ده تولید ایدر، سعیك قوتلرینی‌ده تولیدینی‌ده زیاده ایدر، برکتلی ایدر.

انسانلرك حاجتلرینه یارارلق برکتلری خیراتلری استحصال‌ده اوچ عنصر: ١) طبیعت، ٢) عمل، ٣) سرمایه اشتراك ایدر ایسه، حاصل اولا بیله‌چك هر بر برکت‌ده هر بر فائده‌ده البته اوچ حصه بولنور: ١) عمل حصه‌سی، ٢) طبیعت حصه‌سی، ٣) سرمایه حصه‌سی.

عمل حصه‌سی اجرت نامیله تسمیه قیلنوب، سرمایه حصه‌سی فائض نامیله تسمیه قیلنور. طبیعت حصه‌سی خراجدر دیه‌یك. حصه‌لرك مقدارینی تعیین تقدیر ایتمك، فرض ایده‌یك، ممکن توگل ایسه، هیچ برینی انکار ایتمه‌یوب، عدالتله تقسیم وظیفه‌لرینه اجتهاد ایتمك البته لازمدر.

بوڭا کوره، عمله‌لرك اجرتلری کبی سرمایه فائضلرینی‌ده قبول ایتمك البته عدالت اقتضاسی اولور.

بوڭا کوره، سرمایه فائضی، عمل اجرتلری کبی، هم عدالتلی هم حقانیتلی هم طبیعی بلکه ضروری مشروع بر حق اولور.

Из фондов Российской Национальной библиотеки

قرض یولیله ویرلمش سرمایه‌لرنك فائضلری‌ده شویله‌در: سرمایه ده تصرف حقوقی مستقرضنك اختیارینه تسلیم قیلنمش اولور. مستقرضنك سرمایه برکه‌سنده قوه استحصالیه‌سی آرتوب، حاصلات قات زیاده اولور. شو آرتق حاصلاتدن عمل حصه‌سی مستقرضه ویرلوب، سرمایه حصه‌سی سرمایه صاحبنه ویرلور ایسه، بوراده خلاف عدالت هیچ برشی بولنماز. حصه‌لری تعیین‌ده عدالت التزام قیلنور ایسه، سرمایه حصه‌سی چیقارمق غایت عادلانه معامله اقتصادیه اولور.

قرض سرمایه‌سنك فائضی - قرض یولیله آلنمش سرمایه‌لرنك کیسه‌کلری اولمایوب، بلکه سرمایه‌دن حاصل فائده‌لرنك هر سنه‌لك یاخود هر آیلق حصه‌ریدر.

سرمایه‌لرنك فائده‌لری یاکاروب، متجدد اولوب، هر وقت دوام ایدر. تیمور یوللر کبی، صو یوللری قانالّلر کبی، ابنیه کبی سرمایه‌لرنك یاکاروب طوروچی فائده‌لری غایت اوزون زمان دوام ایده‌بیلور؛ گوزل صورت‌ده محافظه قیلنور ایسه، ماکنه کبی آلاتلرنك‌ده دوامی ممکن اولوب، توکنمز بتمز فائده‌لری همان ویره‌بیلور.

سرمایه‌لرنك علی الدوام فائده تولید قیلوب طوردقلرینه کوره، قرض اولوق اوزره ویرلمش سرمایه‌لرنك فائده‌لرینه ویروچیلرنك‌ده اشتراکلری البته حقلی اولور، عدالت اولور. سرمایه مستقرض النده امانت اولوب قالدقچه، فائده‌لرنده ویروچیلرنك اشتراکلرینه بر حد بر اجل بولنماز. درست، تمامنه مثلیله اعاده قیلندقدن صوڭ، اشتراك حقی منقطع اولور.

شو نظریه‌یه کوره، فائضك اصل سببی - سرمایه‌لرنك قوه استحصالیه‌لری قدرت اقتصادیه‌لریدر. سرمایه، عمل کبی طبیعت کبی، تولید ایدر. حاصلاتك هیچ بری یالگز عمل یالگز سرمایه‌دن حاصل اولامایوب، بلکه شو اوچ عنصرنك هیئت مجموعه‌سندن حاصل اولور. بوڭا کوره حاصلاتك هر برنده سرمایه حصه‌سی‌ده البته بولنور.

بوڭا کوره، سرمایه فائضی هیئت اجتماعیه‌ده هم ضروری هم طبیعی هم عدالتلی حادثه اقتصادیه حصه اقتصادیه اولور.

شبهه یوق، استحصال نظریه‌سنده حقلق حصه‌سی واردر. درست،

Изофонд в Российской национальной библиотеке

هر بر استحصال‌ده عمل نه قدر ضرور ایسه، سرمایه وجودی‌ده او قدر ضرور اولور؛ عمل اجرتی نه قدر طبیعی نه قدر ضروری ایسه، سرمایه فائضی‌ده او قدر ضروری هم طبیعی اولابیلور.

شو ساده نظریه ساده‌لگی برکه‌سنده شائع اولدی، اقتصاد عالملرینك الك بویوکلری قاشنده‌ده مقبول اولدی. لکن، شو ساده نظریه ظاهریله ساده کوزلره قوتلی برهان کبی کورنسه‌ده، فی الحقیقه بر مغالطه‌در، قوتلی بر اشتباهدر.

درست، هر استحصال‌ده اوچ عنصر: ۱) عمل. ۲) طبیعت، ۳) سرمایه ضرویدر، لکن یر (طبیعت) مالکلرینك‌ده سرمایه صاحبلرینك‌ده اشتراکلری نره‌دن؟

قبول ایده‌یك، سرمایه لازمدر، شرطدر، ضروریدر، دیه‌یك. لکن سرمایه مالکلری، هم‌ده استحصال زحمتلرینه هیچ بر صورتله اشتراك ایتمه‌مش ملك صاحبلری شرط توگلدر. سرمایه، فرض ایده‌یك، عمله‌لره ملك اولسه ایدی، سرمایه‌لرك قوه استحصالیه‌لری ضائع‌می ناقص‌می اولور ایدی؟ البته اولماز. اویله ایسه مالکلك وجودلری شرط توگلدر، حاصلات حصه‌لرنده حقلری بولنمق‌ده لازم توگلدر.

هیئت اجتماعیه‌ده هر رفردك هر بر صنفك قیمت اجتماعیه‌سی برابر اولمق انسانیت اقتضاسیدر، ابتدائی حقوقك الفباسیدر. طبیعتك برکتلرنده خیراتلرنده اقتصادی حصه‌لرینك برابرلگی‌ده مساواتك اساسیدر.

انسانلرك بری، صنفلرك بری اوزینك ضرروری حاجتلرینی یالگز عمایله کوچیله آلابیلور ایکن، دیگر بر انسان دیگر بر صنف اوزینك ضروری حاجتلرینه زحمتسز مشقتسز عملسز نائل اولور ایسه، اولا بیلور ایسه، انسانلرك قیمت اجتماعیه‌لرنده غایت فاحش تفاوت بولنمق لازم اولور.

کوچسز فائده، سعیسز حصه ـ هیئت اجتماعیه‌ده مساواتسزلگك الك قبا الك فنا صورتیدر. برینك کوچیله زحمتیله حاصل اولمش برکتلری دیگرلره ویرمك ـ احتیاج النده ضرورت زنجیرلرنده انسانك اسارتیدر.

استحصال نظریه‌سی بر نیچه جهتله خطا ایدر:

اولا: انسانلری، یعنی عمله‌لری استحصال واسطه‌لرینڭ بری کبی حساب ایتمك. درست، اقتصاد عالملری استحصالڭ واسطه‌لرینی سببلرینی اوچ عنصردن: ۱) طبیعت، ۲) عمل، ۳) سرمایه‌دن عبارتدر دیدیلر. شو سوز صناعت نظرنده بلکه درست اولا بیلور ایسه‌ده، سیاسی اقتصاد نظرنده طوغری اولاماز. انسان ـ استحصالڭ واسطه‌سی توگل، بلکه غایه‌سیدر، انسان حیات‌ده هر خصوص‌ده مقصد بالذاتدر.

انسانی، یعنی عمله‌لری واسطه‌لك درجه‌لرینه ایندرمك، حاصلات حصه‌لرینی توزیع ایدر ایکن عمله‌لری سرمایه کبی سرمایه‌لری عمله کبی اعتبار ایتمك انسانیت شرفنه انسانلرڭ قیمت اجتماعیه‌لرینه اهلیتلرینه هیچ بر صورتله مناسب اولماز.

اوچ عنصر نظریه‌سی هیئت اجتماعیه‌ده بر صنفڭ ریاستی، دیگر صنفڭ اسارتی مملوکیتی نظامنه مبنیدر. حریت، هم‌ده حقوق‌ده اهلیت‌ده مساوات اساسلرینه تمام مناقضدر.

اوچ عنصر نظریه‌سی استحصالڭ‌ده اساسی اولاماز. استحصال یالگز عمل قوتیله اولور. طبیعت قوتلرینڭ، سرمایه‌لرڭ، اشتراکی عملڭ آسانلغینه سرعتنه شرط هم ضرور ایسه‌ده، اصل استحصال یالگز عملڭ یالگز سعیڭ اثریدر.

ثانیاً: واسطه‌لره آلتلره استحصال قوه‌لرینی اسناد ایتمك خطادر. آلتلری سرمایه‌لری انسان ایجاد ایدر، اختراع ایدر. انسان هر خصوص‌ده اڭ برنچی مستحصلدر. بوڭا کوره، حاصلات تماملیه یالگز انسانڭ عملنه نسبت قیلنوب، آلتلرڭ سرمایه‌لرڭ واسطه‌لگی‌ده انسانڭ عملیله اولمق یوزندن آلتلره سرمایه‌لره نسبت قیلنمامق لازمدر.

درست، ماکنه‌لره نظرمز کبی عمله‌لره نظر ایدر ایسه‌ك، عمله‌لری‌ده واسطه‌لك درجه‌لرینه ایندرور ایسه‌ك، او وقت واسطه‌لره آلتلره استحصال قوه‌لری بلکه نسبت قیلنه بیلور.

ثالثاً: هم شریعت هم قانون نظرنده حقوق صاحبی یالگز انساندر. قبول ایده‌یك، استحصال‌ده هم طبیعت قوتلری هم سرمایه اشتراك ایدر. مثلا: زراعت اشلرنده حیوانڭ کوچی‌ده ضروردر، زراعت آلتلری‌ده

ضروردر. درست، لکن بونلرڭ هیچ بری، حقوق صاحبی اولمامق جهتیله، حاصلات حصه‌لرینڭ هیچ برینه شریك اولاماز. بوتون حاصلات تماميله یالـگز انسانڭ یعنی عمله‌لرڭ حقی اولور. اهلیتلی حقوقلی سبب یالـڭز انسانڭ عملیدر. استحصال امتیازی یالـگز انسانڭ عملنه خاص قیلنور. ماکنه‌لرڭ طبیعت قوتلرینڭ عمللری، وار ایسه، انسانڭ عملنه تابع کبی قالور. اجتماعڭ غایه‌سی یالـگز انساندر، هیئت اجتماعیه‌ده هر شی انسانڭ حاجتلری یولنده فدا قیلنور.

رابعاً: استقراض صورتلرنده، ویرلمش سرمایه مستقرضلرڭ ملکیدر. بوڭا کوره، سرمایه حصه‌سی مستقرضلره ملك اولور. استحصال نظریه‌سی مقرضلرڭ فائضلری حقنده توجیه اولاماز. بر فرض، سرمایه مستقرضلره ملك اولمایوب، مقرضلرڭ ملکی اولوب قالسه‌ده، سرمایه حصه‌سی مقرضلرڭ حقی اولمق لازم توگلدر. چونکه، ملك اولسه‌ده اولماسه‌ده، آلتلرڭ واسطه‌لرڭ اثرلری مالـکلرینه اسناد قیلنماز، بلکه مباشرلرینه اسناد قیلنور. مثلا: معصوم بـر انسان دیگر بر انسانڭ سیفیله قتل قیلنسه، جنایت سیفڭ صاحبنه اسناد قیلنمایوب قتلڭ مباشرینه اسناد قیلنور. اگرده واسطه‌لرڭ آلتلرڭ فائده‌لری مالـکلرینه اسناد قیلنور ایسه، ضررلری‌ده مالـکلرینه اسناد قیلمق لازم اولور. اگرده آلتلرڭ واسطه‌لرڭ جنایتلری مالـکلرینه اسناد قیلنماز ایسه، فائده‌لری‌ده برکتلری‌ده مالـکلرینه البته اسناد قیلنمامق لازمدر. بوڭا کوره، باشقه‌لرڭ اللرینه کوچمش سرمایه‌لرڭ فائده‌لری اولـگی مالـکلرینه عائد اولماز.

شو دورت انتقاد قوتیله استحصال نظریه‌سی‌ده جرح قیلندی. درست، استحصال نظریـه‌سنده حقلق حصه‌سی واردر. لکن فائض مشروعیتنه توجیه اولمق اوزره استحصال نظریه‌سی قبول قیلنماز. بـلکه قطعا مردود اولمق تیوشدر.

استحصال نظریه‌سنڭ‌ده بر نیچه فرعلری واردر. بیانمی تکمیل ایتمك ملاحظه‌سیله او فرعلری‌ده بیان ایده‌یم.

۱) هر مال‌ده، هر سرمایه‌ده نما_طبیعیدر. فائض_مالڭ نماسی اولمق صفتیله البته مشروع اولور.

حیات انسانیه ده مالك الڭ بویوك اهمیتی نماسیله در. یر اوزینڭ برکتلی محصولاتیله، حیوان اوزینڭ نسلیله، سوتی هم یونی کبی برکتلریله البته بالطبع نامیدر. تربیه برکه‌سیله حیوانات زیاده اولور، زراعت برکه‌سیله حاصلات طبیعیه زیاده اولور، صناعت قوتیله حاصلات صناعیه زیاده اولور. زراعت سایه‌سنده، یر نصل فائده ویرور ایسه، عمل برکه‌سنده تجارت سایه‌سنده انسانڭ نقودی‌ده اویله فائده ویرور. نقودده نما قابلیتی ضروریدر. اگرده نقودده نما قابلیتی بولنماسه انسانلرڭ هیچ بری اوزلرینڭ سرمایه‌لرینی نقودلرینی تجارت یوللرینه صرف ایتمزلر.

نقود، ملك اولسه‌ده قرض اولسه‌ده، نامیدر، فائده ویرور. نقودڭ همه انسانلره معلوم فائده‌لری‌ده واردر. مثلا: نقود قوتیله انسان خانه یاخود یر صاتون آلوب اجاره‌یه ویرور ایسه، اجاره‌لرینڭ فائده‌سی بالواسطه نقود فائده‌سی اولور. شو فائده‌لرڭ بر مقدار حصه‌سی مقرضلره ویرلور ایسه، مالڭ نماسی اولمق صفتیله البته مشروع هم معقول اولور.

۲) مقرض اوزینڭ استفاده‌سندن تنازل ایتدی. بوڭا مقابل البته فائض آلابیلور. سرمایه صاحبی اوزی‌ده فائض قدر فائده آلابیلور ایدی.

۳) سرمایه‌دن استفاده ایتمك ـ قیمتی وار بر شیدر. شو استفاده مقابلنه فائض ویرمك البته مشروع اولور. نقودڭ فائضی نقودڭ اجاره‌سی کبیدر.

استحصال نظریه‌سنه توجیه قیلنمش انتقادلرڭ هر بری شو اوچ فرعڭ هر برینی‌ده البته جرح ایدر. صوڭره اوچ فرعڭ هیچ بری فائضڭ اساسلرینی سببلرینی منشألرینی بیان ایده‌مز. فائضڭ سببی همان مجهول قالور.

٤) نقد سرمایه‌لرڭ قیمتی ـ نسیئه سرمایه‌لرڭ قیمتلرندن زیاده‌در. یعنی شو ساعت الده وار سرمایه ـ کله‌چکده بولنه‌چق سرمایه‌دن خیرلیدر. بوڭاکوره، فائض ـ سرمایه‌لرڭ نماسی فائده‌سی توگل،

Из фондов Российской национальной библиотеки

بلکه نسیئه‌لرك نقدلردن نقصانلرینی تکمیل ایتوب قیمتلرینی تسویه ایتمك ایچون ویرلور آلنور بر حصه‌در .

نقد ـ بر نیچه جهتله نسیئه‌دن قیمتدر . اولاً) هر مالك قیمتی عرض و طلب نسبتلریله تقدیر قیلنور . طلب نه قدر زیاده اولور ایسه ، قیمت او قدر زیاده اولور . نقدك طالبلری نسیئه طالبلرندن هر حالده زیاده‌در . بوڭا کوره، نقدك قیمتی‌ده نسیئه قیمتندن البته زیاده اولور . صوڭره شو کونگی طلب کله‌چك کونگی طلبدن زیاده اولا بیلوب ، بر مالك شو کونگی قیمتی صوڭ کونلرده‌گی قیمتندن زیاده اولا بیلور . ثانیاً) نقد شو کونگی حاجتلری ده ایفا ایدر، کله‌چك زمانك حاجتلرینی ده ایفا ایده بیلور . نسیئه ایسه، شو کونگی حاجتلری ایفا ایتمکدن البته عاجزدر . بوڭا کوره، شو کونگی یوز روبل کله‌چك یوز روبلدن هر بر انسان نظرنده البته خیرلیدر، قیمتدر . ثالثاً) وجدان حکمنده نقد ـ نسیئه‌دن خیردر . هر انسان حاضر شیلری غائب شیلردن هر وقت آرتق تقدیر ایدر . شو کونگی حاجتلری هر انسان حس ایدر، اما صوڭ کله‌چك حاجتلر انسانك کوزندن غائبدر . استقبال انسانلرك هیچ برینه معلوم توگل، غایت ضعیف کیفیتده تصور قیلنور . انسانك اختیاری ده ضعیف اولور، انتظار ایتمز . موتی ده هر وقت ممکن اولمق احتمالیله انسان نظرنده استقبالك قیمتی حاضرك قیمتندن هر وقت دون اولور . رابعاً) نقد هر وقت هر خصوصده کسب یولنده استعمال قیلنه بیلوب، فائده ویره بیلور . دیمك، هر سرمایه = فائده سیله اوزینه برابردر :

نقد = نسیئه ۱۰۰ + ۱۰ فائده

نقدك نسیئه‌لردن بالطبع قیمتلگی ـ ربا مشروعلگنه اڭ اساسی بر وجه کبی تلقی قیلندی . بوڭا کوره، ربا ـ اقتصادی معامله‌لرك هم طبیعی هم ضروری هم مؤبد بر قسمی کبی اعتبار قیلنور .

درست ، سرمایه صاحبلری عمله‌لرله هر وقت هر خصوصده عدالت اوزره استقامت اوزره معامله ایتمزلر . لکن فائض هر وقت مشروع اولور، هر وقت عادل اولور . چونکه نقدك نسیئه‌لردن خیرلگی

Из фондов Российской Национальной библиотеки

قیمتلگی هر هیئت اجتماعیه‌ده دوام ایدر. قرض معامله‌سی، یعنی حاضرلری غائبلره مبادله ایتمك معامله‌سی دوام ایتدکچه فائض البته دوام ایدر.

خیریت نظریه‌سی‌ده استحصال نظریه‌سی کبی گوزل هم معقول بر نظریه ایسه‌ده، انتقاد میزانیله امتحان قیلندقدن صوك قیمت علمیه‌سی ضائع اولدی.

درست، نقدك قیمتی نسیئه‌لرك قیمتلرندن زیاده اولا بیلور. مثلا: شوکونگی قحط سنه‌سنده حبوبات ارزاق صوك کله‌چك سنه‌لرده‌گی حبوباتدن ارزاقدن زیاده قیمتلی اولا بیلور. لکن تمام عکسی‌ده ممکندر: کله‌چك سنه‌لرك حبوباتی دها زیاده قیمتلی اولا بیلور.

صوکره، نقدك نسیئه‌دن خیرلگی وهمی بر حالدر، نظرك قصورندن ناشیدر. مدبر انسان استقبال فائده‌لرینی حاضرگی فائده‌لر کبی تقدیر ایدر. کله‌چك کونلرك فائده‌لرینه کوز طوتوب، تدبیر حاضرلەمك خاصیتی مدنی انسانك اڭ گوزل بر امتیازیدر.

اگرده نقد هر خصوصده نسیئه‌دن قیمت اولسه ایدی، هیئت اجتماعیه‌ده انتظام تدبیرلرینه غایت بویوك خلل طاری اولور ایدی. چونکه هر فائده معین بر زمان صوڭنده حاصل اولور، هر فائده‌ده هر برکتده انتظار البته لازمدر.

هیچ بر عاقل شوکونگی استفاده‌لری لذتلری راحتلری ایچون بوتون سرمایه‌لرینی شوکون صرف ایتمز، بلکه استقبال فائده‌لرینی استقبال حاللرینی شوکونگی فائده‌لره ترجیح ایتوب، انتظار ایدر، یعنی نسیئه‌لری نقدلردن زیاده تقدیر ایدر.

خیریت نظریه‌سی شوکونگی اداره مالیه روحنه‌ده تمام مناقضدر. شوکونگی اقتصاد روحی استقبال فائده‌لری خاطرینه شوکونگی فائده‌لری فدا ایدر. یعنی نسیئه‌لری نقدلردن زیاده تقدیر ایدر. درست، وهم حکمنده، یا خود تدبیری یوق مسرف قاشنده هر نقد نسیئه‌دن خیردر، قیمتدر. لکن حکمت نظری نسیئه‌لری نقدلره تقدیم ایدر.

Из фондов Российской Национальной библиотеки

«وللاخرة خیر لك من الاولی.»

خیریتك دورتنچی وجهی استحصال نظریه‌سنك اوزیدر، عینیدر. انتقادی‌ده اوراده سبقت ایتدی.

دیمك، خیریت نظریه‌سی‌ده فائض مسئله‌لرینه بیان اولاماز. ایکی نظریه‌یی فروعلریله بیان ایتوب، انتقاد ایتدك. فائض مسئله‌لرینی تدقیق هم تحلیل ایتمك ملاحظه‌سیله، نظریه‌لری اجمال ایدر ایسه‌ك، کوررز:

١) فائض عمل ثمره‌سیدر.

٢) فائضك مهم سببی سرمایه‌لرك قوه استحصالیه‌لریدر.

٣) سرمایه‌لرینه صاحبلرینك هر وقت محتاج اولا بیله‌جکلرینه کوره، فائض شو احتیاجلرینه مقابل بر ضماندر.

٤) سرمایه‌لردن صاحبلرینك هر وقت انتفاع ایده بیله‌جکلرینه کوره، فائض شو محرومیتلرینه مقابل بر بدلدر.

٥) فائض - مستقرضلرك سرمایه‌لردن استفاده‌لرینك اجاره‌سیدر، اجره‌سیدر.

٦) سرمایه‌لری طوپلایوب، صاقلامغك اهمیتنه کوره، فائض شو گوزل خدمتك مشروع بر مکافاتیدر.

٧) نسیئه نقدلرك یرینی طوتمامق جهتیله فائض زمانك بدلیدر.

فائضك مشروعیتی عدالتی حقنده سویلنمش شو وجهلرك هر بری شوکون هر نه قدر انتقاد قیلنمش ایسه‌ده، وقتنه کوره هر بری اهللری قاشنده مقبول هم معقول ایدی؛ مدنیت قانونلرینه مدنیت معامله‌لرینه اساس اولابیلور درجه‌ده اهمیتلی کبی حساب قیلنور ایدی. ١٣ نچی ١٤ نچی عصرلرده ربا معامله‌لرینی شدتله تحریم ایتمك فکرلری قوتلنمش ایسه‌ده، نهایت ١٥ نچی عصر اورتاسنده ربا معامله‌لرینی مشروع ایتمك فکرلری ظهور ایتوب؛ عاقبت ١٨ نچی عصر اخیرنده ربا طرفدارلری تمام غلبه ایتوب، تحریم فکرلری مدنیت دنیاسنده تمام ساقط اولدی. تجارت صناعت هوالرینه آرزولرینه اسیر اقتصاد عالملرینك‌ده نظرلری شو مرکزده ایدی.

Из фондов Российской национальной библиотеки

فائض مسئلەلرینی توجیە خصوصلرندە اقتصاد عالملری هیئت اجتماعیە صنفلرینڭ وکیلی اولمق اوزرە نظریەلر عرض ایتدیلر . عملە وکیللری عملی، سرمایە وکیللری سرمایەلری فائضڭ اساسی ایتوب، علم مذهبلری هیئت اجتماعیە صنفلرینڭ محاربەلرینە ترجمان کبی مقلد کبی پیرو اولدی . اولگی ایکی اصل نظریە سرمایە وکیللرینڭ نظریەلری اولوب، حاضر بیان قیلنەچق نظریە عملە وکیللرینڭ نظریەسیدر .

اوچنچی نظریە : فائض ـ عدالت یولندن یازمش هم دە مساوات اساسندن طایمش قاپیتالیزم هیئت اجتماعیەسنە مخصوص غیر مشروع، غیر معقول، موقت بر حادثە اقتصادیە، حادثە تاریخیەدر .

هیئت اجتماعیەدە عملەلرڭ قوتیلە استحصال قیلنور بوتون برکتلر بوتون محصولات بوتون خیرات، شوکونگی نظامڭ اقتضاسیلە، متفاوت ایکی حصەیە تقسیم قیلنور : ١) کوچ، عمل مقابلنە ویرلور حصە، اجرت عملیە، ٢) ملك مقابلنە آلنور حصە .

کوچ حصەسی، عمل حصەسی البتە ضروریدر، قطعیدر . عمل حصەسی بولونماسە ایدی، البتە بوتون استحصالات منقطع اولوب، هیئت اجتماعیە حیاتی منقطع اولور ایدی .

لکن ملك حصەسی، کوچ حصەسی کبی، ضروری توگلدر، منبعیدە سببیدە تمام آچیق معلوم توگلدر، هیئت اجتماعیەدە ملك حصەسی بولنمق اجتماع قانونلرینڭ اقتضاسیلەدە لازم توگلدر . بوڭا کورە، ملك حصەسی غایت بویوك اختلافلرڭ موضوعی اولدی .

سیاسی اقتصاد عالملرینڭ قوتلی کثرتلی بر طائفەسی ملك حصەلرینی قطعیتلە شدتلە انکار ایتدی . او بویوك جماعتڭ رأینەکورە،

هیئت اجتماعیەدە بوتون محصولاتڭ بوتون برکتلرڭ بوتون خیراتلرڭ یالگز بر سببی واردر : انسانلرڭ عملیدر، عملەلرڭ کوچلریدر .

انسان یالگز عملی برکەسندە حصە آلور . طبیعی صناعی برکتلردن انسانلرڭ حصەلری یالگز عملەلرینەکورە اولور .

«وان لیس للانسان الا ما سعی» قاعدە اساسیەسی ـ بوتون عصرلرڭ بوتون ملتلرڭ قانونلرندە شریعتلرندە قدرت قلمیلە حکمت قلمیلە یازلمش

ИЗ фондов Российской национальной библиотеки

عدالتلی حقانیتلی بر قانون اساسیدر.

اوزینڭ کوچیله سعی ایتمه‌دکچه، انسان-هیچ بر حصه هیچ بر حق آلاماز.

بر صنفڭ کوچیله حاصل اولمش برکتلرڭ محصولاتڭ اڭ بویوك حصه‌لرینی باشقه‌لره ویرمك-ظلماڭ غصبڭ اڭ قبا صورتیدر: نفقه، سرمایه یوقلق جهتیله عمله صنفی مضطر قالور، مجبور اولور. یالگز اوزیناڭ کوچیله حاصل اولمش محصولاتڭ اڭ بویوك حصه‌لرینی نفقه صاحبلرینه، سرمایه مالکلرینه ویرور. یوقلق شوملغیله بر طرف راضی اولور، ملك دعواسیله دیگر طرف آلور.

ملك لباسیله ظاهر اولوب مجبوریت قوتیله قبول قیلنمش شو نظام-شوکونگی هیئت اجتماعیه نظرنده مشروع ایسه‌ده، عدالت نظرنده تمام مردود بر حادثه تاریخیه‌در. حقانیت، هم‌ده حقوق‌ده وظیفه‌لرده مساوات اساسلرینه تأسیس قیلنه‌چق هیئت اجتماعیه‌ده البته اثری بولنماز، یعنی موقت بر حادثه تاریخیه‌در.

غایت اسکی بر حقیقت ایسه‌ده، شو نظریه اقتصاد کتابلرنده قارل مارقس نامنه نسبت قیلنمشدر.

نظریه، شبهه یوق، البته حقدر. فائده‌لرڭ فائضلرڭ همه صورتلرینی‌ده شاملدر. قرض فائضلری‌ده شرکت فائضلری‌ده، عمومیتله ملك فائده‌لرینڭ همه‌سی شو نظریه حکمنه بلا استثنا البته داخلدر. سماوی دینلرڭ نصوصیله تحریم قیلنمش ربا معامله‌لری‌ده شو نظریه حکمنه کوره حرام اولور؛ سماوی دینلرڭ حکمیله حلال شرکت فائده‌لری‌ده شو نظریه قاشنده حرام اولور.

اولگی ایکی نظریه کبی، شو نظریه‌یی‌ده بن حقیقت اولمق اوزره قبول ایده‌بیلورم. درست، عمل نظریه‌سی حقدر. لکن بر حقیقتڭ حقلغی دیگر حقیقتلری ابطال ایتمز.

حقیقتلرڭ برینه تعصب ایتوب، دیگر حقیقتلری انکار ایتمك یا خود اهمال ایتمك-غایت بویوك قصوردر. اهل علماڭ خطالری بعض وقت شو جهتله اولور.

فائض مسئله‌لرنده اقتصاد عالملری هیئت اجتماعیه صنفلری کبی صنفلره منقسم اولوب، صنف وکیللری اولمق صفتیله یالگز برر صنفڭ مصلحتلرینه کوره اجتماعی مسئله‌لری حل ایتمشلر.

عمله مصلحتلری نقطه‌سنده قائم صنف ـ بوتون حاصلاتی یالگز عملڭ یالگز کوچاڭ نتیجه‌سی کبی تلقی ایدوب، ملکڭ اوزینی ده ثمره‌لرینی ده انکار ایدر.

بالعکس، کوچسز زحمتسز فائض آلوجی صنفڭ مصلحتلری مرکزینه قرار ایتمش صنف ـ عمله‌لری ماکنه کبی اش آلتلری کبی تلقی ایتوب، عمله‌لرڭ حقلرینه تعدی ایدرلر، انسانلرڭ قیمت ذاتیه‌لرینی ده تنزیل ایدرلر.

هم عملی هم ملکی اعتبار ایتمك عدالتی ـ اقتصاد عالملرینڭ هیچ برینه یا خود اکثرینه نصیب اولمامشدر.

انسانلرڭ حاجتلرینه استفاده‌لرینه یارارلق برکتلری خیراتلری محصولاتی استحصال زحمتلرنده عمله‌لرڭ عمللری انسانلرڭ سعیلری بعضاً اڭ بویوك اڭ اصل سبب اولا بیلور ایسه ده، اکثریتله ابتدائی جزئی بر سبب اولوب، محصولاتڭ همه‌سی یالگز عمل ثمره‌سی اولاماز.

مثلاً: بر عمله برکون ایچنده یوز ایکمك پشوروب، یوز روبللك مال حاضر ایدر. دیگر بری یوز آغاچ اوطورتوب، یوز سنه صوڭ بیڭ روبللك آغاچ حاصل اولور. شو صورت ده هر برینڭ کوندلك یاللری، مثلاً، اوچ روبل اولا بیلور. یوز سنه صوڭ حاصل اولاچق بیڭ روبل هیچ بر صورتله عمله حقی اولاماز، اولا بیلسه، بو صاحبلرینڭ حقی اولا بیلور.

هیئت اجتماعیه ده ماللرڭ ملکلرڭ هر بری مشروع طریقله حاصل اولمامش ایسه ده، ملك اوزی انسانیت دنیاسنده عدالتلی حقانیتلی مشروع بر حقدر. «قواعد فقهیه» م ده (۱۱۹-۱۴۲) صحیفه‌لرنده ملك مسئله‌لری تفصیلاتیله بیان قیلنمشدر. ملك انسانیت دنیاسنده ضروریدر، البته مشروعدر. مشروع طریقله حاصل اولمش ملکڭ ثمره‌لری ده البته مشروع اولور، حلال اولور.

عمل نظریه‌سی ملك فائضلرینی انکار ایدر ایسه، بوڭا کوره، اصابت ایتمش اولماز.

Из фондов Российской национальной библиотеки

صوڭره، محصولاتڭ برکتلرڭ هیچ بری یالڭز طبیعت، یالڭز عملڭ هر برندن علی حده حاصل اولامایوب، بلکه شو اوچڭ مجموعیله هم ده هیئت اجتماعیه قوتیله حاصل اولور. هیئت اجتماعیه بولنماسه ایدی، هم فردلرڭ هم صنفلرڭ عمللری ـ ضرور حاجتلرڭ هر برینی حاضرله‌مك وظیفه‌لرندن البته عاجز قالور ایدی. ضرور حاجتلرینڭ هر برینی اوز کوچیله انسانلرڭ هیچ بری حاصل ایده‌مز. ضرور حاجتلرینڭ اکثرینه انسانلرڭ هر بری جمعیت برکه‌سنده نائل اولا بیلور.

هیئت اجتماعیه‌ده بوتون جمعیت هر فرد ایچون، هر فرد بوتون جمعیت ایچون سعی ایدر، اوفاق بویوك هر بر حاجتی استحصالده بوتون جمعیت اشتراك ایدر. محصولاتڭ برکتلرڭ هر بری هر بر فردڭ مداخله‌سیله حاصل اولور، لکن، علی حده هر بر فردڭ جمعیته خدمتی ـ جمعیت برکه‌سنده حاصل اولمش حاجتلرینه نسبتله غایت اوفاق قالور.

بوڭا کوره، بوتون محصولاتی بوتون برکتلری یالڭز بر صنفڭ عملنه کوچنه اسناد ایتمك طوغری اولاماز، بلکه محصولاتڭ هر برنده جمعیتڭده بویوك حصه‌سی بولنمق البته لازم اولور. فائض نظریه‌لرینڭ هربری بوتون محصولاتی ـ سرمایه، هم طبیعت عنصرلرینه نسبت ایتوب، الڭ بویوك بر قوتی اهمال ایتمشدر.

هیئت اجتماعیه‌ده بویوك بر قوت وار ایسه، اجتماعیلك قوتیله حاصل اولمش حصه‌لری ـ صنفلرڭ یالڭز برینه ویرمك هم عدالت هم اخلاق قانونیله ممنوع اولسه کرك. جمعیت ثروتی تقسیم قیلنور ایکن، عمله‌لرڭ حصه‌لری الڭ بویوك حصه اولمق بلکه لازم ایسه‌ده، لکن هر بر صنفڭده حصه‌سی البته واردر. صنفلرڭ بری سرمایه‌سیله، بری صناعتیله، بری عملیله اشتراك ایتوب، عمللرڭده انواعی غایت مختلفدر. اوفاق بویوك هر بر عملڭ هیئت اجتماعیه‌ده اهمیتی فائده‌سی البته واردر.

عدالتلی هیئت اجتماعیه‌ده عمل حصه‌سی‌ده، ملك حصه‌سی‌ده احتیاط حصه‌سی‌ده، خیرات حصه‌سی‌ده بولنمق البته لازمدر. یالڭز بر عمل اساسنه طایانوب، اجتماعڭ دیگر اساسلرینی انکار ایتمك اهمال

Из фондов Российской национальной библиотеки

ایتمك ـ نظرڭ بویوك قصوریدر .

اجتماعڭ عمل کبی ملك کبی اڭ مهم اساسلرنده دشمنلك کورمك ـ طبیعتڭ غایت اسکی طارلغیدر .

شو فصلڭ خاتمه‌سی :

اقتصاد، حقوق کتابلرینڭ بویوك جلدلرنده کیڭ صحیفه‌لرنده اوزون تفصیلاتیله بیان قیلنمش نظریه‌لری هم‌ده اهل علمانڭ نظرلرینی انتقادلریله برابر شو کتابڭ طار صحیفه‌لرینه یازدم .

همه نظریه‌لری تمام تفصیلاتیله نقل ایده بیلمك شرفارندن بنم بیانم، بیلورم، البته عاجزدر . لکن نظریه‌لرڭ خلاصه‌لرینی اجتهاد هم اعتنا قلمیله یازوب، اقتصاد مذهبلرینڭ جوهرلرینی اعتبار هم امانت میزانیله وزن ایتدم . فائض نظریه‌لرینڭ اساسلری معلوم اولدی، اقتصاد نظرلرینڭ قیمتی‌ده تقدیر قیلندی . «فقیهلر نظرنده ربا» بیانلرینه‌ده ایندی نوبت کیلدی .

٧

فقیهلر نظرنده ربا

فائض مسئله‌لرنده اقتصاد نظریه‌لرینی اهل علم نظرلرینی بیان ایتدك. نظریه‌لرڭ هر برینی نه قدر شدتلی جرح ایتمش ایسه‌كده، هر بری اجتماعی مسئله‌لره اساس اولا بیلور قدر اهمیتلی ایدی. لکن عدالت قاشنده اڭ قوتلی نظریه عمل نظریه‌سی اولوب، عمل نظریه‌سنه کوره، فائضلرڭ حراملغی آچیق کورندی. بوڭا کوره، ربا معامله‌لرینی سماوی دینلرڭ تحریملری ـ هم عدالت اقتضاسنه، هم اقتصاد قرارینه، هم هیئت اجتماعیه مصلحتلرینه اڭ موافق حکم لولور.

ربا مسئله‌لری حقنده اسلامیتڭ قراری اقتصاد نظریه‌سیله‌ده تقدیر قیلنمقدن صوڭ، ربا مسئله‌لرینه اسلام فقیهلرینڭ نظرلرینی بیان ایده‌یم.

اسلام فقیهلری قاشنده ربا ایکی نوعدر: بری ـ نسیئه رباسی؛ دیگری ـ فضل رباسی، نقد رباسیدر.

Из фондов Российской национальной библиотеки

نسیئه رباسی ـ قرضلرده هم ده دیون‌ده انتظار مقابلنه آلنوب ویرلور فائض. بدویت دنیاسنه‌ده اولگی هم شوکونگی مدنیت دنیاسنه‌ده معلوم بر معامله‌در.

«الربا قسمان: ربا النسیئة، وربا الفضل. اما النسیئة فهی الامر الذی كان مشهوراً متعارفاً فی الجاهلیة قبل الاسلام. وذلك ان الانسان كان یدفع ماله قرضاً او دینا علی ان یأخذ كل شهر قدراً معیناً ویكون رأس ماله باقیاً؛ فاذاجاء الاجل وحل الدین طولب المدین برأس المال. فان لم یؤده الی الدائن زاد فی الاجل وله القدر المعین فی كل شهر اوكل سنه. وقد یكون ان المائة علی المدین تصیر آلافاً مؤلفه هذا هو الربا الذی كانوا یتعاملون به فی الجاهلیه.»

جاهلیت‌ده معروف مشهور اولوب، قرآن كریمڭ غایت آچیق غایت جزیل آیت كریمه‌لریله تحریم قیلنمش ربا ـ نسیئه رباسیدر. شو كتابڭ (۲۱ـ۲۸) صحیفه‌لرنده ربا آیت كریمه‌لرینی تلاوت ایتوب، تفسیر ایتدك.

قرضڭ دیونڭ اعتبارڭ حقیقتلری فرقلری شو كتابڭ (۳۲ـ۳٤) صحیفه‌لرنده بیان قیلندی. اشته قرض مقابلنه، دیون مقابلنه یا هر آی یا هر سنه آلنوب ویرلور فائض ـ نسیئه رباسی اولور.

اسلام فقیهلرینڭ بالاتفاق اجماعلرینه كوره، نسیئه رباسی علی الاطلاق حرامدر. مال نصل مال اولور ایسه‌ده، اجل نه قدر اوزون یا خود نه قدر قیصه اولور ایسه‌ده، فائض نه قدر آز یا خود نه قدر چوق اولور ایسه‌ده، نسیئه رباسی علی الاطلاق حرام اولور. ربا آیت كریمه‌لرینڭ احاطه‌سندن عمومندن نسیئه ربالرینڭ هیچ بر صورتی، ماللرڭ هیچ بر جنسی، فائضلرڭ هیچ بر مقداری اجلڭ هیچ بر مدتی مستثنی توگلدر. «وان تبتم فلكم رؤوس اموالكم» آیت كریمه‌سی مستغرقدر، محكمدر، ماللرڭ‌ده هر برینی، فائضلرڭ‌ده هر مقدارینی احاطه ایدر. نسیئه رباسی حقنده قران كریمڭ شارع حكیمڭ بیانی كافیدر، شافیدر، آچیقدر، هیچ بر اجمال یوقدر. ماللرڭ جنسیتی جهتیله‌ده، اجلڭ امتدادی جهتیله‌ده اجمال یوقدر.

Из фондов Российской национальной библиотеки

نسیئه رباسی علی الاطلاق حرام اولوب، اسلام فقیهلری تحریمنڭ بر نیچه سببلرینی‌ده سویله‌مشلر: ١) انساننڭ ملکی محترمدر، معصومدر، یا عمل یا مال مقابلنه اولمادقچه، آلمق مشروع اولماز، بلکه غصب اولور. نسیئه رباسی بلا مقابل اولمق حسبیله بوڭا کوره حرامدر. مستقرض فقیرلك یوقلق قوتیله راضی کبی اولسه‌ده، رضاسی فی الحقیقه رضا توگلدر، بلکه مجبوریتدر، اضطراردر. معامله‌لرنڭ اڭ مهم رکنی، یعنی ایکی طرفنڭ رضاسی - ربا معامله‌سنده بولنماز. بوڭا کوره ربا معامله‌سی باطل اولور. مستقرضنڭ مالدن استفاده‌سی قطعی توگلدر، موهومدر؛ فائض ایسه مقطوعدر، متیقندر. متیقن فائض موهوم انتفاع بدلنده اولاماز. بلا مقابل مبادله اولمق جهتیله ده ربا معامله‌سی باطل اولور.

٢) فائض - زحمتسز، خطرسز کسب اولمق آسانلغیله انسانلری عطالت بطالت یوللرینه سوق ایدر؛ تجارت، زراعت، صناعت کبی طبیعی هم مشروع عمل یوللرندن انسانلری عاقبت منع ایدوب، خلقنڭ اجتماعی اخلاقلرینی بوزار، ضرور حاجتلرنڭ یوللرینی قطع ایدر. هیئت اجتماعیه مصلحتلری، انسانلرنڭ ضرور حاجتلری یالگز زراعت، صناعت، تجارت عمللریله تأمین قیلنور. فائضنڭ مشروعیتی ایسه، انسانلری عمل یوللرندن منع ایدر.

٣) هیئت اجتماعیه انتظامی تعاون اساسلرینه مبنیدر. قرض‌ده دیون‌ده فائض مشروع اولور ایسه، معامله‌لرده تعاون وظیفه‌لری احسان حسیاتی تمام منقطع اولاچق.

٤) استقراض اکثریتله احتیاج دقیقه‌لرنده اولور. انساننڭ احتیاجندن اضطرارندن استفاده ایتمك، یعنی قرض مقابلنه فائض آلمق دیانت علویتنه‌ده انسانیت شأننه‌ده هیچ بر صورتله موافق اولماز.

٥) انتظام جهتیله تعاون اساسنه بنا قیلنه‌چق هیئت اجتماعیه عدالت اقتضاسیله برابرلك مساوات اساسنه بنا قیلنمق لازمدر. حقوق‌ده برابرلك حریت‌ده برابرلك، اقتصادی خیرات‌ده برابرلك مساواتنڭ اڭ مهم رکنلریدر. فائض معامله‌لری، ربا مشروعیتی مساوات اساسنه بر نیچه جهتله خلل ویرور: اولا، مشروع طبیعی عمللری براقوب عدالت بطالت فراشنده

Из фондов Российской Национальной библиотеки

اویوچی بویوك بر صنفنڭ حدوثنه دوامنه الڭ قوتلی سبب اولور؛ ثانیا بویوك ثروتلرڭ بر الده بر یرده طوپلانمه‌سنه صاقلانمه‌سنه الڭ آسان یول اولوب، هیئت اجتماعیه‌ده بویوك اکثریتی کوچوك بر اقلیت پنجه‌سنده اسیر ایدر.

شو وجهلرڭ آچیق دلالتلرینه کوره، نسیئه ربالری حقنده سماوی دینلرڭ قرارلری هیئت اجتماعیه مصلحتلرینه تمام موافقدر.

نسیئه ربالری حقنده اسلام فقیهلرینڭ بیانلری، اوزون بیانلرینڭ خلاصه‌سی شو در. امانت قلمیله صدق لسانیله نقل ایتدم. شو کتابڭ (۳۰-۳۱) صحیفه‌لرنده یازمش ایدم، انسانڭ عقلنده استفاده قابلیتی‌ده، انتقاد قدرتی‌ده واردر. علوم نظریه‌لرینی‌ده، فقه مذهبلرینی‌ده، سماوی دینلرڭ تعلیملرینی‌ده انسان انتقاد ایده بیلور. طلب قصدیله اولور ایسه، انتقاد انسانڭ عقلنه حقیقت نقدینی احسان ایدر. فقه مذهبلرینی‌ده ایندی انتقاد ایده‌یك.

کتب فقهیه عباره‌لرینڭ ظاهرلرینه کوره، نسیئه ربالری ماللرڭ بعض جنسلرینه مخصوص کبی ایسه‌ده، فی الحقیقه نسیئه ربالری ماللرڭ هیچ برینه مخصوص توگلدر. مال جنسلرینڭ هر برنده نسیئه رباسی متصوردر. مبادله‌ده ماللرڭ جنسلری مختلف اولسه‌ده اولماسه‌ده، اجل مقابلنه انتظار مقابلنه طلب قیلنه‌چق بدل ایکی طرفڭ برنده وار ایسه، نسیئه رباسی اولوب حرام اولور.

نسیئه ربالرینی مشهور آلتی جنسڭ برینه قصر ایتمك فکری فقه مذهبلرنده فقه کتابلرنده وار ایسه، غایت بویوك بر وهم اولور. نسیئه ربالرینی قیاس اعانه‌سیله باشقه جنسلره تعدیه ایتمك زحمتلری‌ده بیهوده بر مشقتدر، تمام عبث بر حرکتدر.

نسیئه ربالری، بعض فقیهلرڭ وهملری کبی، ماللرڭ بعض جنسلرینه خاص توگل، بلکه مبادله‌سی ممکن یا معروف ماللرڭ هر برینی البته شاملدر.
نسیئه رباسی قرآن کریم آیت کریمه‌لرنده شارع حکیمڭ معصوم لسانلرنده تحریم قیلنمش ایکن، ماللرڭ جنسیتی، فائضڭ بویوکلگی اعتبار قیلنمامش، شرط قیلنمامش. بلکه فائض نه قدر آز ایسه‌ده هر بر

Из фондов Российской национальной библиотеки

مبادله‌ده نسیئه رباسی البته حرامدر.

اسلام فقیهلری ربا مسئله‌لرنده بوتون همتلرینی اهمیتی آز تعلیل اجتهادلرینه حصر ایتوب، هیئت اجتماعیه‌ده اهمیتی بویوك جهتلری تمام اهمال ایتدیلر. ماللرك جنسلرینك اختلافلرینه حاجتدن فضله اهتمام ایتمك بدلنده قرض ایله قرضك فرقلرینه اهتمام کوزیله نظر ایتسه‌لر ایدی، فائض معامله‌لرینك اقتصاد دنیاسنده اهمیتلرینه کوره، ربا مسئله‌لرینی بلکه حل ایدرلر ایدی.

شو کتابك (٣٤-٣٦) صحیفه‌لرنده قرض ایله قرضك غایت آچیق غایت بویوك فرقلرینی بیان ایتدك. شریعتك حکمتی عدالتی او بویوك تفاوتلری البته اهمال ایتمز. تفاوت اعتبار قیلنور ایسه، متفاوت قرضارك حکملری حکمت شرعیه نظرنده هیچ بر وقت برابر اولماز دیمش ایدك؛ صوڭره (٣٧-٤٢) صحیفه‌لرده قرضك اعتبارك غایت بویوك اهمیتلرینی ده بیان ایتمش ایدك. حقیقت طالبلری او صحیفه‌لری ینه مطالعه ایده بیلور.

اگرده اسلام فقیهلرینك اجتهادلری یوللرینه سلوك ایتوب، فائض معامله‌لرینه اسلام فقیهلرینك کوزیله نظر ایدر ایسه‌ك، قرض ایله قرضك فرقلرینی، اقتصاد دنیاسنده اعتبارك غایت بویوك اهمیتلرینی تمام اهمال ایتمك، همده هیئت اجتماعیه حاجتلرینك بویوکلرینه بویوك خلل ویرمك لازم اولور.

اقتصاد دنیاسنده اعتبار برکه‌سیله تأمین قیلنوب کلمش ضرور حاجتلری مهم مصلحت عمومیه‌لری باشقه بر یولدن تأمین ایتمك ممکن اولسه ایدی، فائض معامله‌لرینك ضرورتی بلکه او قدر بویوك اولماز ایدی. لکن باشقه بر یول یوقدر، یا خود انسانیت دنیاسنه معلوم توگلدر. انسانیت دنیاسنده اعتبار معامله‌سی بوتون معامله‌لرك اساسی اولوب، ضروریدر. اعتبار معامله‌لرینك اساسی ایسه فائضدر. فائض معامله‌لرینی عمومیتله تحریم ایتمك اعتبار معامله‌لرینی تمامیله قطع کبی اولور.

نسیئه ربالری حقنده اسلام فقیهلرینك اجتهادلرینه مذهبلرینه شو انتقادمی توجیه ایتدم. تأدب لسانیله، احترام مراسمیله سوزمی فکرمی سویله‌دم، هیئت اجتماعیه صحیفه‌لرنده یازلمش اجتماعی آیتلری اوقودم،

عدالتلی معاملەلرنڭ لسانیله روایت قیلنمش سنتلری سندلریله نقل ایتدم.

فائض معاملەلرینی بلا استثنا تحریم ایتمش اسلام فقیهلرینه ایکیدن بری اختیار ایتمك لازم اولسه کرك: ١) یا دولتنڭ مملکتنڭ اڭ ضرور مصلحتلرینی تمام اهمال ایتمك، ٢) یا خود او ضرور مصلحتلری تأمین ایچون باشقه بر یول آرامق.

انسانلرنڭ شوکونگی طبیعتلرینه کوره، معاملەلرینڭ شوکونگی نظاملرینه کوره، اجتماع شکللرینڭ شوکونگی اساسلرینه کوره، باشقه بر یول بولنماز. حیات انسانیه مصلحتلری هم سعادتلری ایچون‌گنه رحمت کوکلرندن اینمش شریعت اسلامیه نامندن دولتنڭ مملکتنڭ ضرور مصلحتلرینی اهمال ایتمك اجتهادی اسلام فقیهلرینڭ غایت بویوك شأنلرینه مناسب اولماز.

اگرده شو ایکیدن برینی اسلام فقیهلری التزام ایتمەسەلر، شو تقدیرده قرض ایله قرضنڭ تفاوتلرینی فرقلرینی رعایه قیلوب، برینی احسان اساسنه، دیگرینی تعاون هم اشتراك اساسلرینه تأسیس ایتمك کبی بر طریقله فائض معاملەلرینی حل ایتمك بلکه ممکن اولور.

نسیئه ربالری حقنده اسلام فقیهلرینڭ نظرلرینی انتقادلریله برابر نقل ایتدك. ایندی فضل ربالرینی بیان ایدەیك.

فضل رباسی ـ مبادلەده ایکی طرفنڭ برنده شرط قیلنمش زیاده. مثلاً: مڭ غرام بغدایی مڭ بر یوز غرام بغدای مقابلنه صاتمق کبی.

حدیث کتابلرینڭ هر برنده بر نیچه صحابەدن فضل رباسی حقنده شو حدیث روایت قیلنمشدر:

«الذهب بالذهب، والفضة بالفضة، والبر بالبر، والشعیر بالشعیر، والتمر بالتمر، والملح بالملح ـ مثلاً بمثل، سواء بسواء، یداً بید. فاذا اختلفت هذه الاصناف فبیعوا کیف شئتم، اذا کان یداً بید.»

عبارەلری متنلری مختلف ایسەده معنالری بر اولوب، شو حدیث بالاتفاق قبول قیلنمش سنت قطعیەدر. یعنی: آلتی مالنڭ بری اوزینڭ جنسنه مقابل اولور ایسه، تفاضل حرام اولور، نسیئه حرام اولور، برابرلك هم نقدلك شرطدر. اگرده صوڭ دورت جنسنڭ بری دیگرینه مقابل

Из фондов Российской национальной библиотеки

اولرر ایسه، تفاضل حرام اولماز، نسیئه حرام اولور، مقدارده برابرلك شرط اولماز، لکن حاضرلك نقدلك شرط اولور. آلتون آلتونه مقابل اولرر ایسه، هم برابرلك هم نقدلك معتبر اولوب، آلتون کوموشه مقابل اولور ایسه، برابرلك شرط اولماز، لکن نقدلك حاضرلك شرط اولور. اولگی ایکی جنسنڭ بری صوڭ دورت جنسڭ برینه مقابل اولور ایسه، شو صورتلرده بالطبع هم برابرلك معتبر اولماز، هم نقدلك شرط قیلنماز.

شو حدیثڭ عبارەسندن مستفاد شو حکملرده اسلام فقیهلرینڭ همەسی اتفاق ایتدی. درست، تعدیه مسئلەلرنده فقیهلرڭ اختلافلری واردر، مشهوردر، بویوکدر.

حدیثده تعلیم قیلنمش احکام-آلتی جنسڭ برینه خاص‌می؟ یا خود، آلتی جنس‌ده بیان قیلنمش احکام دیگر جنسلری‌ده شامل‌می؟

مشهور دورت بویوك مذهب، هم‌ده اسلام فقیهلرینڭ اکثری شامل قیلمق طرفداری اولوب، قیاس علەلرنده اختلافلرینه کوره، مختلف طریقلره سلوك ایتدیلر. اختلافلری هر نه قدر اساسلی ایسەده، اهمیتلی ایسەده، فائض مسئلەلرینه تعلقلری یوقدر، فائض مسئلەلرینڭ فضل ربالرینه توقفلری‌ده یوقدر. بوڭا کوره، تعدیه طریقلرنده فقیهلرڭ اختلافلرینی تفصیلاتیله بیان ایتمك احتیاجی‌ده یوقدر.

امام الائمه ابو حنیفه حضرتلرینڭ اجتهادلرینه کوره، اصل‌ده، یعنی آلتی جنس‌ده فضل رباسنڭ حرمتی ایکی وصف ایله: ١) مقدرلك ٢) جنسداشلك وصفیله تعلیل قیلندی.

مقدرلك: یعنی معاملەده معروف مقیاسلرڭ بریله تقدیر قیلنه بیلمك وصفی.

جنسداشلك: معلومدر، یعنی مبادلەده بری دیگرینه مقابل بدللر- بر جنسدن اولمق.

شو ایکی وصف، مقدرلك جنسداشلك، بدللرڭ هر برنده بولونور ایسه، فضل رباسی امام ابو حنیفه حضرتلری قاشنده حرام اولور، بدللر طعام اولسەده، اولماسەده.

امام الائمه ابو حنیفه حضرتلرینڭ دقیق اجتهادلرینی قران کریمڭ آیت

کریمه‌لری تأیید ایده بیلور:

«و اوفوا الکیل والمیزان بالقسط» الانعام.

«فاوفوا الکیل والمیزان ولا تبخسوا الناس اشیاءهم، ولا تفسدوا فی الارض بعد اصلاحها.» الاعراف.

«ویا قوم اوفوا المکیال والمیزان بالقسط، ولا تبخسوا الناس اشیاءهم ولا تعثوا فی الارض مفسدین.» هود.

«واوفوا الکیل اذا کلتم، وزنوا بالقسطاس المستقیم. ذلک خیر واحسن تأویلا.» الاسراء.

اوفوا الکیل ولا تکونوا من المخسرین، وزنوا بالقسطاس المستقیم.» سورة الشعراء.

«ویل للمطففین الذین اذا اکتالوا علی الناس یستوفون واذا کالوهم، او وزنوهم یخسرون»

مبادله ادبلرینه تعلیم یولیله اینمش شو آیت کریمه‌لرڭ هر برنده مکیال، میزان معیارلری ذکر قیلنوب، هیچ برنده طعاملق کبی. قیدلرڭ هیچ بری ذکر قیلنمامش. امام الائمه ابو حنیفه رضی الله عنه حضرتلری، شو آیت کریمه‌لرڭ ارشادیله اولسه کرك، فضل ربالرینی جنسلرڭ هیچ برینه حصر ایتمه‌مش؛ هم‌ده «مثلاً بمثل، سواء بسواء» جمله سناڭ آچیق عباره‌سیله عمل ایتوب، مقدرلك جنسدشلك وصفلرینی اعتبار ایتمشدر.

فضل ربالرینڭ حرمتی آلتی جنسڭ برینه خاص اولسه‌ده، اولماسه ده، حرمتڭ حکمت اجتماعیه‌سی حکمت ادبیه‌سی نه‌در؟

فضل ربالری نیچون تحریم قیلندی؟

حلال اولسه ایدی، اجتماعی یا ادبی ضرری‌می بولنور ایدی؟

شو سؤاللرڭ معقول جوابلرندن حجزلرینی اعتراف ایتوب، فقیهلرڭ اکثری سکوت ایتدی. بعض جسورلری «تحریمڭ حکمتی فلانی یوقدر، تحریم تبدیدر» دیدی.

انسانلرڭ طبیعتلرینه، هیئت اجتماعیه حاللرینه، شریعتڭ تدبیرلرینه علویتنه خریت هم احترام کوزیله نظر ایتوچی بویوك فقیهلر فضل ربالرینی تحریم حقنده برنیچه حکمت بیان ایتمشلر. بویوك فقیهلرڭ گوزل بیانلرندن

استفاده ایتوب، مشکل مسئله‌یی ایضاح ایتمك املیله، او حکمتلرینك خلاصه‌لرینی جوهرلرینی نقل ایته‌یم.

۱) انسانلر مدنیدر، بری دیگرینه تعاون قوتیله، هر وقت هر یرده هیئت اجتماعیه برلگیله عمر ایدرلر. طبیعتلری، ذوقلری، رغبتلری، میللری مختلفدر. شو اختلافلره کوره، طبیعتك برکتلری ده خیراتلری ده حکمت الاهیه تدبیریله مختلف قیلنمشدر. هر بر انسانك ذوقنه، رغبتنه، حاجتنه کوره، الوهیت مائده‌لرنده رزقلرك نعمتلرك هر بر لونی هر بر نوعی تمام حاضردر.

انسانلر عقللری روحلری بدنلری قوتلری جهتیله هر نه قدر متفاوت درجه‌لرده خلق قیلنمش ایسه‌لرده، اقتصادی حصه‌لرینك برابرلگی عدالت الاهیه قاشنده مطلوب اولمشدر؛ الوهیت مائده‌لری تیره‌سنده هر بر انسان محترم مهماندر، هر برینك حقلری حصه‌لری حرمتلری برابردر. لکن الوهیت مائده‌لرینك بر نیچه ادبی‌ده واردر: ۱) دعوت قیلنمق، یعنی بلا دعوت حاضر اولمامق، ۲) هر خصوص‌ده هر وقت الك ضرور حاجتلرینه کفایه‌لرینه قناعت قیلمق.

دعوت: انسانك عملیدر، اجتهادیدر، کسبیدر. انسان اوزینك کوچیله قوتیله سعی ایتمه‌دکچه الوهیت نعمتلرندن تناول ایتمك حقنه نائل اولماز. طبیعت مائده‌لرندن تناول قیلنه‌چق هر بر لقمه بر عملك ثوابیدر. عمل ادبی، اجتهاد قاعده‌سی، کسب وظیفه‌سی ــ هیئت اجتماعیه‌ده انتظامك سعادتك الك بویوك رکنیدر، الك مهم شرطیدر. هیئت اجتماعیه صنفلرینك بعضلری عمل وظیفه‌لرندن آزاد اولور ایسه، معطل قالور ایسه، انتظام قالماز، فساد غالب اولور.

قناعت ادبی: حاجتلرك ضرورت قدرینه، کفایه قدرینه قناعت ایتمك انتظامك سعادتك الك گوزل تدبیریدر، الك طوغری یولیدر، الك آسان طریقیدر. هیئت اجتماعیه صنفلرینك بری یا خود بعضلری قناعت فضیلتلرینی براقوب؛ لباسلرده، زینتلرده، بنالرده، طعاملرده، لهویاتده رفاهیت یوللرینه سلوك ایدر ایسه، خلقك اکثری ضروری طبیعی عمللری براقور؛ سرمایه‌لركماللرك عمللرك اکثری فضله شیلره فائده‌سی

Из фондов Российской Национальной библиотеки

یوق هواله صرف قیلنوب، مملکتنڭ دولتنڭ الڭ ضروری مصلحتلری یا تمام اهمال قیلنور، یاخود غایت بویوك طارلقده قالور؛ عاقبت، زراعت آدملرینه، عمله طائفه‌لرینه آغر ویرگیلر یوکله‌نوب، مملکتنڭ دولتنڭ اقتصادی سعادتی تمام زائل اولور، خلق قاتی عذابلر ایچنده قالور.

هیئت اجتماعیه‌ده اقتصادی طارلقلرك فتنه‌لرڭ فسادڭ اصل سببی، فقیهلرڭ رأینه کوره، شودر، یالگز شودر. قوتلی دولتلرڭ مدنی ملتلرڭ هر بری عاقبت یالگز شو بویوك سبب تأثیریله منقرض اولدی.

بوڭا کوره، فضله رفاهیتڭ مظنه‌لرینی یوللرینی اسلامیت قطع ایتدی.

حیات اجتماعیه‌ده الڭ بویوك مطلب: بدنڭ روحڭ عقلڭ صاغلغی، سلامتلگی، قوتیدر. شو بویوك مطلب ایچون لازم اولا بیله‌جك حاجتلرڭ هر برنوعی هر برلونی الوهیت مائده‌سنده مبذولدر. انسان اوزینڭ طبیعتنه ذوقنه احتیاجنه کوره، حاجتلرینڭ هر برینی الوهیت مائده‌سندن استیفا ایدر. لکن طیباتڭ هر برینی حلال ایتمش اسلام رفاهیتڭ فضله‌لری خصوصنده مؤمنلری قناعت یولنه ارشاد ایتمشدر.

رفاهیتڭ الڭ دون درجه‌سی: بر جنسڭ، مثلا بر طعامڭ برلباسڭ الده وار نوعنه قناعت ایتمه‌یوب، براقوب، یوقاری نوعلرندن برینی آرامق. مثلا: بوغدایڭ هر بر نوعی آچلق دقیقه‌سنده هر بر انسان ایچون گوزل طعام اولا بیلور؛ الده بولنور اورتا نوعنه انسان قناعت ایتمه‌یوب، بوغدایڭ الڭ یوقاری نوعلرینی آرار ایسه، اللهڭ مائده‌سی حضورنده سوء ادب ایتمش کبی اولور، ضرورتی یوق رفاهیت یوللرینه آیاق باصوب، فائده‌سی یوق بیهوده فضله رفاهیتلرڭ قاپولرینی‌ده آچمش اولور.

طعامدن مقصد ـ بدنی هم سلامتلگی حفظ ایتمکدر. هر جنس طعامڭ هر بر نوعی شو مقصدی تمامیله ایفا ایدر. نوعلرڭ بری الده بولنور ایسه، براقوب، یوقاری نوعلرینی آرامق ضرورتی یوق رفاهیتدر.

شو الڭ عادی الڭ ابتدائی رفاهیتی بر انسانڭ حیاتنه نسبتله اعتبار ایدر ایسه‌ك، ضرری بلکه محسوس اولماز، لکن هیئت اجتماعیه حیاتنه نسبتله اعتبار ایدر ایسه‌ك، ضرری مفسده‌سی بویوك اولا بیلور.

انسانلرڭ اجتماعی معاملەلرینە عائد محاکمەلردە فکر کوزلرینی عاقبت جهتلرینەدە اوزاتور ایسەك، فردلرڭ حیاتلرندە «محسوس توگل مفسدەلر» هیئت اجتماعیەدە، عاقبت، اولدقچە بویوك یکون تشکیل ایدرلر.

بوڭا کورە، شو اڭ عادی رفاهیتڭ قاپولرینی یوللرینی باغلامق تدبیریلە، شارع حکیم علیە الصلاة والسلام حضرتلری «البر ـ بالبر، والشعیر ـ بالشعیر؛ والتمر ـ بالتمر؛ والملح ـ بالملح، مثلا بمثل، سواء بسواء.» بویوردی.

شعیر ـ شعیرە مبادلە قیلنور ایسە، بر طرفدە مقدارڭ زیادەلگی، دیگر طرفڭ گوزللگنە جودتنە کورە اولسە کرك. یوقسە، مبادلەدە معقول بر معنی بولنماز ایدی. لکن بز مال اوزینڭ مثلنە مبادلە قیلنور ایسە، رفاهیت قاپولرینی باغلامق تدبیریلە، جودتڭ قیمتی اعتبار قیلنماز. اهمال قیلنور؛ بر طرفدە مقدارڭ زیادەلگی فضل رباسی اولوب حرام اولور.

شو معنی هر بر مالدە واردر. هر جنس طعامدە، هر جنس لباسدە، هرجنس ییمشدە شو معنی تمامیلە بولنوب، مال اوزینڭ مثلنەمقابل قیلنور ایسە، «مثلا بمثل، سواء بسواء» قانونی البتە معتبر اولور.

نقود مسئلەسیدە شویلەدر. هیئت اجتماعیە معاملەلرندە واسطەلق ایچون بر نوع نقود البتە ضروریدر، هم دە تمام کافیدر. نقودڭ نوعلری مختلف متفاوت اولور ایسە، مبادلە سهولتنە بویوك اختلال کلور.

بوڭا کورە، شارع حکیم علیە الصلاة والسلام حضرتلری نقودڭ تفاوتلرینی اهمال ایتوب، بر جنسڭ جیدلرینی ردیلرینی قیمت جهتیلە مساوی حساب ایتمشدر. بوڭا کورە، «الذهب بالذهب، والفضة بالفضة مثلا بمثل، سواء بسواء، یداً بید.» بویورمشدر.

ردی نقودڭ یوللرینی باغلایوب، تداولدن چیقارمق حقندە، هم دە نقودی صاتلق متاع کبی اعتبار ایتدرمەمك حقندە، آلتونی کوموشی زینتلردە صناعتلردە استعمال ایتدرمەمك خصوصندە شو تدبیر شارع حکیم علیە الصلاة والسلام حضرتلرینڭ غایت معقول تدبیریدر.

شارع حکیمڭ شو معقول تدبیری مدنیت دنیاسندە، بوتون یر یوزندە مقبول اولسە ایدی، نقود قحطلغنە انسانیت دنیاسی دوچار اولماز ایدی.

Из фондов Российской Национальной библиотеки

انسانلرنڭ مزاجلرینه کوره ذوقلری رغبتلری اشتهالری مختلفدر دیدك. الىده مثلا، بوغدایی بولنور، شعیره رغبت ایدر، یاخود حبوباتنڭ باشقه برینی آرزو ایدر. شو صورت‌ده بوغدای ویرور، شعیر یاخود حبوباتنڭ دیگرینی آلور. طبیعی، جنسلرنڭ قیمتلری متفاوت اولور، بویله تفاوتی شریعت اسلامیه اهمال ایتمز، اعتبار ایدر. بوڭا کوره ایکی طرفنڭ برنده مقدار جهتیله تفاوت بولنمق مشروع اولور، فضل حرام اولماز. بوڭا کوره، شارع حضرتلری «فاذا اختلفت هذه الاصناف فبیعوا کیف شئتم.» دیمشدر. بر جنس طعامنڭ بر مقداری دیگر بر جنس طعامنڭ بر مقدارینه مقابل اولور ایسه، بر طرفنڭ خاصیت طبیعیه‌سنه بدل اولمق اوزره فضل حلال اولور، لکن بدللرنڭ هر بری طعام اولمق جهتیله نسیئه حرام اولور؛ «یداً بید.» اولمق شرطدر.

فضل ربالرینی شارع حکیمنڭ تحریمی حقنده فقیهلرنڭ لسانیله بیان قیلنمش حکمتلرنڭ بری شودر: یعنی فضله رفاهیت داعیه‌لرینی قطع ایتمك ایچون، شارع نوعلرنڭ تفاوتلرینی اهمال ایتمش؛ بر مال اوزینڭ مثلنه مقابل قیلنور ایسه، بر طرفنڭ جودتنه عالیلگنه شارع قیمت ویرمه‌مش؛ بر طرفنڭ جودتنه مقابل آرتق ویریله‌جك مقداری، ربا قیلوب، حرام ایتمش.

اساسلی‌می، یوقمی، حکمتلرنڭ بری شودر.

۲) فضل ربالری، اوزلرنده وار مفسده جهتیله توگل؛ بلکه نسیئه ربالرینڭ یوللرینی باغلامق وسیله‌سیله تحریم قیلنمشدر. بدللرنڭ هر بری حاضر اولا طوروب، جودت کبی بر خصوصیت مقابلنه فضل ویرمك حرام اولور ایسه، ممنوع اولور ایسه، نسیئه تقدیرنده یالگز اجل مقابلنه فضل ویرمك آلمق البته حرام اولور. هم‌ده مثلا، درهمنڭ برینی گوزللك کبی بر خاصیتنه کوره ایکی درهم مقابلنه آلمق ویرمك مشروع اولور ایسه، معجل فائده مؤجل فائده معامله‌لرینه یول آچار ایدی؛ معجل فائده نسیئه ربالرینه وسیله اولور ایدی؛ جنسدش ماللرده معجل فائده‌لرنڭ مشروعلگی نسیئه معامله‌لرینه انسانلری عادتلندرر ایدی.

حرامنڭ وسیله‌لرینی‌ده حرام قیلمق قاعده‌سیله فضل ربالری حرام قیلنمش اولور.

شو فصلده بیانم ربا مسئله‌لرینه اسلام فقیهلرینک نظرلرینی آچیق
کوسترمش اولسه کرک.

نسیئه ربالری قران کریمنک آیت کریمه‌لریله تحریم قیلندی؛ فضل
ربالری ایسه، شارع حکیم علیه الصلاة والسلام حضرتلرینک سنت ثابته‌سیله.

نسیئه ربالرینک حرمتی اجماعدر. فضل ربالرینک حرمتی حقنده
اختلاف بولنمش ایسه‌ده، وار ایسه‌ده، امتنک اکثریتی نسیئه ربالری
کبی فضل ربالرینی‌ده تحریم ایتمشدر.

درست، «انما الربا فی النسیئه» ـ «لا ربا فی ما کان یداً بید.»
حدیثلری بالاتفاق ثابتدر؛ درست، ابن عمر، ابن عباس، ابن الزبیر
کبی فقیه صحابه‌لردن فضل ربالرینک حلاللگی روایت قیلنمشدر. لکن
شو ایکی حدیث اولگی حدیثمزه معارض توگل، بلکه «فاذا اختلفت
هذه الاصناف فبیعوا کیف شئتم اذا کان یداً بید.» جمله‌سنه مرادفدر،
سوال قرینه‌سیله‌ده بیان قرینه‌سیله‌ده، جنسلرنک اختلافلری صورتنه مبنیدر.

سنتلر آراسنده تعارض کورمک ـ نظرنک قصوریدر. حدیثلری توفیق
ایتمک خیالیله، مؤلفلر، مذهب مقلدلری زحمتلنمشلر ایسه‌ده، مجبوریتی
یوق ایدی.

شو فصلنک اوزون بیانلرینی اجمال ایدر ایسه‌ک، شویله اولور:

۱) نسیئه ربالری قران کریمنک نصوص قطعیه‌سیله بالاجماع قطعاً
حرامدر.

۲) نسیئه ربالرینک حرمتی ماللرنک متاعلرنک بعض جنسلرینه مخصوص
اولمایوب، مبادله صورتلرینک هر برینی شاملدر. اجل مقابلنه، انتظار
مقابلنه آلنوب ویریله‌چک زیاده‌لرنک هر بر مقداری هر بر مبادله ده البته
حرامدر.

۳) مذهب مجتهدلرینک قیاسلری، مشهور تعلیللری اختلافلری
نسیئه ربالرینه متعلق اولمایوب، یالگز فضل ربالرینه عائد در.

۴) مجتهدلرنک مشهور اختلافلرینی نسیئه ربالرینه عائد خیال ایتمک
بویوک بر وهمدر تمام خطا در.

۵) مدنیت بانقلرینک معامله‌لرینی، فائض مسئله‌لرینی شریعت

Из фондов Российской национальной библиотеки

اسلامیه اساسلریله حل ایتمك لازم ایسه، اسلام فقیهلرینڭ قیاسلرینی تعلیللرینی انتقاد ایتمك، ابطال ایتمك زحمتلرینڭ فائده‌سی‌ده اهمیتی‌ده یوقدر.

٦) نسیئه ربالرینڭ حرمتی بالذات مقصود در؛ فضل ربالرینڭ حرمتی ایسه، یا فضله رفاهیت یوللرینی باغلامق ایچون، یا خود نسیئه ربالرینڭ وسیله‌لرینی‌ده قطع ایتمك ایچون مقصود در. وسیله اولا بیلمك صفتیله تحریم قیلنمش معامله‌لرده منع – معامله‌لرڭ اوزلرینه عائد اولماز، بلکه توسل جهتنه عائد اولور. اگرده معامله‌ده توسل جهتی یوق ایسه، حراملق بولنماز.

اوزون بیانمزی اجمال ایتدك. اوزمزڭ ملاحظه‌مزی بیاندن قبل ینه بر نیچه مسئله حکایه ایده‌یك.

١) نسیئه ربالرینڭ‌ده فضل ربالرینڭ‌ده حرمتی ایچون بدللرده عصمت شرطدر. بدللرڭ بری معصوم اولماسه، رباسی حرام اولماز. دار حرب‌ده مسلم ربا آلور ایسه، حلال اولور. چونکه حربیلرڭ بوتون ماللری ملکلری حلالدر، رباسی البته حلال اولور. شو مذهب امام الائمه ابوحنیفه رضی الله عنه حضرتلرندن روایت قیلنمشدر. امام مالك امام شافعی حضرتلرینڭ اجتهادلرینه کوره، ربا دار حرب‌ده اولسه‌ده جائز اولماز. بر مسلم امان عهدیله محاربلرڭ دارینه داخل اولور ایسه، عهدلرینه خیانت ایتمك حرام اولور. برفرض محارب دولت ربا معامله‌لرینی تجویز ایدر ایسه‌ده، شریعت اسلامیه تحریم ایتمشدر، مسلم هیچ بر یرده شریعتڭ تعلیملرینی اهمال ایده‌مز.

قواعد فقهیه‌ده (١٢٥) نجی قاعده اولمق اوزره «یر یوزی بر یورتدر.» دیمش ایدك. یعنی مالڭ قانڭ عرضڭ بلکه همه حقوقڭ معصوملگی ذاتیدر، هر حق اوز باشنه معصومدر. احکام شرعیه حقنده، حقوقڭ معصوملگی حقنده بوتون یر یوزی بر یورتدر. امام الائمه ابوحنیفه حضرتلرینڭ سوزی بنم نظرمده موجه توگلدر.

لکن امامڭ سوزی حرب زماننه حرب حالنه مخصوص اولسه کرك.

Из фондов Российской национальной библиотеки

معاهده عقد قیلندی‌می، دارالحربلك حكمی قالماز، هر بر طرفنڭ ماللری جانلری قانلری معصوم اولور.

شو مهم مسئله خصوصنده مذهب مقلدلرینڭ دماغلرنده غایت بویوك وهم واردر. حتی هندوستان، توركستان، روسیه مسلمانلرینه ربا معامله‌لرینڭ جوازینی مذهب مقلدلرینڭ اكثری شو بویوك وهم اساسنه بنا ایدرلر.

۳۰-۴۰ سنه مقدم قازان‌ده مشهور بر بایڭ عائله‌سنده تكلفلی طوی مناسبتیله اطرافدن وقتنڭ اڭ معتبر حضرتلری دعوت قیلنوب، بر نیچه مجلس‌ده حضرتلر صحبت ایتمشلر. مجلسلرڭ برنده بویوك استاذ داملا شهاب الدین المرجانی حضرتلریله مشهور استاذ اسماعیل القشقاری حضرتلری‌ده حاضر ایمش. ئه‌جیلك داملا سیف الله حضرت، استفاده آرزوسیله اولسه كرك، روس بانقلرینڭ ربالری حقنده استفتا یولیله حضرتلرڭ رأیلرینی صورامش.

جوابنه استاذ اسماعیل القشقاری حضرتلری عجله ایتوب، دیمش:

«روسیه دار حربدر. حربیلرڭ ربالری حلالدر. «ولا ربا بین مسلم وحربی فی داره» فتواسی مشهوردر.

جوابڭ خطالغنه تنبیه طریقیله‌می، یاخود یالڭز اعتراض یولیله‌می، استاذ داملا شهاب الدین المرجانی حضرتلری داملا اسماعیل حضرتلرینه دیمش: «آلای ایسه، روسلرڭ بوتون ماللرینی طالامق درست اولسه كرك!»

مرجانی حضرتلرینڭ سوزینه قارشی قشقاری حضرتلری غایت دقیق تحقیقات صاچوب دیمش:

مال‌ده عصمت ایكی نوعدر: ۱) بری عصمت مقومه، ۲) دیگری عصمت مؤثمه‌در. بانقلرڭ ماللرنده عصمتڭ بری وار ایسه‌ده، دیگری یوقدر. رضالریله ویرسه‌لر، بوڭا كوره، آلمق جائز اولور، لكن تعدی ایتمك، رضالری یوق ایكن آلمق ممكن اولماز.

بوڭا مقابل، مرجانی حضرتلرینڭ لسانی باغلانمش، آغزی تمام قاپانمش؛ حضرتلر داملا اسماعیل حضرتڭ علمنه حیران قالوب، مجلسڭ بویوك بركه‌سندن استفاده‌لرینه تشكر ایتمشلر.

استاذ داملا اسماعیل القشقاری حضرتلرینڭ اڭ زبردست شاگردی

Из фондов Российской Национальной библиотеки

یاوباش داملا عارف حضرت شو حکایه‌یی افتخار لسانیله بڭا نقل ایتدی. بن‌ده حیران اولدم، بنم‌ده لسانم باغلاندی، هیچ بر سوز سویله‌مه‌دم.

لکن «باشقه بر آدم حکایت ایتسه ایدی، اسماعیل حضرتڭ فقهدن او قدر فاحش غفلتنه اصلا ایناناماز ایدم.» دیدم. داملا عارف حضرت مراق ایتدی، بن‌ده سوزمی آچیق لسانله ایکی اوچ دفعه تکرار ایتدم.

حکایت درست ایسه، مرجانی حضرتلرینڭ سکوتی‌ده عاجزلگندن اولمش ایسه، حضرتلرڭده حیرتلری تشکرلری طوغری ایسه، دیندن دنیادن فقهدن حضرتلرڭ او قدر غفلتلری، بنم نظرم‌ده ایناناماز‌لق بر حالدر.

نه دیه‌یم، شریعت اسلامیه‌یی جامع الرموز رمزلرندن استنباط ایتوچی حضرتلرڭ حاللری درجه‌لری البته باشقه‌چه اولماز.

مسئله، بزم سیاسی اجتماعی حقوقمز نقطه‌سندن ملاحظه قیلنور ایسه، غایت مهمدر.

شو حکایه جزئی بر حال اولسه ایدی، تأسف ایدر ایدك‌ده، قالور ایدی. لکن تورکیا شیخ الاسلاملرینڭده، هندوستان مولویلرینڭده، تورکستان داملالرینڭده، عربستان شیخلرینڭده حاللری درجه‌لری شویله‌در.

---

۲) صناعت مقوم‌می؟ یعنی صناعتڭ قیمتی وارمی؟

سوالڭ جوابی ظاهردر. هر بر خدمتڭ هر بر عملڭ، خصوصا گوزل صناعتڭ قیمتی البته واردر. شویله‌در، شویله اولمق تیوش ایدی؛ لکن بعض صورتلرده فقیهلر صناعتی تقویم ایتمه‌مشلر. مثلا: گوزل صنعتلی آلتون بیله‌زیگی آلتون دینارلر مقابلنه صاتمق مسئله‌سنده. آلتون دینارلرڭ وزنی آلتون بیله‌زیگڭ وزنندن زیاده اولور ایسه، فقیهلر نظرنده فضل رباسی اولوب حرام اولور. چونکه شو صورت‌ده صناعتڭ قیمتی یوقدر، دینارلرڭ زیاده‌سی بلاعوض، بلا مقابل قالور.

فقیهلرڭ نظرلری محاکمه‌لری شویله‌در. انسانلرڭ ماللرینی هنرلرینی وقتلرینی اهمیتی یوق زینتلره ضرورتی یوق رفاهیتلره صرف ایتدرمه‌مك تدبیریله شارع حکیم حضرتلری صناعتلره قیمت ویرمز ایمش. فضل

ربالرینی تحریمنڭ اولگی حکمتی شودر، یوقاری‌ده (٧٦-٧٨) صحیفه‌لرده بیان قیلندی.

بنم نظرم‌ده صناعتنڭ قیمتی واردر، درجه‌سنه کوره غایت بویوك اولا بیلور. آلتون زینتی آلتون دینارلره صاتار ایکن، دینارلرنڭ وزنی زیاده اولور ایسه، بأس یوق. آلتون کوموش زینتلرینڭ مسئله‌لرینی «زکات» قسمنده انشاء الله بیان ایدرم.

ایندی اوز ملاحظه‌لرمی بیان ایده‌یم.

١) فائض مسئله‌لرینی تفصیلاتیله بیان ایتدك. سماوی دینلرڭ نصوصلرینی تعلیملرینی، حقوق هم اقتصاد عالملرینڭ نظرلرینی نظریه‌لرینی، اسلام فقیهلرینڭ رأیلرینی مذهبلرینی شو کتابڭ طار صحیفه‌لرینه اورنلاشدردق. سماوی دینلرڭ تعلیملری متفق ایدی؛ علوم نظریه‌لری ایسه، تناقض درجه‌لرینه قدر متخالف ایدی. هر برینی حریتله انصافله عدالتله انتقاد ایتدك. انتقادلرڭ هیچ بری یالڭز بر آدمڭ نظریله اولمایوب، بلکه بر نیچه عصرلق اهل علمڭ افکاریله ایدی؛ فائض مسئله‌لری هر جهتله تنویر قیلنوب، علم میزانلرینڭ هر بریله وزن قیلندی.

٢) هیئت اجتماعیه‌ده عمل اساسی‌ده واردر، ضروریدر؛ ملك اساسی‌ده واردر، ضروریدر. حاصل برکتلرڭ محصولاتڭ هر برنده عمل حصه‌سی ده واردر، ملك حصه‌سی‌ده واردر. انسان اوزینڭ عملیله‌ده حصه آلور، مالیله‌ده حصه آلابیلور.

ملك، خصوصاً اسلامیت نظرنده، مقدس بر حقدر. ملك تولید ایدر، نتیجه‌لری‌ده مالڭ مالکنه عائد اولور.

یردن چیقمش محصولات یرڭ صاحبنه اولور، مالدن حاصل فائده مالڭ مالکنه اولور. مال فائده‌لرینڭ هر بر صورتی، تجارت فائده‌لری‌ده، شرکت فائده‌لری‌ده مشروعدر. هر حال‌ده، ملك اساسی‌ده هیئت اجتماعیه‌ده عمل اساسی کبی ضروریدر. ملك اساسی هدم قیلنور ایسه، هیئت اجتماعیه‌ده انتظامڭ مهم بر رکنی هدم قیلنمش اولور.

٣) ملك اساسی هیئت اجتماعیه‌ده ضروری اولوب، ملك فائده‌لری

مشروع ایسەدە، قرضنڭ دیوننڭ اعتبارنڭ فائضلری ضروری توگللر؛ بلکە هیئت اجتماعیە شکللرینڭ برینە مخصوص بر حادثە اقتصادیەدر، موقت بر حادثە تاریخیەدر. الڭ منتظم الڭ سعادتلی الڭ عدالتلی هیئت اجتماعیە فائض معاملەلرندن تمامیلە آزاد اولابیلور.

اعتبار فائضلرینڭ هیچ بری ضروری توگل ایسەدە، بعض صورتلری تمام مشروع اولابیلور.

٤) اعانە قرضلریلە تجارت قرضلرینڭ فرقلرینی یوقاری‌دە بیان ایتدك. برندە، انسانیت وظیفەلرینڭ حکمیلە، فائض آلمق حرام اولور ایسە، دیگرندە، بویوك مصلحتلرك اقتضاسیلە، فائض معاملەلری جائز اولابیلور دیدك.

احسان اساسی، درست، مقدس بر اساسدر؛ لکن تجارت اساسلرینی، استفادە معاملەلرینی ابطال ایتمز. اساسلرڭ هر بری اوزلرینڭ دائرەلرندە تام قوتیلە عامل اولابیلور. اعانە قرضلری احسان اساسنە بنا قیلنور ایسە، تجارت قرضلری فائدەدە اشتراك اساسنە بنا قیلنەبیلور.

٥) قرض ایلە قرضڭ بویوك فرقلرینی آچیق تفاوتلرینی یازدق؛ اقتصاد دنیاسندە اعتبارڭ غایت مهم اهمیتلرینی صایدق، بونگلە اسلام فقیهلرینڭ نسیئە ربالری حقندە مذهبلرینی حریتلە انتقاد ایتمش اولدق.

اعتبار فائضلرینڭ هر برینی اسلام فقیهلری تحریم ایدرلر ایسە، اساسلری تمام متخالف اعتبار معاملەلرینڭ حکملرینی برلشدرمك، هم‌دە اهمیتلری بویوك اعتبار معاملەلرینڭ یوللرینی تمام باغلامق محذوری لازم اولور.

٦) بوڭا کورە، بن احتیاج قرضلرینی کسب قرضلرندن، انتظار فائضلرینی اشتراك فائضلرندن آیوردم. احتیاج قرضلری نما ویرمز، فائضلری بولنماز، فائض آلمق یاخود طلب ایتمك بوڭا کورە حرام اولور. کسب قرضی کسب یوللرندە دور ایدر، نما ویرور، فائدە حاصل اولور، فائدەدە اشتراك یولیلە فائض آلمق هم ممکن اولور هم حلال اولور.

سرمایە تجارت صناعت یوللرندە دور ایدر ایسە، فائدە ویرور، نامی اولور. فائض اشتراك حصەسی، اشتراك فائضی اولور. سرمایە

Из фондов Российской национальной библиотеки

معامله يوللرنده دور ايتمه‌يوب، يا حاجت يولنده صرف قيلنمش ايسه، ياخود تلف اولمش ايسه، شو صورتلرده، نما بولنماملق ضرورتيله، فائض- انتظار فائضى اولور، نسيئه رباسى اولور. شريعت اسلاميه عدالتيله تحريم قيلنمش ربا - شودر.

عبدالله بن مسعود حضرتلرندن حديث اماملرينڭ اتفاقيله روايت قيلنمش «ان النبى لعن آكل الربا وموكله وشاهديه وكاتبه» حديثى‌ده انتظار رباسى نسيئه رباسى حقنده اولسه كرك.

«ربا النسيئة زيادة لاجل الانساء و تأخير الطلب. سئل احمد عن الربا الذى لايشك فيه فقال هو ان يكون له دين فيقول اتقضى ام تربى؟ فان لم يقضه زاده فى المال وزاده فى الاجل.»

يعنى قران كريم‌ده لسان شارع‌ده تحريم قيلنمش ربا - نسيئه رباسيدر، يالگز انتظار مقابلنه آلنوب ويرلور انتظار رباسيدر.

لكن سرمايه‌دن حاصل اولا بيله‌چك فائده‌ده اشتراك يوليله آلنوب ويرلور فائض اشتراك فائضى اولور، نسيئه رباسى اولماز.

٧) تجارت فائضلرينڭ اكثرى اشتراك فائضيدر. ايكى طرفڭ رضالرى بولنور ايسه، فائده‌ده اشتراك صورتلرينڭ همه‌سى شريعت اسلاميه نظرنده البته حلال اولور. على العاده فائده‌لرڭ مقدارى تحمل ايدر ايسه، ويرلمش سرمايه‌لرڭ يوزده بشى ياخود يوزده اونى كبى تعيين فاسد اولماز. شو مسئله‌ده فقه مذهبلرينڭ طار شرطلرينى رعايه مجبوريتى بولنماسه كرك.

درست، حاصل اولا بيله‌چك فائده‌ده مقرض ايله مستقرضڭ حصه‌لرينى شائع اولمق اوزره تقدير ممكن اولسه ايدى، سرمايه‌لرڭ يوزده بشى كبى معين بر مقدارى تعيين ايتمك مجبوريتى بولنماسه ايدى، گوزل اولور ايدى. لكن عمومى معامله‌لرده اويله شيلرى نظام تحتنه آلمق تمام متعذردر.

٨) شو كون ير يوزيناڭ هيچ بر يرنده اقتصاد جهتيله مستقل بر جمعيت اسلاميه بر دولت اسلاميه يوقدر. هر يرده همه اسلام خلقى اقتصاد معامله‌لرنده مدنيت نظاملرينه مجبوريتله تابع اولمشدر. برطرفدن

Из фондов Российской Национальной библиотеки

فقیهلرنڭ طار مذهبلرینه تقلید ایتمك آرزوسی، دیگر طرفدن مدنیت نظاملرینه بوی صونمق مجبوریتی مسلمانلرنڭ وجدانلرینیده اقتصادی حاللرینیده غایت بویوك آغرلقلره توشورمشدر.

درست، ربا معامله‌لرینڭ الڭ حق صورتی هم آلامق هم ویرمه‌مك. لکن ربا معامله‌لرینه انسان مجبور اولور ایسه، اجنبیلره فائض ویروب اجنبیلردن فائض آلامق صورتی الڭ مضر الڭ مهلك صورتیدر.

فقیر مجبوریتله قرض آلور، فائض ویرور، اجتهادینڭ بوتون فائده‌سی اجنبیلرڭ کیسه‌لرینه کیدر. بای آدم، فقیهلرڭ طار مذهبلرینه تقلید آرزوسیله، فائض آلماز، سرمایه‌سی فائده ویرمز. بوڭا کوره ده اسلام خلقی اقتصاد دنیاسنده فقیر قالور.

شوکون اسلام دنیاسنڭ اقتصادی حاللرینه اهتمام کوزیله باقار ایسه‌ك، مسلمانلرڭ فقیرلری‌ده بایلری‌ده فردلری‌ده شرکتلری‌ده حکومتلری‌ده یات ملتلردن یات دولتلردن فائض مقابلنه قرض آلور، اللرنده‌گی برکتلرنڭ الڭ بویوك حصه‌لرینی یاتلره ویرور، عاقبت همه ثروتلری ضائع اولور. هم‌ده بوتون اسلام دنیاسینڭ بایتاق میلیونلری بلکه بر نیچه میلیاردلری اجنبیلرڭ بویوك خزینه‌لرنده بانقلرنده امانت اولمق اوزره صاقلانوب، هر سنه غایت کلیتلی فائده‌لری یاتلرنڭ اوبور قارنلرینه هضملی طاتلی آش اولور، عاقبت اسلام ملتلرینڭ تمام ضررینه‌ده آلت اولور. اسلام دنیاسنده شوکون بیت الماللر بانقلر یوق. بوڭا کوره، اسلام دنیاسی اقتصاد جهتیله غرب خزینه‌لرینڭ قاپوسنده باغلی قالوب، سیاست جهتیله غرب دولتلری النده اسیر اولدی.

شو مهلك مسکنتلرڭ هر برینی اسلام لسانیله استحسان ایتمك، صوڭره هر نوع حیله شرعیه‌لر (شریه‌لر) اختراع ایتوب، ربا معامله‌لرینڭ الڭ مهلکلرینی، یعنی فائض ویروب آلامق معامله‌لرینی اسلام فقیرلری آراسنده مشروع یتمك — مذهب مقلدلرینڭ تورکستان قاضیلرینڭ غایت دهشتلی جنایتلریدر، الڭ بویوك گناهلریدر، خیانتلریدر.

جلدلری بویوك فقه کتابلرنده ربا حیله‌لرینی اوقور ایکن، مذهب مقلدلرینڭ وجدانلرندن تعجب ایدر ایدم، اسلام قدسیتی حضورنده اوتانور ایدم.

Из фондов Российской Национальной библиотеки

۹) مدنیت بانقلرینڭ ضررلری‌ده واردر، ضرورتلری واردر. مثلا: بانق نقودلری احتکار ایدر، تجارتلوڭ اکثرینی اوز النه قبض ایتوب، تجارت آدملرینی‌ده زراعت آدملرینی‌ده اوزینڭ پنجه‌سنده اسیر ایدر، خلقڭ احتیاجندن استفاده ایتوب، آچیق صورت‌ده ظلم ایدر.

درست، اقتصادی معامله‌لرڭ رواجنه، هیئت اجتماعیه طبقه‌لرینه صنفلرینه اعانه ایتمك اوزره تأسیس قیلنمش بانقلر فائده‌لیدر، بلکه ضروریدر.

مدنیت نظاملری بانق معامله‌لرینڭ هر برینه آچیق مساعده ایدر ایسه‌ده، شریعت اسلامیه ظلم معامله‌لرینه هیچ بر وقت مساعده ایتمز.

اسلام بانقلری تأسیس قیلنور ایسه، ضرردن تمام آزاد اولمق لازمدر.

۱۰) فائض مسئله‌لرینی اقتصاد میزانیله‌ده شریعت اسلامیه میزانیله‌ده وزن ایتدك. یوقاری‌ده طوقز ملاحظه‌می‌ده یازدم. اسلام بانقلری حقنده بر سوز سویله‌مك ایندی عیب اولماسه کرك.

اسلام بانقلرینی تأسیس ایتمك مشروعدر، مطلوبدر، ضروریدر.

شو کون مدنیت دنیاسنده معروف بانقلرڭ هر بر نوعی، معامله‌لرنده ظلم بولنماق شرطیله، مشروعدر.

کتب فقهیه‌ده تفصیلاتیله بیان قیلنمش بیت الماللری احیا ایتوب، اسلام بیت الماللرینی اسلام بانقلری قیلمق، یعنی بیت المال سرمایه‌لرینی توفیر یوللرنده استعمال ایتمك مطلوبدر.

اسلام وقفلری، اسلام وصیتلری، اسلامیتڭ زکاتلری، مناسك اسلامیه حاصلاتی، اسلام جمعیت خیریه‌لرینڭ سرمایه‌لری، خلقڭ امانت سرمایه‌لری ـ اسلام بانقلرینه غایت برکتلی منبع اولابیلور.

اسلامیتڭ غایت حکیمانه تعلیملرندن استفاده ایده بیلور ایسه‌ك، بزم ملی مدنی سیاسی همه حاجتلرمز تمام آسانلقله تأمین قیلنور ایدی.

شو بیوك برکتلی منبعلر یولیله استفاده قیلنور ایسه، قران کریم‌ده لسان شارع‌ده قطعی صورت‌ده تحریم قیلنمش نسیئه ربالرینی آلمق ضرورتلرندن‌ده ویرمك ضرورتلرندن‌ده اسلام معامله‌سی البته آزاد اولور ایدی.

Из фондов Российской национальной библиотеки

اسلام بیت المالّلری اسلام بانقلری حقنده مدنیت بانقلرینڭ نظاملری اصوللری بعض تعدیلات شرطیله قبول قیلنه بیلور.

الڭ ساده همده الڭ مهم تعدیلاتڭ بری: اعانه قرضلریله کسب قرضلرینی آچیق صورتده فرق ایتمکدر. اعانه قرضلرینه مقابل فائض آلمق البته ممنوعدر. شوکونگی لومباردلرڭ فائضلری اکثریتله البته حرامدر.

اهمیتلی مقصدلرڭ هر برینه مخصوص سرمایه‌لر تشکیل قیلنه بیلور: اعانه سرمایه‌لری، خیرات سرمایه‌لری، معارف سرمایه‌لری...... بویله سرمایه‌لر معلوم منبعلرندن طوپلانوب، اسلام بیت المالّلری اولور. بوراده البته فائض بولنماز. اعانه‌ـیا اعاده قیلنمامق اوزره احسان یولیله ویرلور؛ یا خود اعاده قیلنمق شرطیله‌ـفائض‌سز ویرلور. آلوچیلرڭ حاللرینه مقصدلرینه‌کوره، شو ایکیدن بری تعیین قیلنه بیلور.

تجارت، زراعت، صناعت معامله‌لرینه مخصوص سرمایه‌لرـاسلام بانقلرینڭ سرمایه‌لری قیلنوب، اسلام بانقلری فائده‌ده اشتراك اصولیله فائض مقابلنه امانت قبول ایدر، قرض آلور، قرض ویرور. لکن نسیئه ربالرندن پاك قالور.

فائض مسئله‌لرینه دائر سوزم بوراده تمام اولدی. بش آلتی سنه مقدم «قواعد فقهیه» مده، ۲۳۲ نچی صحیفه‌ده وعدلرمڭ بری شوکتابم برکه‌سنده انشاء الله ایفا قیلندی: ایکی اوچ سنه مقدم «ملاحظه» مده ٤٦ نچی صحیفه‌ده اجمال قیلنمش فکرم شوکتابم برکه‌سنده تفصیل قیلنوب تمام اثبات قیلندی.

فائض مسئله‌لری هر جهتله، دین جهتیله ده، سیاست جهتیله ده، بوتون عالم اسلامیت ایچون غایت مهم مسئله‌در.

شوکونگی حاللرڭ بر نیچه سببی وار ایسه، شبهه یوق، سببلرڭ بری فائض بلیه‌سیدر.

غرب خزینه‌لرینڭ اوبور قارنلری اسلام مملکتلرینڭ بوتون برکتلرینی بوتون محصولاتلرینی فائض یولیله فائض بوغازیله تمام یوتدی؛ اسلام مملکتلرینڭ یرلرینی ملکلرینی تجارتلرینی فائض زنجیریله اوزینڭ

Из фондов Российской национальной библиотеки

تیمور اللرینه باغلادی؛ اسلام مملکتلرینڭ بایلرینی فقیر قیلوب، عزیزلرینی ذلیل ایتدی. غرب خزینه‌لرندن اسلام حکومتلرینڭ فائض مقابلنه استقراضلری عاقبت مجبوریت درجه‌لرینه واروب، اسلام دنیاسنده استقلال قالمادی، برکت قالمادی، بوتون اسلامیت دنیاسی اسیر اولدی.

درست، بیلورم، بوتون شو دهشتلی حاللرڭ اصل سببلری باشقه‌در. خلقڭ عطالتی، حکومتلرڭ اسرافلری خیانتلری سببلرڭ اڭ بویوکلریدر. لکن فائض معامله‌لری‌ده بویوك هم قوتلی سببلرڭ بریدر.

شو مهلك مسکنتلردن نجاتمز مطلوب ایسه، اسلامیتڭ قدسیتی نامنه اعتراف ایده‌یك، شو مهلك بلیه‌لرڭ هر برنده فقیهلرڭ‌ده گناهلری واردر؛ ربا مسئله‌لری حقنده اجتهادلری‌ده قاصردر؛ ربا حیله شرعیه‌لرینی (شریه‌لرینی) فقه کتابلرنده اسلامیت نامندن تعلیم ایتمکلری‌ده غایت منفور جنایتدر.

نسیئه ربالرینی ماللرڭ بعضلرینه تخصیص ایتمك اجتهادی‌ده غایت بویوك وهمدر، فقهدن غفلتدر؛ نسیئه ربالرینی حلال ایتمك خیالیله ربا مقابلنه بر ضمیمه قاتمق حیله‌سی‌ده تمام عبث غایت اوفاق بر حرکتدر؛ آتا بالا کبی قریبلر آراسنده ربا معامله‌لری حلالدر مذهبی‌ده (شیعه فقیهلرینڭ مذهبی) اهمیتی یوق، خطا بر مذهبدر؛ یات ملتلر ایه ربا معامله‌لری حلالدر مذهبی‌ده شیعه فقیهلرینڭ‌ده مذهبی ایسه‌ده، بنم نظرم‌ده باطلدر.

«دینی اجتماعی مسئله‌لر»ڭ ۱۰۳-۱۰۴ صحیفه‌لرنده محترم استاذ رضا افندی حضرتلرینڭ سوزلری البته طوغریدر. لکن «بانق معامله‌لرنده ربادن سلامتلك احتماللرینی دعوی ایتمك- باتوب‌ده قوریلغی دعوی کبیدر» مبالغه‌سی محترم استاذڭ قلمنه شأننه مناسب اولماسه کرك. «ملاحظه»م‌ده، ۲۶-۲۷ صحیفه‌لرنده بیان ایتمش ایدم.

اولگی هم شوکونگی فقیهلرڭ نظرلرینه بن تعجب ایدرم: ربا کبی معامله‌لرڭ ضروریلگنه قناعت ایدرلر، انسانلرڭ ضرورتلرینه شریعت اسلامیه‌یی بوتون مخالف کبی تلقین ایدرلر، صوگره ضرورت مقابلنده شریعتی تمام هدم ایتوب، مؤمنلری ضرورت یوللرینه سوق ایدرلر، ایکی شرڭ آسانیله عمل جسارتلرینه اهل اسلامڭ وجدانلرینی

عادتلندررلر. انسانڭ وجدانی عملنه مخالفت ایتمك کبی بویوك حرج، آغر عذاب دنیاده بولنماز.

بنده عمللرڭ برینه مجبور اولدی می، او عمل ده شرلك قالماز. بوڭا کوره «ایکی شرڭ آساننه مجبوریت» قاعده‌سی اوزینی اوزی ابطال ایدر؛ نهایت، شریعتی ده هدم ایدر؛ انسانڭ اختیارینی ده فاسد ایدر؛ کوڭل راحتی‌ده زائل اولور؛ شریعتڭ حرمتی‌ده قالماز؛ عصیان تمام عادت اولور.

دیانتڭ قدسیتی بویله شیلردن پاك اولسه‌کرك. اسلام تعلیملرینی بن تنزیه ایدرم، تقدیس ایدرم؛ فقه مذهبلرینی‌ده احترام ایدرم. مذهبلرڭ هیچ بری انسانلرڭ سعادتلرینه مانع اولمق اوزره، عقللرینه فکرلرینه قید اولمق اوزره تدوین قیلنمامش ایدی. فقه مذهبلرینی اویله تلقی ایدر ایسه‌ك، گناه بزه عائد اولور.

اولگی شریعتلرڭ تعلیماتلرینی، روما هم غرب حقوقلرینی قانونلرینی تفصیلاتیله احاطه ایتوب، اسلام فقیهلریناڭ‌ده کیڭ معلوماتلرندن تمامیله استفاده ایتوب، قران کریم آیت کریمه‌لرینی شارع حاکم سنتلرینی بوتون معنالریله بوتون وجهلریله تمامیله حفظ ایتوب، شریعت اسلامیه‌یی اسلام قدسیتنه مؤمنلرڭ اعتقادینه موافق درجه‌ده تکمیل ایتمك شوکون بزم یعنی اسلامیت دنیاسینڭ الڭ بویوك وظیفه‌سیدر.

مؤمنلرڭ اعتقادینه‌کوره، قران کریمڭ‌ده بیاننه کوره، شریعت اسلامیه الڭ کامل معجز بر شریعتدر. اعجازڭ الڭ دون درجه‌سی موجود شریعتلرڭ معتبر قانونلرڭ هر برندن همه‌سندن اوستون اولمقدر. اعتراف ایده‌یك، بزم کتب فقهیه‌مز شو اعتقادمزه وافی توگلدر.

شو بویوك املڭ نوریله کوزمی آچوب، اسلامیتڭ استقبالنه امید کوزیله باقدم. تا قیامت آچیق قالاجق اجتهادڭ کیڭ قاپولرندن اوتوب، علوم حرمنه حقیقت کعبه‌سنه یونه‌لدم. (شو کتابڭ جلدینه باقڭز!)

مجتهدلرڭ یاخود عمومیتله انسانلرڭ حرکتاری عمللری قدرتلریله اولور، لکن بنم حرکتم غایت بویوك رغبتم سوقیله در.

انسانڭ رغبتی قدرتنه مساوی اولور ایسه، بختیار اولور. دنیا سعادتی، دنیا راحتی - رغبتڭ قدرته برابرلگیدر. انسانڭ رغبتی قدرتندن

زیاده اولور ایسه، انسان معذب اولور، دنیاده راحت یوزی کورمز.

اجتهاد یولنده بنم بوتون نصیبم یالگز شو قدردر. قدرتم نه قدر محدود ایسه‌ده، رغبتم هیچ بر حدود ایله محدود توگلدر.

بوتون فقیهلری عاجز ایتمش ربا مسئله‌لرنده بوڭا کوره، تام حریتله سوزمی سویله‌دم؛ اسلام فقیهلریناڭ همه‌سنه مخالفت ایتدم؛ بوتون اهل اسلام حقنده اهمیتی غایت بویوك مشکل بر مسئله‌یی حل ایتمك طریقلرندن برینی مثال اولمق اوزره کوستردم.

مقصدم: مهم مسئله‌لرڭ هر برینی حل ایتمك البته ممکندر دیمك ایدی.

تاریخڭ شو کونلری بوتون انسانیت دنیاسی ایچون تمام بر قیامتدر. قربانلری‌ده صانسزدر، عذابلری‌ده چیکسزدر.

آسمان میگفت این دم با زمین
گر قیامت را ندیدستی ببین.
چرخ بر خوانده قیامت نامه‌را
تا مجره بر دریده جامه را.

لکن انسانیت دنیاسی بونلرڭ هر برینی اونوتور، دهشتلی بلیه‌لرڭ اڭ بویوکلری صلح دقیقه‌لرندن صوڭ اولور: بر فریق استقلال جنتلرینه، دیگری بلکه اسیرلك سعیرینه کیدر. او بلیه‌لرڭ هیچ بری اونوتولماز، بلکه ابدی قالور.

حاضرگی دهشتلرڭ، کیله‌چك خطرلرڭ عذابلری ایچنده شو صحیفه‌لری یازدم، اڭ مشکل مسئله‌لری آچمق آرزوسیله زحمتلندم، بوتون اسلامیت عالمی ایچون مسئله‌لرڭ اهمیتلرینه کوره ایدی.

بزم قران کریم، بزم اسلامیت باشقه‌لرڭ «رەلیگیه»لری کبی توگلدر. اسلامیت ـ حیات قانونیدر، حیات حقوقیدر. حیات دائره‌لری قدر، عقل دائره‌لری قدر، ترقیات دائره‌لری قدر، اسلامیت دائره‌سی‌ده کیڭدر، عالیدر. حیاتڭ، ترقیاتڭ، سعادتڭ بوتون حاجتلری همه حاضرلکلری اسلامیتڭ بویوك رکنیدر.

درست، اگرده اسلامیتی شو کونگی فقه، شوکونگی اخلاق دائره‌لرینه حبس ایدر ایسه‌ك، اسلامیتی حیاتدن مدنیتدن آیورمق بلکه لازم اولور. لکن اویله توگلدر. اسلامیت حیات دینیدر، حیات قانونیدر، حیات حقوقیدر. ادبی، اجتماعی، سیاسی مسئله‌لرك هر برینی حل ایتمك حقنده اسلامیتك عدالتلی اساسلری حاضردر.

اسلامیتك عدالتلی حکمتلی اساسلرندن یولیله استفاده ایده‌بیلور ایسه‌ك، ملی احتیاجلرمزك اکثری تمام تأمین قیلنور، شریعتمز مدنیت قانونلرینك حقوقلرینك هر برندن اوستون قانون اولور.

قران کریم ربا آیت کریمه‌لریله صدقه آیت کریمه‌لرینی جمع ایتمش. بن‌ده قران کریمك حکمتلی ادبیله تأدب ایتوب، «ربا مسئله‌لرندن زکات مسئله‌لرینه» کوچه‌یم.

زکات بش رکنك بریدر. عمومی اجتماعی ملی احتیاجلرمز جهتیله اڭ مهم رکندر. دولتك شو کونگی یاڭی زاقونلری جهتیله زکات مسئله‌لری ینه بویوك اهمیت کسب ایتدی.

بوڭا کوره، بن اقتدارم دائره‌سنده زکات مسئله‌لرینی بوتون اصولیله بیان ایده‌چك اولدم.

ربا حقنده صوڭ سنه‌لر ایچنده هر یرده سوز سویله‌ندی، مقاله‌لر یازلدی. لکن عمومی بر قرار همان معلوم اولمادی، تعیین قیلنمادی. اسلامیتك قدسیتی قران کریمك حرمتی قلبمزده وار ایسه، شریعت اسلامیه قانونلرینی تمام براقماش ایسه‌ك، عمومی قطعی بر قرار تعیین ایتوب، اعلان ایتمك البته بزه فرضدر.

یالڭز مقاله‌لر، یالڭز کتابلر برکه‌سیله عمومی مقبول قرار هیچ بر وقت حاصل اولماز.

۱۹۰۵ سنه آپریل ایچنده اوفاده علما مجلسی «قورولتای» دعوت قیلنمش ایدی. قورولتای مذاکره‌سنه حاضرلنمش لائحه‌لر آراسنده استاذ رضا افندی حضرتلرینك لائحه‌سی‌ده، محترم یوسف افندی آقچورا جنابلرینك لائحه‌سی‌ده وار ایدی قورولتایك بوتون مذاکره‌لرینه شو ایکی لائحه اساس اولمش ایدی.

Из фондов Российской национальной библиотеки

لائحەسینڭ مقدمەسنده استاذ رضا افندی حضرتلری دیمش: «اگرده روحانی ادارەلرمزه دائر زاقون مادەلرینه رەفورمه ویرلور ایسه، فقه کتابلرینەده اصلاح ویرمك البته ضرور اولور. یوقسه، نظام جهتی اصلاح قیلنوبده شریعت جهتی اصلاح قیلنماز ایسه، صایلانمه قاضیلردنده فائده چیقماز.»

محترم یوسف افندینڭ ٤٦ مادەلك لائحەسنده غایت اهمیتلی شو مادەلر وار ایدی:

«٢٣) علما شوراسی هر سنه لااقل بر دفعه دعوت قیلنور. مجلس اعضالری، مجلسدن مطلوب خدمته کوره، محکمه روحانیه قراریله تعیین قیلنور. اعضالرینڭ عددی محکمه روحانیه اعضالرینڭ دورت مثلندن (یعنی ٢٨دن) آز اولماز.»

«٢٤) علما شوراسنڭ وظیفەسی: زمان، مکان، حیات اظهار ایدەچك شرعی اجتماعی مسئلەلری اساس جهتیله حل ایتمك اولاچقدر.»

«٢٥) علما شوراسنڭ بوتون قرارلری همه مسلمانلره نشر هم اعلان قیلنوب، شو خصوصده طوپلانەچق افکار عمومیه نظر اعتباره آلنور. برر سنه فاصله ایله اوچ شوراده تکرار تأکید قیلنوب قبول قیلنور ایسه، محکمه روحانیەیه دستور العمل اولور.»

«٢٦) محکمه روحانیه قرارلری دولتچه حکومتچه قطعیاً مقبول طوتولور.»

اجتماعی دینی حاللرڭ هر برنده شو مادەلرڭ حکمیله عمل ایته بیلسەك، گوزل اولور ایدی. حل قیلنەچق غایت مهم مسئلەلر اسلامیت دنیاسنده آز توگل، کوبدر. مسئله نه قدر مشکل اولسەده، علم نوریله حل ایتمك البته ممکندر. لکن دستور ایتدرمك قبول ایتدرمك اجماع قراری بولنمادقچه ممکن توگلدر.

ربا معاملەلری، اسلام بانقلری، زکات وظیفەلری، عائله حاللری حقنده قطعی عمومی قرارلر - اجماع قوتیله اهل علم شوراسیله تعیین قیلنه طورسه، ملی ایدەآللرمزڭ هر بری البته تمام تأمین قیلنور ایدی.

مدنیت دنیاسینڭ شو کونگی دهشتلی محاربەسی، یاقینده عقد

قیلنەچق معاهده شرطلری اساسلری ـ اسلام دنیاسینڭ امللرینه عقیدەلرینه تمام مخالف حاللری مسئلەلری کوزمز قاشنه قویدی هم قویاچق.

قران کریمڭ هر بر سوزینه هر بر آیت کریمەسنه ایمانمز فرمانیله مسئلەلرڭ هر برینی حل ایتمك، مقصدڭ تدبیرلرینی حاضرلەمك بزه شو کون البته لازمدر.

اش کورمکدن عاجز ایسەك، قران کریم آیت کریمەلرینی اعتبار کوزیله تلاوت ایتمك مؤمنلرڭ هر برینه ممکن اولسه کرك.

اللهڭ قبلەسنه روضه سعادت‌ده یونەلوب، نبی محترم علیه الصلاة والسلام حضرتلرینڭ «یارب ان قومی اتخذوا هذا القران مهجوراً» نداسی، مسلمانلرڭ شو کونگی حاللرندن شکایتی ـ خسته قلبلرەمزه شفا ویرسه، جان ویرسه ایدی!

«ربنا ظلمنا انفسنا. وان لم تغفرلنا وترحمنا لنکونن من الخاسرین.»

«ربنا وآتنا ما وعدتنا علی رسلك!»

من ز نعره کر شدم، او بی خبر
تیزگوشان زین سمر هستند کر

یوقاری‌ده بر قاچ دفعه یازدم: شریعتڭ قدسیتنه حرمتنه کوره، اقتصادی مسئلەلرڭ بویوك اهمیتلرینه کوره، شو کتابمی نشر ایتدم؛ قدرت سوقیله توگل، رغبت شوقیله ایدی. اجتهاد مجلسلرنده بیان منبرینه چیقدم، اجماع حضورنده جسارتله سویلەدم، حل طریقلرینڭ برینی عرض ایتمك صورتیله ایدی. سوزم، فکرم خطا اولابیلور، لکن نیتم تمام خالصدر، قلبم غرضدن تمام معصومدر.

موضوعڭ بویوکلگنه اهمیتنه کوره، شو کتابمی رغبتله اهتمامله مطالعه ایتوچیلر بولنور ایسه، محترم افندیلردن رجا ایدرم، تنبیهلرینی ملاحظەلرینی انتقادلرینی یا مکتوب‌ده یا مطبوعات‌ده بلکه بیان ایدرلر.

مطلوب مسئله بلکه حل قیلنور؛ انسانیتڭ مدنیتڭ بوتون حاجتلرینه اسلامیتڭ وفاسی‌ده بلکه ظاهر اولور؛ فقه اسلامدن عاجزلك ذاتی‌ده تمام زائل اولوب، معجزلك شرفی ثابت اولور.

Из фондов Российской национальной библиотеки

«کتب الله لاغلبن انا ورسلی.»

این قدر گفتیم، باقی فکر کن.

فکر اگر جامد بود، رو، ذکر کن.

یتیملرمز.

مدنی ملتلر استقلال شرفلرینه ریاست سریرلرینه عزت جنتلرینه ایرشمك آرزوسیله، میلیون میلیون جانلرینی میلیارد میلیارد مالارینی قربان ایتوب، صبر صراطلری اوزرنده جهنم ایچلرینه‌ده کیدوب، مقصد یولنده هر بر آغرلغی تحمل ایدرلر.

لیس بدعاً ان کان هذا سناها وعلیها تلاحمت امتان
برزت ربة بوجه صبیح غیر ان البلاء بالویل دانی

(الیاده هومیروس - نشید ۳)

لکن اعتبار کوزیله نظر ایدر ایسه‌ك، شو کونگی حادثه‌لرك هیچ برنده انسانك اختیاری، تدبیری، سیاستی یوق. حادثه‌لرك هر بری اوفاقلری‌ده بویوکلری‌ده مستور بر قدرتك اراده قاهره‌سیله حادث اولوب، عنایت الاهیه حکمیله حاضرلنمش مقصد جهتنه بوتون انسانیتی سورر.

شو کونگی دهشتلی حرکتلرك هر برنده باشقه‌لرك مقصدلرینه آلت اولمق اوزره بزده البته اشتراك ایتدك. ملتلرك هر بری غنیمتلرینی اوزلرینه تقسیم ایدرلر؛ بزم حصه‌مزه مسکین عائله‌لر، یتیم بالالر قالور.

قناعت ایده‌یك، اللهك قسمتی شویله‌در دیه‌یك. مسکین قالمش عائله‌لرمزه یاردم ایتوب، بوتون مالمزی بوتون اجتهادمزی یتیم بالالرمزك تربیه‌لرینه صرف ایده‌یك. غنیمتلرك اك بویوگی عاقبت بزم حصه‌مزه قالمش اولور.

یتیم بالا النده دولت اسلامیه تأسیس قیلندی. یتیم بالالرك تربیه‌سنده اسلامك نجاتی سعادتی عزتی تأمین قیلنور.

ایمان نوری شو خصوص‌ده کوزمزی آچسه، یارار ایدی.

Инв. № 15707

مطبعه خطالری.

صحیفه	یول	خطا	صواب
۲۸	۸	کیری	کثیری
٦٤	۲٦	عمله‌لرینه	عمللرینه

Из фондов Российской национальной библиотеки

Татар
3-4983

بر روبل ایللی تین.

اعلان

۱) حقوق اساسیه - روسیه قونستیتوتسیه‌سی ۶۰ تین.
۱۲۴ ستاتیه.

۲) اصلاحات اساسلری ۳۵۰ تین.
روسیه مسلمانلرینڭ سیاسی اجتماعی
حرکتلرینه عائد.

۳) شریعت اساسلری ۱۵۰ تین.
شریعت اسلامیه حقیقتی، قران کریم
مطلبلری، فقه تاریخی، فقه اصوللری،
حجاب مسئله‌لرینڭ حلی، خاتونلرڭ
حقوقلری.

آدرس:

ПЕТРОГРАДЪ, Серпуховская ул., д. 5, кв. 16.

Муса Бигѣеву.

Петроградъ, Серпуховска, д. 2, Типографія М.-А. Максутова 1917.

Из фондов Российской национальной библиотеки

Татар.
3-4983
1-1453920

Муса Җаруллаһ

Зәкят

[Зәкят]

Петроград, 1916.

Из фондов Российской национальной библиотеки